

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
Dr. İbrahim BODUR
Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi

E ISSN: 3023-5065

Cilt/Volume: 19 • Sayı/Number: 2 • Kış/Winter 2024

G.K.D

Cilt/Volume: 19 • Sayı/Number: 2 • Kış/Winter 2024

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi

Journal of Entrepreneurship and Development

E - ISSN: 3023-5065

Editör
Filiz EROĞLU

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Ramazan AYDIN Yerleşkesi 17200 Biga Çanakkale/TÜRKİYE
Tel: +90 286 335 87 38-40/1309 Fax: +90 286 335 87 36
Web: <http://gkd.comu.edu.tr>
E-Posta: gkd@comu.edu.tr

Çanakkale
Onsekiz Mart Üniversitesi

ÇOMÜ Dr. İbrahim Bodur
Girişimcilik Uygulama ve Araştırma
Merkezi

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi
Journal of Entrepreneurship and Development

1912 • Kış/Winter 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
DR. H. İBRAHİM BODUR GİRİŞİMCİLİK UYGULAMA
VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

GİRİŞİMCİLİK VE KALKINMA DERGİSİ

JOURNAL OF ENTREPRENEURSHIP AND DEVELOPMENT

Kış 2024, Cilt: 19, Sayı: 2
Winter 2024, Volume: 19, Number: 2

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi,
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. H. İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi Tarafından
Yayımlanmaktadır

GİRİŞİMCİLİK VE KALKINMA DERGİSİ

Journal of Entrepreneurship and Development

Cilt 19 • Sayı: 2 • Kış 2024 • Volume: 19 • Number: 2 • Winter 2024

SAHİBİ (Publisher)

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama
ve Araştırma Merkezi

EDİTÖR (Editor)

Doç. Dr. Filiz EROĞLU (Yönetici Editör - Managerial Editor)

EDİTÖR YARDIMCILARI (Assistant Editors)

Doç. Dr. Ünzüle KURT (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hale ÇOLAKOĞLU (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

YAYIN ve DANIŞMA KURULU (Editorial and Consultative Committee)

Alfabetik Sıra ile (In Alphabetical Order)

ACER Yücel (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
AKDEMİR Ali (Arel Üniversitesi)
AKDOĞAN Asuman (Erciyes Üniversitesi)
ANIL İbrahim (Marmara Üniversitesi)
ARAT Mehmet Emin (Marmara Üniversitesi)
AŞIKOĞLU Rıza (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
AYDOĞAN Kürşat (Bilkent Üniversitesi)
BACAK Bünyamin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
BAKOĞLU Refika (Marmara Üniversitesi)
BESLER Senem (Anadolu Üniversitesi)
BOZKURT Veysel (İstanbul Üniversitesi)
BUDAK Gönül (Dokuz Eylül Üniversitesi)
ÇETİNDAMAR Dilek (Sabancı Üniversitesi)
DOĞAN Şadan (Biga TSO Başkanı)
ENER Meliha (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ERDİL Oya (Gebze Y.T.E.)
FURNHAM Adrian (University College London)
GAVCAR Erdoğan (Muğla Üniversitesi)
GÜMÜŞTEKİN Gülten Eren (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
İNCEKARA Ahmet (İstanbul Üniversitesi)
KARADAL Himmet (Aksaray Üniversitesi)
KASIMOĞLU Murat (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
KAYA İbrahim (İstanbul Üniversitesi)
KOÇEL Tamer (İstanbul Kültür Üniversitesi)
MARANGOZ Mehmet (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
MEYDAN Bilçin (Uludağ Üniversitesi)
MURAT Sedat (Rektör- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
MÜFTÜOĞLU Tamer (Başkent Üniversitesi)
NART Sima (Sakarya Üniversitesi)
OKYAY Zeynep Bodur (KALE Grubu Başkanı-CEO)
OKYAY Osman (KALE Grubu-Teknik Bölüm Başkanı)
ÖZTURAN Meltem (Boğaziçi Üniversitesi)
POLOUCEK Stanislav (Silesian University)
SABANCI Ali (TOBB Genç Girişimciler Kurulu Başkanı)
SEVİM Şerafettin (Dumlupınar Üniversitesi)
SOYSAL Süleyman (Kaleseramik-Operasyonlar Yapı Ürünleri Grubu-Başkan Yrd.)
ŞENER Sefer (İstanbul Üniversitesi)
YELKİKALAN Nazan (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YOZGAT Uğur (Marmara Üniversitesi)
YÜRÜR Senay (Yalova Üniversitesi)
ZEHRİR Cemal (Yıldız Teknik Üniversitesi)

HAKEM KURULU (Referees)

(Alfabetik Sıra İle (In Alphabetical Order))

ACER Yücel (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
AKATAY Ayten (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AKÇAKAYA Murat (Gazi Üniversitesi)
AKYILDIZ Murat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ALTINDAĞ Erkut (Beykent Üniversitesi)
ALTUNTAŞ Gültekin (İstanbul Üniversitesi)
ARICA Feyza (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ARSLAN Hasan (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ATMACA Metin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AYDIN Erdal (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AYDIN Murat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
AYDOĞAN Kürşat (Bilkent Üniversitesi)
AYKANAT Zafer (Ardahan Üniversitesi)
AYTAÇ Serpil (Uludağ Üniversitesi)
BABA Güröl (Ankara Üniversitesi)
BACAK Bünyamin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
BALTACIOĞLU Tunçdan (İzmir Ekonomi Üniversitesi)
BAYAR Yılmaz (Uşak Üniversitesi)
BİLGE Hüriyet (Celal Bayar Üniversitesi)
BOZKURT Öznur (Düzce Üniversitesi)
CAN Özge (Yaşar Üniversitesi)
ÇAM Handan (Gümüşhane Üniversitesi)
ÇAVUŞOĞLU Mehmet (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ÇETİN Tamer (İstanbul Üniversitesi)
ÇETİNDAMAR Dilek (Sabancı Üniversitesi)
ÇETİNKAYA BOZKURT Özlem (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
ÇITAK Levent (Erciyes Üniversitesi)
CİNGÖZ Ayşe (Nevşehir Üniversitesi)
ÇULHA Osman (Adnan Menderes Üniversitesi)
DAVES Glenn (James Cook University)
DEMİRELİ Erhan (Dokuz Eylül Üniversitesi)
DİLBAZ ALACAĞAN Nur (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
DOĞAN Özlem İ. (Dokuz Eylül Üniversitesi)
DÖNMEZ POLAT Dilek (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
DURAK İbrahim (Pamukkale Üniversitesi)
DURAN Cengiz (Dumlupınar Üniversitesi)
ELAGÖZ İsmail (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ERDEM Ferda (Akdeniz Üniversitesi)
EREN Müfide Şule (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ERGİN Hüseyin (Dumlupınar Üniversitesi)
ERKAN Gülgün (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
EROĞLU Umut (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

EROĞLU Filiz (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
EROL Mikail (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ERYILMAZ Mehmet (Uludağ Üniversitesi)
FEDAİ Cemal (Kırıkkale Üniversitesi)
FURNHAM Adrian (U.Coll. London)
GAVCAR Erdoğan (Muğla Üniversitesi)
GÖK Osman (Yaşar Üniversitesi)
GÖKTEPE Ahmet Orkun (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
GÜLER Ruhi (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
GÜLTEKİN Nihat (Harran Üniversitesi)
GÜMÜŞ Mahir (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
GÜNEY Semra (Hacettepe Üniversitesi)
GÜNEŞ Şahabettin (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
GÜNGÖR Arif (Düzce Üniversitesi)
GÜRSAKAL Necmi (Uludağ Üniversitesi)
İNCE YENİLMEZ Meltem (Yaşar Üniversitesi)
İPEK Selçuk (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
İRİZ Rifat (Selçuk Üniversitesi)
İRMİŞ Ayşe (Pamukkale Üniversitesi)
İŞCAN Ömer Faruk (Atatürk Üniversitesi)
KAHRAMAN AKDOĞU Serpil (Yaşar Üniversitesi)
KANTEN Selahattin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KALKAN Adnan (Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
KALMIŞ Halis (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KARA Hakan (Dumlupınar Üniversitesi)
KARABEY Canan Nur (Atatürk Üniversitesi)
KARAGÜL Soner (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KARTALTEPE Nihal (Marmara Üniversitesi)
KASIMOĞLU Murat (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
KAYA Bayram (Ankara Üniversitesi)
KELEŞ Hatice Necla (Bahçeşehir Üniversitesi)
KILIÇ Cüneyt (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KILIÇ Burhan (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
KORKMAZ Oya (Mersin Üniversitesi)
KÖLEOĞLU Nilay (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KÖK Recep (Dokuz Eylül Üniversitesi)
KUTLUTÜRK Murat (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
KURŞUNLUOĞLU Emel (Yaşar Üniversitesi)
KURT Ünzüle (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KUNDAY Özlem (Yeditepe Üniversitesi)
MARANGOZ Mehmet (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
MARİN Mehmet C. (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
MAYA İlkur (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
METE Sinan (Aksayar Üniversitesi)
MURAT Sedat (İstanbul Üniversitesi)
MUTER ŞENGÜL Canan (Anadolu Üniversitesi)
MUTLU Esin Can (Yıldız Teknik Üniversitesi)
MÜFTÜOĞLU Tamer (Başkent Üniversitesi)
NARDALI Sinan (Katip Çelebi Üniversitesi)
ÖNCE Günel (Dokuz Eylül Üniversitesi)

ÖNCÜL Mehmet Sadık (Cumhuriyet Üniversitesi)
ÖZCAN Burcu (Marmara Üniversitesi)
ÖZDEMİR Yasemin (Sakarya Üniversitesi)
ÖZDEMİRCİ Ata (Marmara Üniversitesi)
ÖZER Mehmet Akif (Gazi Üniversitesi)
ÖZER Yunus Emre (Dokuz Eylül Üniversitesi)
ÖZEKİCİOĞLU Halil (Cumhuriyet Üniversitesi)
ÖZGENOĞLU Abdürrahim (Atılım Üniversitesi)
ÖZŞAHİN Mehtap (Yalova Üniversitesi)
ÖZTURAN Meltem (Boğaziçi Üniversitesi)
PAKSOY H. Mustafa (Harran Üniversitesi)
PAZARCIK Yener (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
POLAT K. Ebru (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
POLOUCEK Stanislav (Silesian University)
SAKARYA Sema (Boğaziçi Üniversitesi)
SAVRUL KILINÇ Burcu (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
SAVRUL Mesut (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
SEÇKİN HALAÇ Duygu (Yaşar Üniversitesi)
SEKİN Seval (Ege Üniversitesi)
SERİNKAN Celaleddin (Pamukkale Üniversitesi)
SEVİM Şerafettin (Dumlupınar Üniversitesi)
SOYLU Ali (Pamukkale Üniversitesi)
SÖNMEZ Rukiye (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ŞAHİN Mehmet (Anadolu Üniversitesi)
ŞENER KONUK Dilek (Düzce Üniversitesi)
TAN Sabri Sami (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
TAŞÇI Hacı Mehmet (Erciyes Üniversitesi)
TAYŞİR E. Aygün (Marmara Üniversitesi)
TAYŞİR K. Nurgül (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
TEKİN Mahmut (Selçuk Üniversitesi)
TÜKELTÜRK AYDIN Şule (Trakya Üniversitesi)
TÜRKER Duygu (Yaşar Üniversitesi)
TOPKAYA Özgür (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
UĞUR Suat (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ULUYOL Osman (Adıyaman Üniversitesi)
YAĞANOĞLU Nazmi (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YAMAN Ramazan (Balıkesir Üniversitesi)
YAVAŞ Hikmet (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YARAŞIR Sevinç (Pamukkale Üniversitesi)
YAZICI Erdiç (Gazi Üniversitesi)
YILDIRIM Yavuz (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YELKİKALAN Nazan (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YERELİ Ahmet Burçin (Hacettepe Üniversitesi)
YİĞİT Yusuf (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
YILDIRIM Tansoy Yavuz (Bandırma Üniversitesi)
YILDIZ Sebahattin (Kafkas Üniversitesi)
YILDIZ Tayfun (Ardahan Üniversitesi)
YÜRÜR Şenay (Yalova Üniversitesi)

BU SAYININ HAKEMLERİ (Referees of this Issue)

ARICA Feyza (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ATILGAN SARIDOĞAN Ayşe (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
BEKTAŞ Selahattin (Konya Karatay Üniversitesi)
CANLITEPE Ferhat (Nevşehir Üniversitesi)
ÇAKIR Nazife Zeynep (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ÇAVUŞGİL KÖSE Bilge (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

ÇOLAKOĞLU Tanju (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
DOĞAN Oğuz (Antalya Bilim Üniversitesi)
KARADENİZ Yasin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KURT Ünzüle (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
TOSUN Salih (Balıkesir Üniversitesi)
YAVUZ Ersin (Pamukkale Üniversitesi)

Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi hakemli bir dergidir. Gönderilen yazılar ilk olarak editörler ve yazı kurulunca bilimsel anlatım ve yazım kuralları yönünden incelenir. Daha sonra uygun bulunan yazılar alanında bilimsel çalışmaları ile tanınmış üç ayrı hakeme gönderilir. Hakemlerin kararları doğrultusunda yazı yayınlanır veya yayınlanmaz. Hakemlerin gizli tutulan raporları dergi arşivlerinde beş yıl süreyle tutulur. Dergi politikaları ve yazım kuralları ile ilgili detaylar dergi başında bulunabilir. Belirtilmemiş hususlar için dergi sekreteryası aranabilir.

Journal of Entrepreneurship and Development is a referee journal. Articles submitted for consideration of publication are subject to peer review. The editorial board and editors takes consideration whether submitted manuscript follows the rules of scientific writing. The appropriate articles are then sent to three referees known for their academic reputation in their respective areas. Upon their decision, the articles will be published in the journal, or rejected for publication. The referee reports are kept confidential and stored in the archives for five years. For the full details about the journal see notes for contributors section or feel free to contact with the editors.

Aşağıdaki indeksler tarafından indekslenmektedir

Indexed or/and Abstracted in

Research Bible, The Global Impact Factor (GIF), Araştırmax, SOBIAD, Index Copernicus

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Biga/ Çanakkale – TÜRKİYE

Tel: +90 286 335 87 38-40 Fax: +90 286 335 87 36

Web: <http://gkd.comu.edu.tr>

e-mail: gkd@comu.edu.tr

Aksi belirtilmediğı sürece Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nde yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına aittir. Bu konuda dergi sahibi veya editörler sorumlu değildir.

© Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izni alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak yeniden basılamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır. All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission of the JED editors.

GİRİŞİMCİLİK VE KALKINMA DERGİSİ

Journal of Entrepreneurship and Development

Cilt: 19 • Sayı: 2 • Kış 2024 • Volume 19 • Number 2 • Winter 2024

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

- TÜRKİYE'DE PREKARYA KONUSUNDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ.....1
▷ Content Analysis of Postgraduate Theses on Precariat in Türkiye
■ Fulya KIROĞLU – Rüya ATAKLI YAVUZ
- KADIN İSTİHDAMI VE ENFLASYON İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....13
▷ Relationship Between Women's Employment and Inflation: The Case of Türkiye
■ Murat AYKIN – Hasan AZAZI
- DİJİTAL BANKACILIĞIN GELECEĞİ: TÜRKİYE'DEKİ YENİLİKLER VE KÜRESEL TRENDLER.....21
▷ The Future of Digital Banking: Innovations in Türkiye and Global Trends
■ Zeki ÇON – Feyza ARICA
- PARA ARZI VE BEKLENTİLERİN TÜRKİYE'DE ENFLASYONA ETKİSİ.....33
▷ The Impact of Money Supply and Expectations on Inflation in Türkiye
■ Mustafa TORUN – Gökhan SÖNMEZLER – Gizem VAROL
- ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL YETERLİLİK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ: HİTİT ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ.....43
▷ Measuring Students' Digital Competency Levels: The Sample of Hitit University
■ Ela HİÇYORULMAZ – Mehmet Uğur ÇENESİZ – Şerife KILIÇARSLAN – Meryem TUMBULOĞLU
- MİSYON SORUNALI: İŞLETME VE MÜHENDİSLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR
ARAŞTIRMA.....65
▷ Mission Problem: A Comparative Study on Business Administration and Engineering Education
■ Nazan YELKİKALAN – Erdal AYDIN – Ünzüle KURT – Sena ERDEN AYHÜN
- TÜRKİYE'DE TASARRUF-YATIRIM İLİŞKİSİNİN KIRILMALI EN KÜÇÜK KARELER YÖNTEMİ İLE
ANALİZİ.....79
▷ The Analysis of the Savings-Investment Relationship in Türkiye with Least Squares Breakpoint Method
■ Ahmet DURMAZ – Feyza ARICA

TÜRKİYE'DE PREKARYA KONUSUNDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

Content Analysis of Postgraduate Theses on Precariat in Türkiye

ÖZET

Prekarya sınıfının yaşadığı sorunların belirlenmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve literatürdeki boşlukların tespit edilebilmesi açısından, Türkiye'deki lisansüstü tezlerin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, prekarya konusunda ulusal yazındaki lisansüstü tezlerin içerik analizi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı'ndan 59 lisansüstü teze erişilmiştir. Erişim kısıtlaması nedeniyle 1 tez analiz dışında bırakılmış, erişilebilir durumda olan 58 tez ise incelemeye dahil edilmiştir. Araştırma, nitel bir yöntemle kurgulanmış ve verilerin analizi, doküman incelemesi tekniği ve içerik analizi yöntemiyle MAXQDA 2022 Analytics Pro programında yapılmıştır. Lisansüstü tezler tür, yayın yılı, dil, üniversite, enstitü, anabilim dalı, danışman unvanı, araştırma yöntemi, veri toplama araçları ve anahtar kelimeler açısından tematik olarak gruplandırılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, 2013-2024 yılları arasında yazılan tezlerin %21'i doktora, %79'u yüksek lisans düzeyindedir. İstanbul Üniversitesi %10,34 ile konu üzerine en fazla tezin yazıldığı üniversitedir. Enstitü bazında %74 ile Sosyal Bilimler, anabilim dalı açısından %26 ile Sosyoloji öne çıkmaktadır. Tezlerin %84'ünde nitel, %10'unda karma ve %6'sında nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Görüşme tekniği %73 ile en yaygın kullanılan veri toplama aracı olarak öne çıkmıştır. En sık kullanılan anahtar kelimeler sırasıyla prekarya, güvencesizlik ve neoliberalizm olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Prekarya, Emek Piyasası, Güvencesizlik, İçerik Analizi.

Fulya KIROĞLU

fulyakrg188@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5638-5486

Rüya ATAKLI YAVUZ

ruyaatakli@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3147-333X

ABSTRACT

In order to identify the problems faced by the precariat class, to develop solutions and to identify gaps in the literature, it is important to analyse the postgraduate theses in Turkey Türkiye. In this context, the content analysis of postgraduate theses in the national literature on precariat constitutes the aim of this study. Accordingly, 59 postgraduate theses were accessed from CoHE National Thesis Centre Database. One thesis was excluded from the analysis due to access restrictions, and 58 theses that were accessible were included in the analysis. The research was designed with a qualitative method and the data were analysed by document analysis technique and content analysis method in MAXQDA 2022 Analytics Pro programme. The postgraduate theses were grouped thematically in terms of type, publication year, language, university, institute, department, supervisor title, research method, data collection tools and keywords. According to the results of the study, 21% of the theses written between 2013-2024 are doctoral and 79% are master's level. Istanbul University is the university where the most theses were written on the subject with 10.34%. On the basis of institute, Social Sciences stands out with 74% and Sociology with 26% in terms of department. Qualitative research method was used in 84% of the theses, mixed research method in 10% and quantitative research method in 6%. Interview technique stood out as the most commonly used data collection tool with 73%. The most frequently used keywords were precariat, precarity and neoliberalism respectively.

Keywords: Precaria, Labour Market, Precarity, Content Analysis.

1. GİRİŞ

Üretim araçlarının sahipliğinin ve kontrolünün özel kesimin elinde olduğu ekonomik sistemde 1970'li yıllarda yaşanan krizler sistem içerisinde değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişimle birlikte Fordist üretim biçiminden esnek üretim biçimine, Keynesyen ekonomi politikalarından Neoliberal ekonomi politikalarına geçişler yaşanmıştır (Kayaduvar, 2022: 403). Yaşanan söz konusu değişimlerle birlikte emek piyasasında esnek çalışma modellerine yönelik uygulamaların benimsenmesi giderek yaygınlaşmıştır.

Emek piyasasında yaygınlaşan esnek çalışma modellerinin beraberinde getirdiği güvencesiz çalışma koşulları ve belirsizlik ortamının yarattığı riskler hem çalışanları hem de çalışanlara bağımlı olan hane halkının yaşam standartlarını derinden etkilemiş ve prekaryanın oluşum sürecini tetiklemiştir (Kutlu, 2015: 226). Oluşum süreci içerisinde olan prekarya sınıfının kapsamını günden güne giderek genişletmesinde işverenlerin haksız ücret politikaları uygulamaları, sendikal örgütlenme karşıtlığı, sendikalaşma oranlarındaki düşüşler ve zayıf sosyal güvenlik ağının ortadan kaldırılmasıyla esnek çalışmaya imkân veren ekonomik ve politik yapılar önemli rol oynamaktadır (Czuba ve Muster, 2024: 2).

Prekarya sınıfı sahip olduğu vasıflara rağmen emek piyasası içerisinde geçici işlerde, istikrarsız çalışma koşulları altında, esnek iş sözleşmelerine tabi olarak istihdam edilmekle beraber ücret dışı sosyal yardımlardan mahrum bırakılmaktadır (Standing, 2014: 10). Başka bir ifadeyle prekarya sınıfına müdahil olan çalışanlar uzun dönemli, istikrarlı, sabit zamanlı işlerde istihdam olanağı bulamamakta ve öngörülebilir bir maaşa, kariyerde yükselme imkanına, sendika üyeliğinin getireceği haklara erişememektedir (Karaöz ve Tandıçgüneş Kahraman, 2020: 89). Geçici iş sözleşmeleri ve esnek çalışma koşulları prekarya sınıfını istihdam güvencesi, kariyerde ilerleme, sağlık hizmetleri ve emeklilik maaşı gibi olanaklardan uzaklaştırmaktadır.

Kronik ekonomik belirsizliğin ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin derinden etkilediği prekarya sınıfı, insan onuruna yakışır bir yaşam için gerekli olan ekonomik güvence, zaman kontrolü, eleştirel eğitim, finans ve sermaye varlıklarının adaletli dağılımı için çabalamaktadır (Standing, 2014: 10). Prekarya sınıfının yaşadığı sorunların, çözüme yönelik önerilerin ve prekarya sınıfına yönelik yazındaki boşluklarının tespit edilebilmesi bakımından ulusal yazında yer alan lisansüstü tezlerin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda prekarya konusunda ulusal yazında yer alan lisansüstü tezlerin içerik analizinin yapılması çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle prekarya kavramı açıklanacak olup daha sonrasında prekarya konusunda yapılan lisansüstü tezlerin içerik analizine yönelik yapılan nitel araştırmaya yer verilecek ve elde edilen bulgular değerlendirilecektir. Gerçekleştirilen çalışma prekarya konusunda yazılan lisansüstü tezlerin türü, yayın yılı, dili, yayımlandığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, danışman unvanı, araştırma yöntemi, kullanılan veri toplama araçları ve anahtar kelimelere dair bilgi sağlaması açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda prekarya konusunda gerçekleştirilen çalışmalara dair bilgiler vererek ileriki zamanda konu ile ilgili çalışma gerçekleştirmeyi düşünen araştırmacılara, potansiyel alanlar hakkında fikir sağlaması bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Prekarya kavramı, işsiz ve düzensiz çalışanların mücadelesindeki müşterek noktaları belirtmek için bir grup sosyolog tarafından ilk defa Fransa'da kullanılmıştır (Oğuz, 2011: 11). Kavram farklı yazarlar tarafından çalışma şartları ve yaşam koşulları bazen ayrı bazen de birlikte dikkate alınarak ekonomik, sosyal ve felsefi bir bakış açısıyla incelenmiştir. 1963 yılında Bourdieu kavramı, güvenceden yoksun işçileri belirtmek için kullanırken 1978 yılında Pitrou kavramı bireylerin güvencesiz yaşam koşullarına atıf yapmak için kullanmıştır (Gezer Aydın, 2021: 201). Bourdieu, her yerde güvencesiz koşulların mevcut olması hasebiyle kavramı daha geniş bir bakış açısıyla ele alarak 1998 yılında kavramı çalışma ve yaşam içerisindeki muğlaklığı ve güvencesizliği belirtmek amacıyla kullanmıştır (Akkuş Güvendi, 2019: 3).

Prekarya kavramına dikkat çeken bir diğer isim olan Standing (2014: 11) üretim, dağıtım ve devlet ile olan ilişkiler bağlamında çağdaş kapitalist toplumlarda prekaryanın toplumu oluşturan yedi sınıftan biri olduğunu ve oluşum sürecinin devam ettiğini belirtmektedir. Toplum içerisindeki sınıfları ise ekonomi, siyaset ve sosyal politika gibi önemli alanlarda söz sahibi olan ve sayı bakımından azınlıkta olan seçkinler; seçkin sınıf içerisinde yer almayı umut eden düzenli ve tam zamanlı bir işe sahip olan genellikle kamu veya büyük şirket çalışanlarını maaşlılar; sahip olduğu beceriler ile kendi hesabına veya danışmanlık vererek yüksek gelir elde edenleri profesyoneller; emeği karşılığında istikrarlı bir işe ve ücret gelirinе sahip olan fakat üretim araçları üzerinde mülkiyeti olmayan işçi sınıfını proleterya; topluma uyuşmayan ve toplumun tortularıyla yaşayan bireyleri lümpen-prekarya; işsizler ve prekarya olarak ayırmaktadır (Wright, 2016: 124).

Standing, prekaryayı oluşturan üç grubun varlığından bahsetmektedir. Bunlardan ilki işçi sınıfı içerisinde yer alan ailelerden veya gruplardan sınıfsal düşüş yaşayanlar, ikincisi yüksek eğitim düzeyine sahip olmalarına rağmen istikrarlı ve güvenceli bir işte istihdam edilmekten mahrum olanlar ve evlatlarının prekarya sınıfına dahil olmasından endişe duyan maaşlılar, üçüncüsü ise göçmenler ve etnik azınlıklardır (Standing, 2014: 11). İlk grup ebeveynleri gibi iş güvencesine ve sosyal haklara sahip işkollarında istihdam edilme imkânı bulamayan bireyler ile daha öncesinde proleter sayılabilecek iş kollarında istihdam edilen ve işini kaybedip güvenceden ve sosyal haklardan mahrum kalan bireyleri kapsar (Odabaş, 2020: 540). İkinci grup, iyi koşullar altında istihdam edilmek ümidiyle eğitimini tamamlamış olmasına rağmen esnek çalışma koşulları ve güvencesizlikle karşı karşıya kalmış olan bireyleri içerir. Bu gruptaki bireyler kalıcı sözleşmelerle istihdam edilen bireylere kıyasla daha fazla eğitime sahip olmakla beraber istihdam edildikleri işlerin gerektirdiği özellikleri aşan bir eğitime de sahiptir (Czuba ve Muster, 2024: 2). Bu bakımdan sahip oldukları niteliklerin altında işlerde istihdam edildikleri ve istihdam sürecinde potansiyel bilgi birikiminin atıl duruma düştüğü ifade edilebilir. Üçüncü grup ise yaşamını idame ettirmeye çabalayan fakat hakkı olduğuna inandığı kazanımları elde etmekten mahrum kalan ve çoğunlukla bu durumu kabullenmiş bireylerden oluşmaktadır (Standing, 2014: 11).

Kendi içerisinde ayırmış bir sınıf olduğu düşünülen prekarya yaşlılar, gençler, engelli bireyler ve suça itilmiş olanlar gibi demografik özellikleri ve avantaj durumları farklılık gösteren pek çok kesimi içerisinde barındıran geniş bir çeşitliliğe sahiptir (Kutlu, 2015: 227). Söz konusu çeşitlilik prekaryaya çoğu meslekte ve şirketlerin çoğu düzeyinde rastlamayı mümkün kılmaktadır (Standing, 2018: 118). Başka bir ifadeyle esnek ve güvencesiz çalışma koşullarının yaygınlaşması ve daha çok insanın bu koşullar altında istihdam edilmesi farklı işkollarında ve kademelerde prekarya ile karşılaşmayı muhtemel hale getirmektedir.

Savage ve diğerleri (2013: 243), Standing'ın tanımını başlangıç noktası kabul ederek prekaryanın genellikle kamyon şoförü, temizlik işçisi, bakım işçisi, kasiyer gibi meslekleri icra eden ekonomik, entelektüel ve kültürel sermaye bakımından zayıf bireylerden oluştuğunu ve aynı zamanda bu bireylerin genellikle hanehalkı gelirlerinin az, tasarruf miktarlarının kısıtlı, yüksek eğitim alma imkanlarının sınırlı olduğunu ifade etmektedir.

Standing'ın prekarya tanımını referans alanlar olduğu gibi söz konusu tanıma yönelik literatürde bazı eleştiriler bulunmaktadır. Bu bağlamda Standing'ın kavramı sadece kuzeyi merkeze alarak incelediğini ileri süren Munck (2013: 752), prekarya ve güvencesizlik kavramının kökenlerinin güney bölgelere dayandığını belirtmekle birlikte kavramın oluşumunda güney bölgelerin göz ardı edildiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Vij (2019: 507) de güneyde var olan güvencesizliğin görmezden gelindiğini belirtmekle birlikte kuzeyde izlenen Neoliberal politikaların, Keynesçi toplumsal sözleşmelerde yaşanan tahribatın ve küreselleşmenin etkisiyle güvencesizliğinin kuzeyde daha görünür hale geldiğini ileri sürmektedir. Bu bakımdan prekaryanın üretim ilişkileri içerisinde güney bölgelerde eskiden de var olduğu bununla beraber kuzey bölgelerde yaşanan değişimlerle kendini yeniden hatırlatan bir sınıf olduğu ifade edilebilir.

Standing (2018: 119), toplumsal dönüşümü etkileme potansiyeli taşıyan prekarya sınıfında kronik hale gelen güvencesizliğin hem kendileri için hem de demokrasi için tehlikeler barındırdığına değinmektedir. Standing prekaryayı toplum sağlığı ve düzeni için “yeni tehlikeli sınıf” olarak atfetmektedir. Bu bakımdan prekaryanın tehlikeli sınıf olarak atfedilmesini eleştiren Wacquant (2016), prekaryanın tehlike unsuru olmadığına değinmektedir. Bununla birlikte prekaryanın istikrarsız bir yaşama sahip olduğuna, temsil hakkından yoksun bırakıldığına ve içerisinde bölünmüşlükler yaşadığına vurgu yapmaktadır (Wacquant, 2016: 1083). Ayrıca prekaryanın yeni bir sınıf olmadığını aslında sanayi sonrası toplumda güvencesiz ve istikrarsız çalışma koşullarına maruz kalan proletarya olduğunu ifade etmektedir (Gezer Aydın, 2021: 202). Buna karşın Demir (2023), prekaryanın proletarya sınıfının bir bölümü olmadığını belirterek prekaryanın proletaryadan ayrıldığı şu noktalara değinmektedir. Buna göre (Demir, 2023: 85-86);

- Proletaryanın sahip olduğu emeklilik hakkı gibi temel sosyal güvencelerden ve ücret dışı haklardan mahrumdur,
- Refah payı ve temel gelir gibi anayasal temellere dayanan devlet yardımlarını alma hakkından yoksundur,
- Anayasa ile güvence altına alınmış temel sosyal haklardan biri olan grev hakkından mahrumdur,
- Çoğunlukla işini kaybetmemek için öngörülenin üzerinde çalışma saatleri kabullenmek durumundadır,
- Proletaryanın aksine düzenli bir işe ve getiriye sahip olmamakla birlikte ileriye dönük kariyer yolu ve mesleki kimliği muğlaklık taşımaktadır,
- İstihdam içerisinde düşük ücret, güvencesizlik ve esnek çalışma prekarya için bir kalıp haline gelmiştir.

Prekaryayı geleceği ve statüsü belirsizler sınıfı olarak tanımlayan Vatansaver'e (2013) göre de prekarya proletaryadan ayrılmaktadır. Bu noktada tabakalar ve konumlar arasında esnekliğe sahip olan prekarya, toplum içinde kabul görmüş temel değerleri ve ilkeleri yansıtan uygun davranış biçimleri konusunda yol gösteren kurallardan sıyrılan ve estetik algısıyla ilgili endişe taşımayan bir kümedir (Vatansaver, 2013: 10). Bu bakımdan prekaryanın sınıflar arasında geçişler yapabildiği ve toplum tarafından genel kabul görmüş kurallara uygun davranma kaygısı taşımadığı ifade edilebilir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmada kullanılan yöntemle dair bilgiler bulunmaktadır. Araştırmannın örnekleme, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgilere ayrıntılı olarak yer verilecektir.

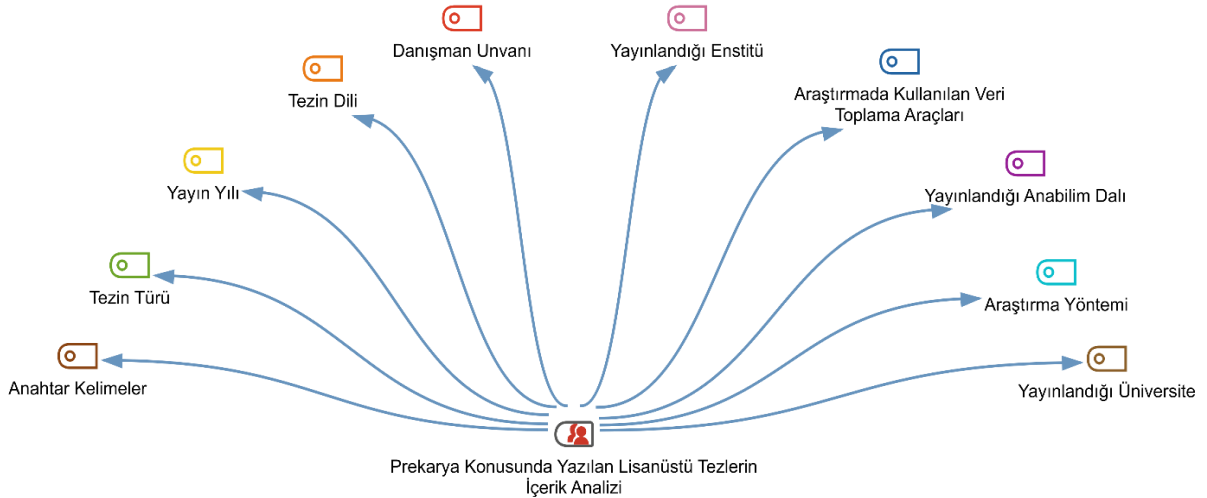
3.1 Veri Toplama Tekniği ve Analizi

Bu çalışmada prekarya konusunda yazılan lisansüstü tezlerin içeriğinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi, veri analiz yöntemi olarak da içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, bir fenomeni konsept ve gruplama yoluyla özetleme veya geniş bir tanım yapma imkânı sunan bir araştırmaya yöntemidir. Doküman incelemesi araştırmacıya hedeflenen olguya dair bilgi içeren yazılı metinlerin analizine imkân tanırken (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 189), içerik analizi araştırmacının dokümanların iletmek istediği iletileri belli kaideler içerisinde doğru, tekrarlanabilir, objektif çıkarımlar ve yorumlar yapmasına olanak tanımaktadır (Güler vd., 2015: 332).

YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında tarama terimi sekmesi için "Prekarya" kelimesi, aranacak alan, izin durumu ve tez türü sekmeleri için de "tümü" seçilerek aratılma yapılmış ve 13.06.2024 itibarıyla arama sonucunda başlık, özet, anahtar sözcükler ve tez içinde prekarya kavramının geçtiği 59 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Tarama sonucunda ulaşılan lisansüstü tezlerin birine yazar tarafından erişim kısıtı getirildiğinden 58 adet lisansüstü tez analize dahil edilmiştir. Tarama sonucunda ulaşılabilen 58 adet lisansüstü teze dair verilerin analizi MAXQDA 2022 Analytics Pro programında gerçekleştirilmiştir.

3.2 Bulgular

Prekarya konusu üzerine yazılmış olan lisansüstü tezler "tez türü", "yayın yılı", "tez dili", "yayımlandığı üniversite", "yayımlandığı enstitü", "yayımlandığı anabilim dalı", "danışman unvanı", "araştırma yöntemi", "araştırmada kullanılan veri toplama araçları" ve "anahtar kelimeler" olmak üzere 10 tema oluşturularak incelenmiştir. Prekarya konusu üzerine yazılmış olan lisansüstü tezlerle yönelik temalara ait kod teori modeli Şekil 1'deki gibidir.

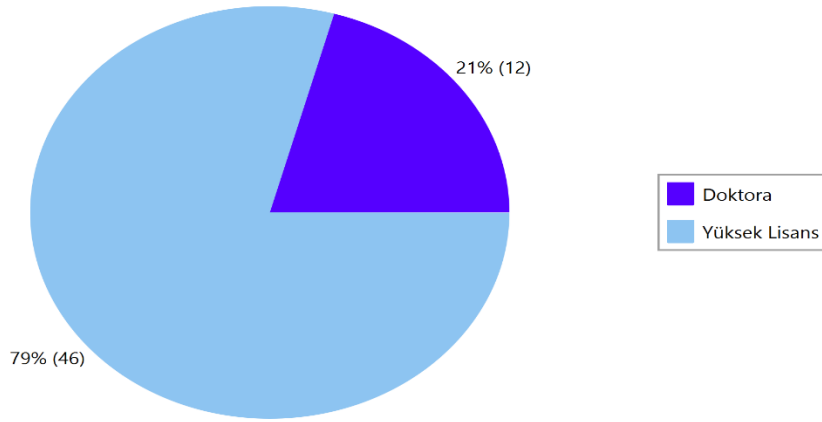

Şekil 1. Prekarya konusu üzerine yazılmış olan lisansüstü tezlerle yönelik temalara ait kod teori

Prekarya konusu üzerine yazılmış olan lisansüstü tezlerin %79'u yüksek lisans, %21'i doktora derecesinde gerçekleştirilmiştir. Prekarya konusunda gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin büyük bir kısmı yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır. Doktora derecesinde yazılmış olan 12 adet tez bulunmaktadır. Lisansüstü tezlerin türlere göre dağılımı Grafik 1'deki gibidir.

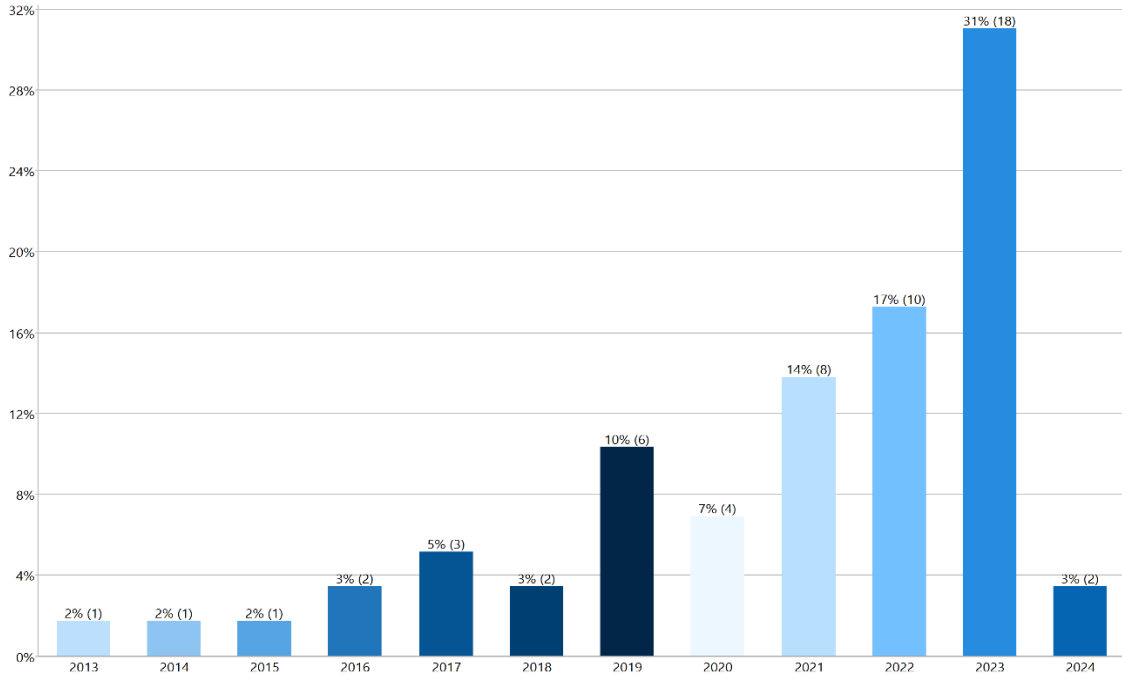
TÜRKİYE'DE PREKARYA KONUSUNDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

Content Analysis of Postgraduate Theses on Precariat in Türkiye

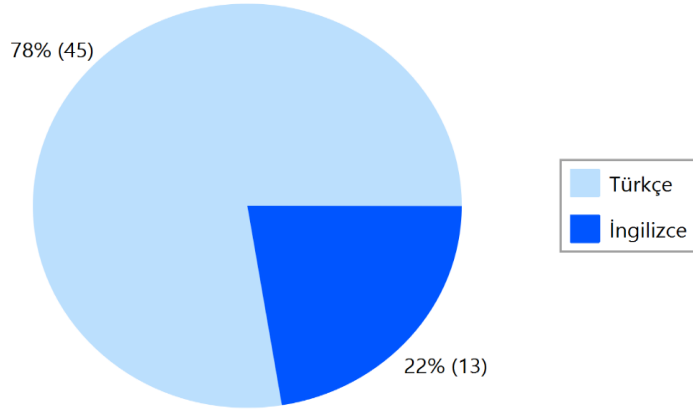
Grafik 1. Lisansüstü Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Yıllara göre prekarya konusu üzerine yazılmış olan lisansüstü tezlerin dağılımına bakıldığında ilk tezin 2013 yılında yazıldığı görülmektedir. 2013 ile 2024 yılları arasında yazılan lisansüstü tezler değerlendirildiğinde konu ile ilgili tez yazım çalışmalarının %31'lik oranla 2023 yılında yoğunlaştığı ifade edilebilir. Konuya dair tez çalışmalarının en yoğun olduğu 2023 yılında yapılan tez çalışmalarının 4'ünün doktora, 14'ünün de yüksek lisans derecesinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca gerçekleştirilen çalışmaların 16'sı yazım dili olarak Türkçe'yi kullanırken 2'si İngilizce'yi kullanmıştır. Lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı Grafik 2'deki gibidir.

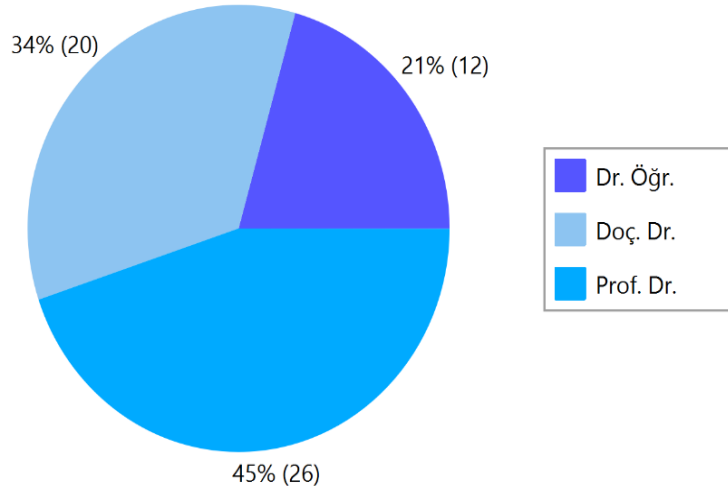
Grafik 2. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Lisansüstü tezlerin yazıldığı dile göre %78'i Türkçe iken %22'si ise İngilizce yazılmıştır. Yazım dili Türkçe olan tezlerin 9'u doktora 36'sı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Buna karşın yazım dili İngilizce olan tezlerin 3'ü doktora, 10'u yüksek lisans tez çalışmasından oluşmaktadır. Bu bağlamda konu hakkında yazılan tezlerin büyük bir bölümünün Türkçe olarak yazıldığı ifade etmek mümkündür. Gerçekleştirilen lisansüstü tezlerin yazım dili danışman unvanlarına göre incelendiğinde Prof. Dr. danışmanlığında gerçekleştirilen 13 tez çalışmasının Türkçe, 13 tez çalışmasının İngilizce; Doç. Dr. danışmanlığında gerçekleştirilen 20 tez çalışmasının Türkçe; Dr. Öğr. Üyesi danışmanlığında gerçekleştirilen 12 tez çalışmasının Türkçe yazım dili kullanarak gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda Doç. Dr. ve Dr. Öğr. Üyesi danışmanlığında yazım dili İngilizce olan lisansüstü tez çalışması gerçekleştirilmemiştir. Lisansüstü tezlerin yazıldığı dile göre dağılımı Grafik 3'teki gibidir.

Grafik 3. Lisansüstü tezlerin yazıldığı dile göre dağılımı

Tez danışmanlarının unvanlarına göre lisansüstü tezlerin dağılımı incelendiğinde %45'inin Prof. Dr., %34'ünün Doç. Dr., %21'inin Dr. Öğr. Üyesi danışmanlığında gerçekleştiği görülmektedir. Unvanlar açısından dağılım değerlendirildiğinde en fazla oranın Prof. Dr. danışmanlığında gerçekleştirilen tezlerde olduğu görülmektedir. Tez danışmanlarının unvanlarına göre lisansüstü tezlerin dağılımı Grafik 4'teki gibidir.

Grafik 4. Tez Danışmanlarının Unvanlarına Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

2013 ile 2024 yılları arasında 35 üniversitede 58 adet prekarya konulu lisansüstü tez yazılmıştır. Konuyla ilgili en fazla tez İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. İstanbul Üniversitesi'ni prekarya ile ilgili gerçekleştirilen 4 tez çalışmasıyla Akdeniz Üniversitesi izlemektedir. Tezlerin yayımlandığı üniversitelere dair frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Tezlerin Yayımlandığı Üniversitelere Göre Dağılımı

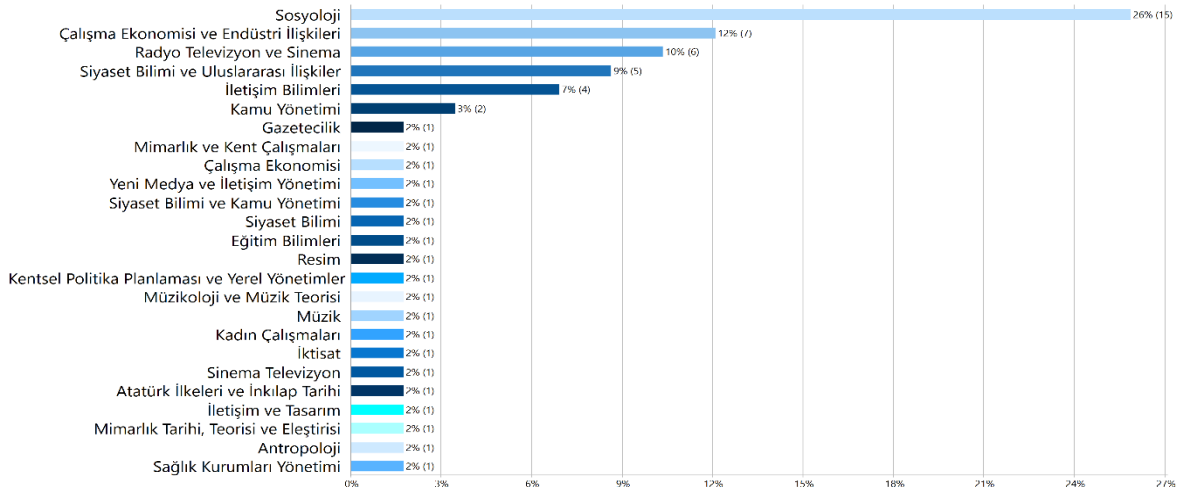
Tezin Yayımlandığı Üniversite	Frekans	Yüzde	Tezin Yayımlandığı Üniversite	Frekans	Yüzde
İstanbul Üniversitesi	6	10,34	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	1	1,72
Akdeniz Üniversitesi	4	6,90	Atatürk Üniversitesi	1	1,72
Kadir Has Üniversitesi	3	5,17	Anadolu Üniversitesi	1	1,72

TÜRKİYE'DE PREKARYA KONUSUNDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

Content Analysis of Postgraduate Theses on Precariat in Türkiye

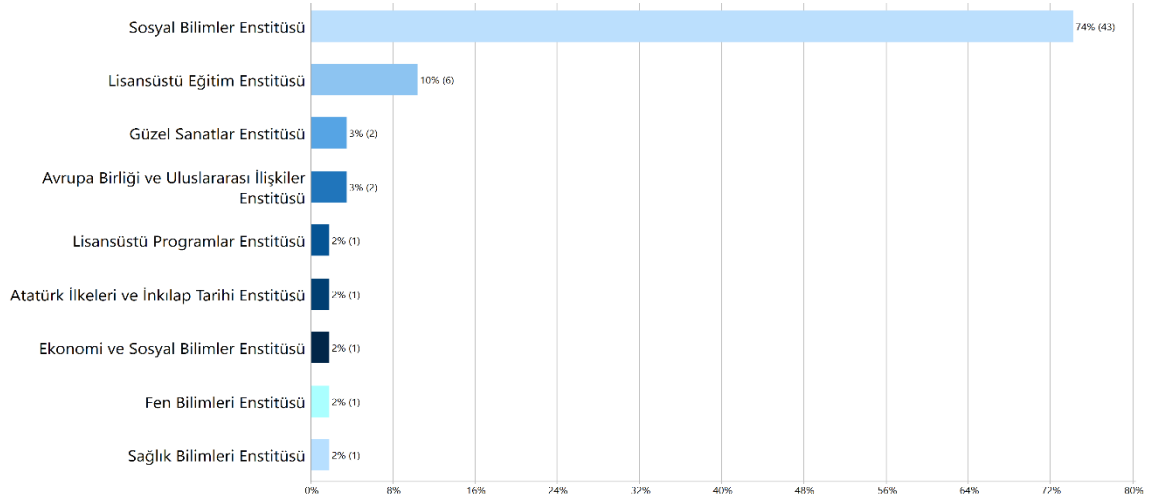
Hacettepe Üniversitesi	3	5,17	Aksaray Üniversitesi	1	1,72
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	3	5,17	İstanbul Şehir Üniversitesi	1	1,72
Başkent Üniversitesi	3	5,17	İstanbul Ticaret Üniversitesi	1	1,72
İstanbul Bilgi Üniversitesi	2	3,45	İstanbul Teknik Üniversitesi	1	1,72
Boğaziçi Üniversitesi	2	3,45	Üsküdar Üniversitesi	1	1,72
Marmara Üniversitesi	2	3,45	Galatasaray Üniversitesi	1	1,72
Trakya Üniversitesi	2	3,45	Sinop Üniversitesi	1	1,72
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2	3,45	Pamukkale Üniversitesi	1	1,72
Ankara Üniversitesi	2	3,45	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	1	1,72
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi	2	3,45	Mersin Üniversitesi	1	1,72
Galatasaray Üniversitesi	1	1,72	Mardin Artuklu Üniversitesi	1	1,72
Fırat Üniversitesi	1	1,72	Maltepe Üniversitesi	1	1,72
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	1,72	Giresun Üniversitesi	1	1,72
Bilkent Üniversitesi	1	1,72	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	1	1,72
Bahçeşehir Üniversitesi	1	1,72	TOPLAM	58	100,00

Prekarya konulu lisansüstü tezlerin anabilim dalına göre dağılımı incelendiğinde ilk sırayı %26'lık bir oranla sosyoloji anabilim dalında yazılan tezlerin aldığı görülmektedir. Sosyoloji anabilim dalını %12'lik oranla çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, %10'luk bir oranla radyo, televizyon ve sinema anabilim dalı izlemektedir. Sosyoloji anabilim dalında 3 doktora, 12 yüksek lisans; çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri anabilim dalında 2 doktora, 5 yüksek lisans; radyo ve televizyon anabilim dalında 4 doktora, 2 yüksek lisans tez çalışması gerçekleştirilmiştir. Anabilim dalına göre lisansüstü tezlerin dağılımı Grafik 5'teki gibidir.

Grafik 5. Anabilim Dalına Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

Prekarya konulu lisansüstü tezlerin enstitüye göre dağılımı incelendiğinde %74'lük oranla ilk sırayı sosyal bilimler enstitüsünün aldığı görülmektedir. Enstitüye göre lisansüstü tezlerin dağılımı Grafik 6'daki gibidir.

Grafik 6. Enstitüye Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

Prekarya konulu lisansüstü tezlerin anahtar kelimeleri incelendiğinde “prekarya” kelimesine 35, “güvencesizlik” kelimesine 19, “neoliberalizm” kelimesine 8, “esneklik” kelimesine 7, “küreselleşme” kelimesine 5, “prekaryalaşma” kelimesine 5, “sınıf” kelimesine 4, “toplumsal cinsiyet” kelimesine 3, “toplumsal sınıf” kelimesine 3 defa vurgu yapıldığı belirlenirken diğer kelimelere 2 veya 1 defa vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Prekarya kelimesi 5 doktora, 30 yüksek lisans; güvencesizlik kelimesi 1 doktora, 18 yüksek lisans; neoliberalizm kelimesi 2 doktora, 6 yüksek lisans; esneklik kelimesi 2 doktora, 5 yüksek lisans; küreselleşme kelimesi 2 doktora, 3 yüksek lisans; prekaryalaşma kelimesi 5 yüksek lisans; sınıf kelimesi 1 doktora, 3 yüksek lisans; toplumsal cinsiyet kelimesi 3 yüksek lisans; toplumsal sınıf kelimesi 3 yüksek lisans tez çalışmasında anahtar kelime olarak yer almaktadır. Bu bağlamda anahtar kelimelerin tekrarlamaya sıklığı dikkate alınarak kod bulutu Şekil 1’de verilmiştir.

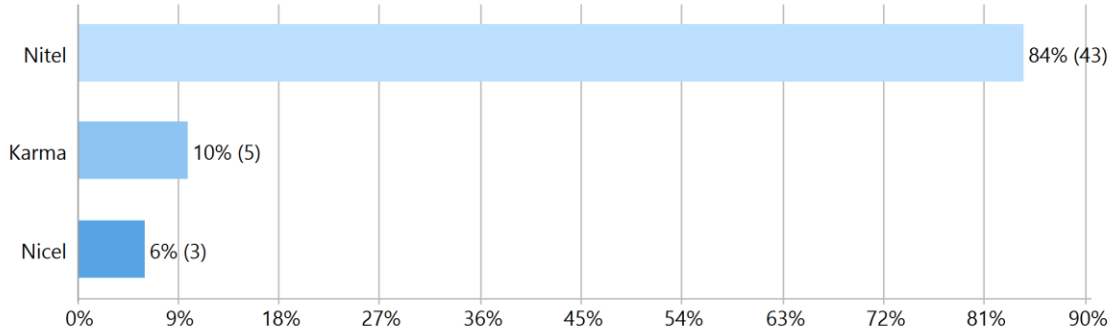

Şekil 2. Lisansüstü Tezlerde Kullanılan Anahtar Kelimelere Ait Kod Bulutu

TÜRKİYE'DE PREKARYA KONUSUNDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İÇERİK ANALİZİ

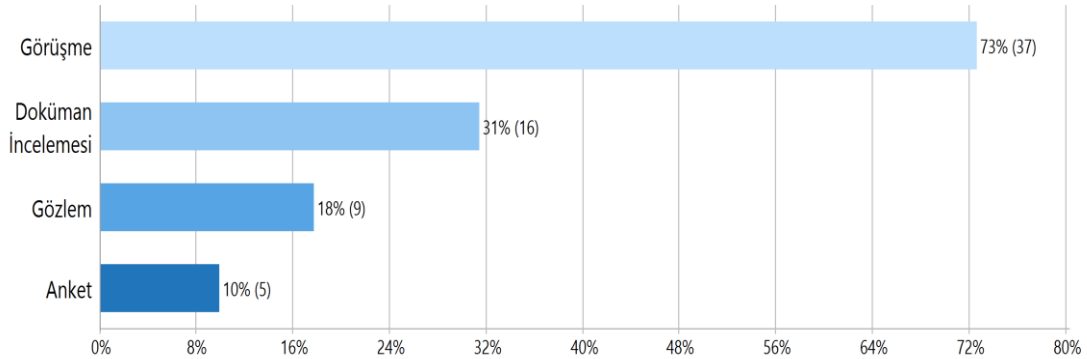
Content Analysis of Postgraduate Theses on Precariat in Türkiye

Konu üzerine yazılan 58 lisansüstü tezinin 7'si sadece literatür taraması ile gerçekleştirildiğinden araştırmacı tarafından kodlama sırasında araştırma yöntemi ve araştırmada kullanılan veri toplama araçları temasına dahil edilmemiştir. Prekarya konulu lisansüstü tezlerin %84'ü nitel, %10'u karma, %6'sı da nicel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi 11 doktora, 32 yüksek lisans tez çalışmasında; karma araştırma yöntemi 1 doktora, 4 yüksek lisans tez çalışmasında tercih edilmiştir. Buna karşın nicel araştırma yöntemi 3 yüksek lisans tez çalışmasında kullanılmıştır. Elde edilen veriler ışığında prekarya konulu lisansüstü tezlerin büyük bir kısmında nitel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği ifade edilebilir. Araştırma yöntemine göre lisansüstü tezlerin dağılımı Grafik 7'deki gibidir.

Grafik 7. Araştırma Yöntemine Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

Prekarya konulu lisansüstü tezlerin %73'ü görüşmeyi, %31'i doküman incelemesini, %18'i gözlemi, %10'u anketi veri toplama aracı olarak tercih etmiştir. Araştırmacıların çalışmayı gerçekleştirirken veri toplama aracı olarak çoğunlukla görüşmelerden faydalandığı ifade edilebilir. Gerçekleştirilen lisansüstü tezlerde gereksinimler doğrultusunda kimi zaman tek bir veri toplama aracı kullanılırken kimi zaman birden fazla veri toplama aracına başvurulduğu görülmüştür. Araştırmada kullanılan veri toplama aracına göre lisansüstü tezlerin dağılımı Grafik 8'deki gibidir.

Grafik 8. Kullanılan Veri Toplama Aracına Göre Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

4. SONUÇ

Prekarya, modern iş gücü piyasasında güvencesiz, düşük gelirlili ve iş güvenliğinden yoksun koşullarda çalışan bireyleri ifade eden bir sınıf olarak dikkat çekmektedir. Küreselleşme, neoliberal politikaların yaygınlaşması ve dijitalleşme gibi dinamiklerin etkisiyle iş gücü piyasasında meydana gelen yapısal değişimler, prekaryanın giderek daha geniş kitleleri etkileyen bir olgu haline gelmesine yol açmıştır. Özellikle esnek çalışma koşulları, düşük ücretler, sınırlı sosyal haklar ve iş güvencesizliği, prekarya sınıfının karakteristik özellikleri olarak öne çıkmaktadır. Bu sınıfın sorunları; ekonomik istikrarsızlık, sosyal güvencesizlik, psikolojik yıpranma ve toplumsal dışlanma gibi geniş bir yelpazeye yayılmaktadır.

Prekarya sınıfının yaşadığı sorunların tespiti ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi, sadece bireysel değil toplumsal refah açısından da önem arz etmektedir. Sosyal adaleti sağlamaya yönelik politikaların oluşturulabilmesi, bu sınıfın ekonomik ve sosyal haklarının korunması, güvenceli iş imkanlarının geliştirilmesi gibi konularda yapılacak çalışmalar için sağlam bir bilgi temeli gereklidir. Bu noktada, prekarya üzerine yapılan lisansüstü tezlerin analiz edilmesi literatürdeki boşlukların belirlenmesine katkı sağlayabilir. Ulusal yazında

prekarya üzerine yapılan lisansüstü tezlerin içerik bakımından incelenmesi, bu alandaki bilgi birikiminin sistematik bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanınması açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmaların hangi yöntemlerle yapıldığı, hangi veri toplama araçlarının tercih edildiği, hangi başlıklar ve temalar etrafında toplandığı gibi unsurlar incelenerek prekaryanın anlaşılmasında hangi yöntemlerin etkili olduğu belirlenebilecektir. Ayrıca, bu analizler, konuyla ilgili literatürde eksik kalan veya az çalışılan yönleri tespit ederek yeni araştırmalar için yönlendirici olacaktır. Literatürdeki boşlukların belirlenmesi, gelecekteki araştırmaların daha kapsamlı ve çözüm odaklı olmasına katkı sağlayarak, prekaryanın yaşadığı sorunlara yönelik daha etkili politikalar geliştirilmesine zemin hazırlayacaktır. Ayrıca ulusal yazında prekarya konusundaki lisansüstü tezlerin incelenmesi, sadece akademik bir katkı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda karar vericilere ve politika yapıcılara rehberlik edecek bilgiler sunma potansiyeline de sahiptir.

Çalışmada prekarya konusunda Türkiye’de yazılan 58 lisansüstü tezin içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz, tez türü, yayın yılı, tez dili, yayınlandığı yıl, yayınlandığı üniversite, yayınlandığı enstitü, yayınlandığı anabilim dalı, danışman unvanı, araştırma yöntemi, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve anahtar kelimeler temalarının belirlediği sınırlar çerçevesinde incelenmiştir. Gerçekleştirilen analiz doğrultusunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Prekarya konusu ile ilgili yazılan tezler yüksek lisans ve doktora derecesi bakımından kıyaslandığında 46 tez çalışmasıyla yüksek lisans tezlerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Konu ile ilgili yazılan 12 tez çalışması ile doktora tezleri sayı itibariyle yüksek lisans tezlerinin gerisinde kalmıştır. Gerçekleştirilen doktora tezleri incelendiğinde ilk sırayı 4 tez çalışmasıyla radyo, televizyon ve sinema anabilim dalı alırken yazılan lisansüstü tezlerde ilk sırayı 12 tez çalışmasıyla sosyoloji anabilim dalında yazılan tezlerin aldığı görülmektedir. Bu bakımdan farklı alanlarda doktora tez çalışmaları konuya dair yeni bakış açılarının geliştirilmesi ve katkı sağlaması açısından faydalı olabilir.

Prekarya konusunda Türkçe yazılan 45 tez çalışması, İngilizce yazılan 13 tez çalışması mevcuttur. Yazım dili olarak Türkçe’nin kullanıldığı 9 doktora tezi ve 36 yüksek lisans tezi; İngilizce ’nin kullanıldığı 3 doktora tezi ve 10 yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu bakımdan konu ile ilgili tez çalışmalarında yazım dili olarak Türkçe’nin ağırlıklı olarak kullanıldığını ifade etmek mümkündür.

Prekarya konusunda gerçekleştirilen ilk lisansüstü tez çalışmasının 2013 yılında gerçekleştiği ve izleyen iki yılda ise konu ile ilgili tez çalışmalarının sayısının yıl bazında 1’i geçmediği ifade edilebilir. Konu ile ilgili tez çalışmalarının sayı bakımından 2023 yılında yoğunlaştığı görülmektedir. 2023 yılında konu ile ilgili 4 doktora tezi 14 yüksek lisans tezi gerçekleştirilmiştir.

Konuyla ilgili en çok tez çalışması İstanbul Üniversitesi’ne kayıtlı lisansüstü araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Prekarya konusunda gerçekleştirilen tezler danışman unvanlarına göre incelendiğinde ise Prof. Dr. danışmanlığında 8 doktora tezi, 18 yüksek lisans tezi; Doç. Dr. danışmanlığında 4 doktora tezi, 16 yüksek lisans tezi; Dr. Öğr. Üyesi danışmanlığında 12 yüksek lisans tezi gerçekleştirilmiş olup hiç doktora tez çalışması gerçekleştirilmemiştir.

Lisansüstü tezlerin anabilim dalına göre dağılımları incelendiğinde sosyoloji, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, radyo ve televizyon anabilim dallarının sıralamada ilk üçte yer aldığı ifade edilebilir. Enstitü bazında değerlendirildiğinde ise 43 lisansüstü tez çalışmasıyla sosyal bilimler enstitüsünün ilk sırada yer aldığını söylemek mümkündür.

Konuya yönelik yazılan lisansüstü tezlerde prekarya, güvencesizlik, neoliberalizm ve esneklik en çok kullanılan anahtar kelimelerdir. Prekarya kelimesi 5 doktora, 30 yüksek lisans tez çalışmasında, güvencesizlik kelimesi 1 doktora, 18 yüksek lisans tez çalışmasında, neoliberalizm kelimesi 2 doktora, 6 yüksek lisans tez çalışmasında, esneklik kelimesi 2 doktora, 5 yüksek lisans tez çalışmasında anahtar kelime olarak yer almıştır.

Gerçekleştirilen lisansüstü çalışmalarda araştırma yöntemleri incelendiğinde nitel yöntemlerin ağırlıklı olarak kullanıldığını ifade etmek mümkündür. Buna karşın gerçekleştirilen 3 lisansüstü tez çalışmasıyla nicel çalışmalar kısıtlı kalmıştır. Prekarya konusunda yazılan 37 lisansüstü tez çalışmasında veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme ilk sırada yer alırken 5 lisansüstü tez çalışmasında veri toplama aracı olarak kullanılan anket son sırada yer almaktadır. Bu bağlamda veri toplama açısından anket tekniği araştırmacılar tarafından en az tercih edilen araç olmuştur. Konuya yönelik gelecekteki çalışmaların nicel araştırma yöntemleri ile desteklenmesinin benzerlikleri, farklılıkları ve değişkenler arası ilişkileri ortaya koyması bakımından literatüre kayda değer bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKKUŞ-GÜVENDİ, M. (2019). "Prekarya Tartışmaları Kavram, Tanım ve Durum". İnsan ve Toplum, 9 (4), 133-150.
- CZUBA, M. and MUSTER, R. (2024). "Is the Young Precariat a Problem of Modern Democracy? A Case Study of Poland". Politics and Governance, 12, 1-16.
- DEMİR, Z. (2023). "Postmodern Kapitalizmin Tutunamayanları ya da Müstear Adıyla Prekarya". A. Kinsün ve S. Kinsun (ed.). içinde Küresel Kapitalizmin Tutunamayanları Prekarya. (s.67-106). İlahiyat Kitap: Ankara.
- GEZER-AYDIN, G. (2021). "İşgücünün Prekerleşmesi Sürecinde Beyaz Yakalılar: AVM'de Çalışanlar Üzerine Bir Alan Araştırması". İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (40), 197-219.
- GÜLER, A., HALICIOĞLU, M. B. ve TAŞĞIN, A. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma: Teorik Çerçeve-Pratik Öneriler-7 Farklı Nitel Araştırma Yaklaşımı-Kalite ve Etik Hususlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- KARAÖZ, Ç. ve TANDAÇGÜNEŞ KAHRAMAN, N. (2020). "Sınıf Olgusu Kapsamında Sınıf Bilinci ve Ağ Toplumunda Prekarya Sınıfının Katılımcı Kültürde Temsili: 'Ofisizler' Platformu Özelinde Freelance Çalışanlar Üzerine Bir Araştırma". Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi, 14, 88-115.
- KAYADUVAR, M. (2022). "Prekarya". Y. Özkaya, V. Savut ve Y. Demirkanoglu (ed.). içinde Siyaset Bilimi Ansiklopedisi. (s.403-404). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- KUTLU, D. (2015). Kitap İncelemesi: "Prekarya" Üzerine Eleştirel Notlar ve Düşünceler. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 70 (1), 223-236.
- MUNCK, R. (2013). "The Precariat: A View from the South". Third World Quarterly, 34 (5), 747-762.
- ODABAŞ, Y. (2020). "Göçmen Karşıtlığı ve Prekarya". Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 49, 531-566.
- OĞUZ, Ş. (2011). "Tekel Direnişinin Işığında Güvencesiz Çalışma/Yaşama: Proletaryadan 'Prekarya' ya mı?". Mülkiye Dergisi, 35 (271), 7-24.
- SAVAGE, M., DEVINE, F., CUNNINGHAM, N., TAYLOR, M., LI, Y., HJELLBREKKE, J., LE ROUX, B., FRIEDMAN, S. and MILES, A. (2013). "A New Model of Social Class? Findings from the BBC's Great British Class Survey Experiment". Sociology, 47 (2), 219-250.
- STANDING, G. (2014). "The Precariat". Contexts, 13 (4), 10-12.
- STANDING, G. (2018). "The Precariat: Today's Transformative Class?". Development, 61, 115-121.
- VATANSEVER, A. (2013). "Prekarya Geceleri: 21. Yüzyıl Dünyasında Geleceği Olmayan Beyaz Yakalıların Rüyası". LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2), 1-20.
- VII, R. (2019). "The Global Subject of Precarity". Globalizations, 16 (4), 506-524.
- WACQUANT, L. (2016). "Revisiting Territories of Relegation: Class, Ethnicity and State in the Making of Advanced Marginality". Urban Studies, 53 (6), 1077-1088.
- WRIGHT, E. O. (2016). "Is the Precariat a Class?". Global Labour Journal, 7 (2), 123-135.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

KADIN İSTİHDAMI VE ENFLASYON İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Relationship Between Women's Employment and Inflation: The Case of Türkiye

ÖZET

Gelişmiş veya gelişmekte olan her ülke için büyüme ve kalkınma itici bir güç olmaktadır. Bakıldığında dünya genelinde nüfusun yarısını da kadınlar oluştururken erkeklerin işgücüne katılım oranı kadınlara oranla daha fazladır. Bu tarz oluşan ayrışmalar son zamanlarda daha az söz konusu olmaya başlamıştır. Bu çalışmada, Türkiye’de kadın istihdam oranı ve enflasyon oranı arasındaki ilişki incelenmektedir. Ampirik analizler için Türkiye’de 1993-2023 yılları arası veriler kullanılmaktadır. Zaman serisi ekonometrisi ile Eviews 10 programıyla analiz edilmektedir. Bu çalışmada World Bank Data verileri kullanılmıştır. Değişkenlerin ilişkilerinin varlığını Johansen Eşbütünleşme Testi ile ardından Granger ve Toda-Yamamoto Nedensellik analizi yapılmıştır. Çalışmanın ampirik bulgularına göre herhangi bir eşbütünleşme ilişkisinin bulunmadığı, enflasyondan, kadın istihdamına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın İstihdam Oranı, Enflasyon Oranı.

Murat AYKIN

muratttt_aykin@hotmail.com

ORCID: 0009-0005-1746-2687

Hasan AZAZİ

hasanazazi@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4241-9857

ABSTRACT

Growth and development are driving forces for every country, whether developed or developing. When you look at it, while women make up half of the world's population, men's labor force participation rate is higher than women's. These types of separations have become less common lately. This study examines the relationship between female employment rate and inflation rate in Turkey. For empirical analyses, data between 1993 and 2023 in Turkey are used. It is analyzed with time series econometrics using the Eviews 10 program. In this study, World Bank Data was used. The existence of relationships between variables was tested with the Johansen Cointegration test, followed by Granger and Toda-Yamamoto Causality analysis. According to the empirical findings of the study, it was determined that there was no cointegration relationship and that there was a one-way causality relationship from inflation to women's employment.

Keywords: Female Employment Rate, Inflation Rate.

1. GİRİŞ

Kadın bir toplumun doğuştan sahip olduğu gelişim, ilerleme ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşma yolunda korunması gereken en önemli değerlerden biridir. Toplumdaki kadının rolü ve değeri, o ülkenin gelecekteki refahını ve kalkınmasını doğrudan şekillendirmektedir (Çelebi vd., 2024). Tarih boyunca kadınlar, emek piyasasında erkeklere kıyasla kendilerini göstermekte önemli zorluklarla karşılaşmıştır. Ancak küreselleşen dünyada yeni işgücü piyasalarının oluşması, kadın işgücüne olan ihtiyacı artırmıştır. Dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan kadınlar, işgücüne katılarak istihdam oranlarını doğrudan etkileyebilmekte ve ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, gelişmiş ülkelerde kadın işgücünün katılımı bazı makroekonomik göstergelerin iyileşmesini sağlamaktadır (Demirci, 2019: 40). Bu bağlamda, kadınların işgücüne katkısı hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın temel taşlarından biri haline gelmiştir (Che vd., 2018: 88-89).

Kadınlar tarih içerisinde birçok alanda aktif olarak rol alsalar da kalifiye olarak Sanayi Devrimiyle ücretli olarak istihdama dâhil edilmişlerdir. Sanayi Devrimiyle birlikte kadın istihdamı artarak ilerlemiştir. Bu ilerlemeye Batı Avrupa'daki evli ve çocuklu kadınların istihdam yer alması öncülük etmektedir. Gelişen hizmet sektörüyle beraber; kadın istihdamında her geçen gün artış gözlenmektedir (Zeren ve Kılınç Savrul, 2017: 88). Kadınların işgücünde yer almasının başka bir neden olarak hane halkına tek bir gelirle maddi desteğin zorlaşması gösterilebilir (Che ve Sundjo, 2018: 88). Öte yandan makroekonomik gösterge olan enflasyon satın alma gücü içerisinde yaşanan zorluğa neden olduğu bilinmelidir (Doğaner, 2022: 1039).

Kadın istihdamı, işgücü piyasasında çözülmesi gereken en kritik meselelerden biridir. Kadınların ekonomik yaşama katılımı, yalnızca hane gelirine değil, toplumsal refaha ve kalkınmaya da büyük katkı sağlamaktadır. Türkiye'de kadın istihdamı konusunda yıllar içinde önemli ilerlemeler kaydedilmiş olsa da Avrupa Birliği (AB) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleriyle karşılaştırıldığında kadın işsizlik oranlarının en yüksek olduğu ülkelerden biri olmaya devam etmektedir (Yurdayüksel, 2023: 1). Son yıllarda, toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze alan hükümet politikaları, kadınların istihdamını artırmayı ve güçlendirilmesini teşvik etmeye odaklanmıştır. Buna rağmen, cinsiyete dayalı ayrımcılık, ücret eşitsizliği ve işyerinde fırsat eşitsizlikleri gibi yapısal sorunlar sürmektedir. Kadınlar iş dünyası, akademi ve politika gibi çeşitli alanlarda önemli başarılar elde etseler de bu ilerleme, genel istihdam oranlarına yeterince yansımamıştır. Kadın girişimciliğini teşvik etmek ve liderlik pozisyonlarındaki kadın temsiliyeti artırmak için başlatılan programlar olumlu sonuçlar üretmekle birlikte, mevcut çabalar yetersiz kalmaktadır. Türkiye'de kadınların iş gücüne katılım oranları, erkeklere kıyasla oldukça düşük seviyelerde seyretmektedir. Bunun temel nedenleri arasında toplumsal ve kültürel normların etkisi, eğitimdeki eşitsizlikler ve kadınların yoğun bakım yükümlülükleri yer almaktadır. Ayrıca, kayıt dışı çalışma yaygınlığı, kadınların iş güvencesi ve sosyal haklardan mahrum kalmasına neden olmaktadır (Tosun ve Gülşen, 2023: 285). Kadınların iş gücüne daha güçlü katılımını sağlamak, yalnızca bireylerin ekonomik durumunu iyileştirmekle kalmayacak, aynı zamanda toplumsal eşitlik ve sürdürülebilir kalkınma açısından da önemli bir adım olacaktır.

Bu çalışmada, 1993-2023 yıllarında Türkiye'de kadın istihdam oranı ve enflasyon oranı verileri incelenmektedir. İncelenen veriler Dünya Bankası resmi internet sitesinden alınmıştır. Çalışmanın amacı kadın istihdam oranı ve enflasyon oranı arasındaki ilişkinin seyrini ortaya koymaktır. Araştırmanın verisinin kısıtlı olması Literatürde kadın istihdam oranı ile enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi test eden çalışma sayısının kısıtlı olmasına neden olduğu söylenebilir.

2. LİTERATÜR

Kadın istihdam oranı ve enflasyon oranı üzerine son yıllarda farklı ülkeler ve farklı dönemleri kapsayan çok sayıda çalışma yapılmıştır.

Tablo 1. Enflasyon Oranı ve Kadın İstihdamı Oranı ile İlgili Çalışmalar

Yazar	Ülke-Zaman Aralığı	Değişkenler	Yöntem	Bulgular
Arslan (2021)	Türkiye 1988-2019	Kadın istihdam, işgücü ve enflasyon oranı, fert başına düşen gelir	Zaman serisi ekonometrisi FMOLS	Kadın istihdamı oranıyla birlikte fert başına pay edilen gelir U şeklinde ilişkilidir. Enflasyon oranının ve kadın iş gücü oranının artması kadın istihdamını arttırmaktadır.

KADIN İSTİHDAMI VE ENFLASYON İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Relationship Between Women's Employment and Inflation: The Case of Türkiye

Güçlü (2018)	Türkiye Düzey 2 Bölgeleri 2004-2014	Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, kadın istihdam oranı	Panel analizi ekonometrisi U hipotezini	Ters U şeklinde ilişki çıkmaktadır.
Zeren ve Savrul (2017)	Türkiye 1991-2014	Kadın işgücüne katılımı, işsizlik ve kentleşme oranı ekonomik büyüme	Saklı koentegrasyon yöntemi	Ekonomik büyümede, işsizlik ve kentleşme, kadın istihdam oranını etkileyen önemli faktörler olduğunu ve uzun dönemli ilişkide olduğu saptanmaktadır.
Özkök ve Polat (2020)	Türkiye 1990-2018	Eonomik büyüme, kentleşme, enflasyon oranı ve kadınların işgücüne katılımı	Zaman serisi ekonometrisi, FMOLS ve DOLS	Ekonomik büyümedeki, kentleşmedeki ve enflasyondaki yükselişler, kadınların işgücüne katılmasını yükseltmektedir.
Öztürk (2018)	Türkiye 2008-2015	Nüfus yoğunluğu, işgücüne katılım, işsizlik oranı, Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, katma değer, eğitilmiş nüfus oranları, sektör payları	GMM modeli	İşgücüne katılımın bölgeler arasında farklı dinamikler içermesi söz konusudur.
Dücan ve Polat (2017)	OECD 2007-2014	GSYİH'nın yüzde artış oranı, kadın/erkek işgücüne katılım oranı, dışa açıklık, doğrudan yabancı yatırım girişleri, nüfus artış oranı, döviz kuru ve enflasyon oranı	Panel veri ekonometrisi	OECD ülkelerinde kadın ve erkek fark etmeksizin işgücüne katılımdaki yükseliş Gayri safi yurt içi hasıla yükselişi üzerinde negatif etkili bulunmaktadır.
Türlüoğlu (2018)	Türkiye 1999-2017	Kadın istihdam ve ekonomik büyüme	Zaman serisi ekonometrisi	Kadın istihdamı ekonomik büyümeyi, ekonomik büyüme kadın istihdamını etkilemektedir. Buda çift yönlü nedenselliği doğurmaktadır.
Doğaner (2022)	Türkiye 1990-2020	Kadın istihdam oranları ile enflasyon oranları	Zaman serisi Fourier ADL eşbütünleşme	Enflasyon oranındaki artış kadın istihdam oranlarını artırmaktadır.
Demirtaş ve Yayla (2017)	113 ülke 1995-2012	Küresel entegrasyon ve kadın istihdamı değişkenleri	Panel veri	OECD ülkeleri için küreselleşme serilerinin çoğunluğu kadın istihdamında pozitif etki yaratmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar ise OECD ülkelerinde ve gelişmekte olan ülkelere kadın istihdamını pozitif etlidir. Gelişmekte olan ülkelere ekonomik ve sosyal küreselleşme kadın istihdamında hiçbir etkiye sahip değildir.

3. MATERYAL VE METOT

Çalışmada Türkiye ekonomisinin 1993-2023 yılları arası yıllık verileri kullanılarak enflasyon oranı ve kadın istihdamı oranı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Analizde atılması gereken öncelik adım değişkenlerin durağanlığını sınamak olmaktadır. Bu nedenle ADF ve PP birim kök test uygulaması yapılmıştır. Sonrasında Johansen Eş bütünlüşme, Granger nedensellik ve Toda-Yamamoto nedensellik analizleriyle incelenmektedir.

Tablo 2. Değişkenler

Değişkenler	Kısaltma	Kaynağı	Yıl aralığı
Enflasyon Oranı	ENF	WB (2024)	1993-2023
Kadın İstihdamı Oranı	KİO	WB (2024)	1993-2023

Bu değişkenlerin analizinde kullanılacak doğrusal denklem aşağıdaki gibidir:

$$\ln K\dot{I}O = \beta_0 + \beta_1 ENF + + e_{it}$$

Modelde t zamanı, β 'lar tahmin edilecek katsayıları e ise rassal hata terimidir. Tablo 3'de değişkenlere ilişkin veriler bulunmaktadır.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Std. Sap.	Min	Max
ENF	31	34.20645	0.7617642	6.300000	105.2000
KİO	31	26.02581	3.101324	20.70000	31.30000

Tabloda gözlem sayısı, ortalama, standart sapma, maksimum, minimum istatistikleri yer almaktadır. Her değişkene ait gözlem sayısı 31 olarak yer saptanmaktadır. Enflasyonu temsil eden ENF ortalama %34.2, kadın istihdam oranını temsil eden KİO ortalama %26 değerini almaktadır. Standart sapma verileri dikkate alındığında ise kadın istihdam oranı (KİO) değişkenliğin en fazla olduğu değişken olduğu söylenebilir.

4. BULGULAR

Yapılacak olan test sonuçlarının tutarlı olması için birim kök testleri yapılması gerekmektedir. Gerekli testler yapılmadan önce serilerin birim kök içerip içermediğine bakılmaktadır. Bu sebep ile çalışmada Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Philips Peron (PP) birim kök testlerinden yararlanılmaktadır. Verilerin durağanlığını test etmek için Augmented Dickey Fuller testi Tablo 4'te listelenmektedir.

Tablo 4. Augmented Dickey Fuller (ADF) birim kök testi

ADF						
Değişken		t-İstatistik	%1	%5	%10	Olasılık
KİO	Sabitli	-1.113075	-3.679322	-2.967767	-2.622989	0.6968
	Sabitli ve Trendli	-1.106652	-4.296729	-3.568379	-3.218382	0.9111
	Sabitsiz ve Trendsiz	-0.728768	-2.644302	-1.952473	-1.610211	0.8669
Δ KİO	Sabitli	-5.209566	-3.679322	-2.967767	-2.622989	0.0002
	Sabitli ve Trendli	-5.680935	-4.309824	-3.574244	-3.221728	0.0004
	Sabitsiz ve Trendsiz	-5.319417	-2.647120	-1.952910	-1.610011	0.0000
ENF	Sabitli	-1.382581	-3.670170	-2.963972	-2.621007	0.5774
	Sabitli ve Trendli	-0.807533	-4.296729	-3.568379	-3.218382	0.9537
	Sabitsiz ve Trendsiz	-1.066378	-2.644302	-1.952473	-1.610211	0.2521
Δ ENF	Sabitli	-6.244195	-3.679322	-2.967767	-2.622989	0.0000
	Sabitli ve Trendli	-7.578716	-4.309824	-3.574244	-3.221728	0.0000
	Sabitsiz ve Trendsiz	-6.311663	-2.647120	-1.952910	-1.610011	0.0000

Not: Gecikme uzunlukları Schwarz Bilgi Kriteri 'ne göre otomatik belirlenmiştir.

Tablo 4'te sabit, sabitli ve trendli, sabitsiz ve trendsiz ADF test sonuçlarına yer verilmektedir. Test sonuçları incelendiğinde iki serisinde durağanlığın olmadığı sonucuna varılmaktadır. Serileri durağanlaştırmak için farkları alınmaktadır. Farkları alınan seriler durağanlaşmaktadır.

Phillips-Perron birim kök testi ile yapılan durağanlığ neticesi Tablo 5'te yer almaktadır.

KADIN İSTİHDAMI VE ENFLASYON İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ
Relationship Between Women's Employment and Inflation: The Case of Türkiye

Tablo 5. Phillips-Perron birim kök testi

PP						
Değişken		t-İstatistik	%1	%5	%10	Olasılık
KİO	Sabitli	-1.094716	-3.670170	-2.963972	-2.621007	0.7047
	Sabitli ve Trendli	-1.106652	-4.296729	-3.568379	-3.218382	0.9111
	Sabitsiz ve Trendsiz	-0.655807	-2.644302	-1.952473	-1.610211	0.8523
ΔKİO	Sabitli	-5.181900	-3.679322	-2.967767	-2.622989	0.0002
	Sabitli ve Trendli	-5.831669	-4.309824	-3.574244	-3.221728	0.0003
	Sabitsiz ve Trendsiz	-5.285122	-2.647120	-1.952910	-1.610011	0.0000
ENF	Sabitli	-1.364522	-3.670170	-2.963972	-2.621007	0.5860
	Sabitli ve Trendli	-0.807533	-4.296729	-3.568379	-3.218382	0.9537
	Sabitsiz ve Trendsiz	-1.066378	-2.644302	-1.952473	-1.610211	0.2521
ΔENF	Sabitli	-6.185741	-3.679322	-2.967767	-2.622989	0.0000
	Sabitli ve Trendli	-11.03714	-4.309824	-3.574244	-3.221728	0.0000
	Sabitsiz ve Trendsiz	-6.236844	-2.647120	-1.952910	-1.610011	0.0000

Not: Gecikme uzunlukları Default Bilgi Kriteri 'ne göre otomatik belirlenmiştir.

Tablo 5'te sabit, sabitli ve trendli, sabitsiz ve trendsiz PP test sonuçlarına yer verilmektedir. Test sonuçları incelendiğinde iki serisinde durağanlığın olmadığı sonucuna varılmaktadır. Serileri durağanlaştırmak için farkları alınmaktadır. Farkları alınan seriler durağanlaşmaktadır.

Çalışmada yer alan iki serinin birinci farkları alıp durağan oldukları saptandıktan sonra iki seri arasında olası eş bütünleşme ilişkileri test edilir. Seriler arasında ilişkiyi belirlemek için Johansen eş bütünleşme testi yapılmaktadır.

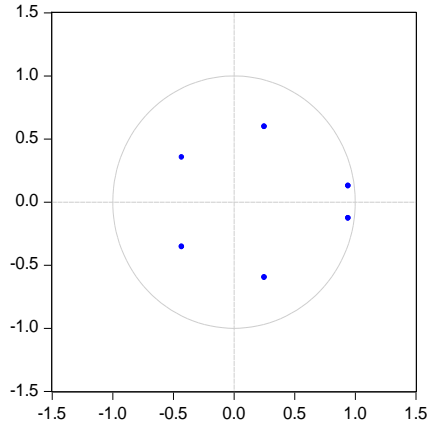
Tablo 6. Johansen Eşbütünleşme Test Sonuçları

İz İstatistik Değerleri (Lineer Deterministik Trend)				
H0 Hipotezi: Eşbütünleşme Yoktur	Özdeğer	İz İstatistiği	Kritik Değer (%5)	Olasılık
None*	0.354366	17.22919	15.49471	0.2071
At most 1*	0.181757	5.416100	3.841466	0.0199
En Yüksek Özdeğer İstatistik Değerleri (Lineer Deterministik Trend)				
H0 Hipotezi: Eşbütünleşme Yoktur	Özdeğer	Maksimum Özdeğer İstatistiği	Kritik Değer (%5)	Olasılık
None	0.354366	11.81309	14.26460	0.1179
At most 1*	0.181757	5.416100	3.841466	0.0199

Yukarıda tabloda Johansen eş bütünleşme testi sonuçlarına göre birbirleriyle çelişen iki sonuç gözlenmektedir. İz istatistikleri değeri seriler arasında bir eş bütünleşme ilişkisinin olduğunu ifade etmektedir. Maksimum özdeğer testi sonuçları ise seriler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olmadığını ifade etmektedir. Bu çelişkili sonuç arasında İz istatistik değeri testi sonuçları tercih edilmesi gerektiği önerilmektedir (Johansen ve Juselius, 1990). Bu sebeple yapılacak olan Granger nedensellik testi ve VAR çözümleme testinde bu durum göz önünde bulundurulmaktadır.

Serilerin istikrarlı durağanlık içerip içermediğini VAR modeli karakteristik kökleri ve çemberi ile tespit edilebilmektedir. Şekil 1'de AR karakteristik polinomun ters köklerinin konumu gösteren daire gösterilmektedir.

Inverse Roots of AR Characteristic Polynomial

Şekil 1. AR Karakteristik Polinomun Ters Köklerinin Konumu

Şekil 1'e bakıldığında birim çemberin dışında kök bulunmadığı saptanmaktadır. Bu sonuçta model VAR istikrar koşulunu sağlamaktadır. Değişkenlerin durağanlık derecesinin tespit edilmesinin ardından Tablo 7'de modelin uygun gecikme sayısı tespit edilmektedir.

Tablo 7. VAR Gecikme Uzunluğu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-208.4412	NA	6887.662	14.51319	14.60748	14.54272
1	-157.4815	91.37605*	270.5120	11.27459	11.55747*	11.36318
2	-151.4986	9.902689*	237.2322*	11.13784*	11.60932	11.28550*

Not: *: Optimum gecikme uzunluğunu göstermektedir

Gecikme uzunlukları Lagrange Oran Testi (LR), Son Tahmin Hatası (FPE), Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz Bilgi Kriteri (SC) ve Hannan-Quinn Bilgi Kriterini (HQ) işaret etmektedir. En uygun gecikme uzunluğu 2 olarak gözlenmektedir.

Çalışmada eşbütünleşme ilişkileri tespit edildikten sonra nedensellik ilişkileri incelenmektedir. Kadın istihdamı oranı ve enflasyon oranı arasındaki nedensellik ilişkisini saptamak adına nedensellik testi uygulanmaktadır.

Tablo 8. Granger Nedensellik Sonuçları

Granger Nedensellik		
Hipotez	Ki-Kare	Olasılık
ENF KİO'nin Granger neden olmaz	2.99800	0.0697
KİO ENF'nin Granger neden olmaz	0.75489	0.4814

Tablo 8'de Granger Nedensellik sonuçları yer almaktadır. Enflasyon, kadın istihdamının nedenidir ($p = 0,0697 < 0,10$). Diğer yandan kadın istihdamı enflasyonun nedeni değildir ($p = 0,4841 > 0,10$). Böylece enflasyondan kadın istihdamına doğru tek yönlü nedensellik olduğu, kadın istihdamının enflasyonu etkilemediği ifade edilir.

Tablo 9. Toda-Yamamoto Nedensellik Sonuçları

Toda-Yamamoto			
Hipotez	Ki-Kare	Olasılık	Yönü
ENF KİO'nin Granger nedeni değildir.	6.423599	0.0113	ENF → KİO
KİO ENF'nin Granger nedeni değildir.	0.670745	0.4128	

Not: "→" tek yönlü nedenselliği göstermektedir.

KADIN İSTİHDAMI VE ENFLASYON İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Relationship Between Women's Employment and Inflation: The Case of Türkiye

Tablo 9'a bakıldığında nedensellik analizi sonuçlarına göre enflasyondan kadın istihdamı değişkenine doğru anlamlı bir nedensellik ilişkisi bulunurken kadın istihdamı değişkeninden enflasyona doğru nedensellik bulunmamaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, kadın istihdam oranı ve enflasyon oranı arasındaki ilişki 1993- 2023 dönemi için araştırılmıştır. Serilerin durağan olup olmadığını analiz etmek için Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Philip Perron (PP) birim kök testleri yapılmıştır. Seriler durağan olmadığı saptandıktan sonra serilerin birinci farkı alınarak durağanlaştırılmaktadır. Birinci farkta durağanlaşan serilerin aralarında eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığı öğrenme için Johansen eşbütünleşme testi yapılmaktadır. Johansen eşbütünleşme testi analiz sonuçlarında İz istatistikleri değeri değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığını göstermektedir. Granger nedensellik ve Toda-Yamamoto nedensellik testlerinden elde edilen ampirik kanıtlar incelendiğinde enflasyondan kadın istihdamına doğru tek yönlü nedensellik olduğu, kadın istihdamının enflasyonu etkilemediği ifade edilir.

Türkiye'de yıllar içerisinde gerçekleşen enflasyon artışı hane gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. Bu sebeple gelirlerini arttırmak için ek bir gelire ihtiyaç duyulmasıyla birlikte kadınlar iş hayatına atılmaktadır. Bakıldığında enflasyon yıllardır iktisat politikalarının mücadele ettiği makroekonomik değişken olsa da kadın işgücüne katılmasında pozitif etki uyandırmaktadır. Ekonomide kadınların istihdamın artmasında istikrarlı büyümenin gerçekleşmesi, eğitim ve sosyal alanında gelişmelerin artırılması gibi yeni düzenlemeleri içeren kamu politikaları yeniden değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, G. (2021). "Türkiye'de Kadın İstihdamının Görünümü: Kadın İstihdamı ile FBGSYH, Enflasyon Oranı ve Kadın İşgücü Oranı Arasındaki Eşbütünleşme İlişkisinin Araştırılması". Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi, 2 (2), 1-19.
- CHE, G.N. and SUNDJO, F. (2018). "Determinants of Female Labour Force Participation in Cameroon". International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting, 3 (2), 88-103.
- ÇELEBİ, İ., SARIKAHYA, S. D., ÖZBAY, S.Ç. and TOSUN, S. (2024, September). The Moderating Role of Social Anxiety in the Effect of Self-Esteem on Attitude of Violence Against Women. In Women's Studies International Forum (Vol. 106, p. 102969). <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2024.102969>.
- DEMİRTAŞ, G. ve YAYLA, N. (2017). "Küresel Entegrasyonun Kadın İstihdamı Üzerine Etkisi: Ampirik Bir İnceleme", Journal of Yasar University, 12 (48), 339-349.
- DOĞANER, A. (2022). "Türkiye'de Kadın İstihdam Oranı ile Enflasyon Arasındaki İlişki: Fourier ADL Eşbütünleşme Analizi". Business & Management Studies: An International Journal (BMIJ), 10 (3), 1036-1047.
- DÜCAN, E. ve POLAT M.A. (2017). "Kadın İstihdamının Ekonomik Büyümeye Etkisi: OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi". Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26 (1), 155-170.
- GÜÇLÜ, M. (2018). "Ekonomik Kalkınma ve Kadınların İşgücüne Katılımı: Türkiye İçin U Hipotezinin Yeniden Test Edilmesi". Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 32, 203-210.
- ÖZKÖK, C.S. ve POLAT, M.A. (2020). "Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve Kentleşmenin Kadınların İşgücüne Katılımına Etkileri: Türkiye Üzerine Uygulama". Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, 9 (17), 63-76.
- ÖZTÜRK, S., (2018). "Türkiye'de İşgücüne Katılımda Bölgesel Farklılıklar". Sosyoekonomi, 26 (35), 153-168.
- TOSUN, S., ve GÜLŞEN, M. (2023). Kadın istihdamı Cumhuriyetin 100. yılında. In B. Kılınç Savrul (Ed.), 100. yılda Türkiye: Sürdürülebilir Sosyal, İktisadi, Mali, Demografik ve Siyasal Politikalar ve Projeksiyon Analizleri (pp. 285-305). Ekin Yayınevi.
- TÜRKOĞLU, E., (2018). "Kadın İstihdam ve Büyüme İlişkisi: Var Modeli Analizi", Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi ASEAD, 5 (9), 59-68.
- YURDAYÜKSEL, B. (2023). Türkiye'de Kadın İş Gücüne ve İstihdamına Yönelik Politikalar ve Uygulamalar: TR61 Bölgesi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı,

Yüksek Lisans Tezi.

ZEREN, F. ve SAVRUL B.K. (2017). “Kadınların İşgücüne Katılım Oranı, Ekonomik Büyüme, İşsizlik Oranı ve Kentleşme Oranı Arasındaki Saklı Koentegrasyon İlişkisinin Araştırılması”. Yönetim Bilimleri Dergisi, 15 (30), 87-103.

DİJİTAL BANKACILIĞIN GELECEĞİ: TÜRKİYE'DEKİ YENİLİKLER VE KÜRESEL TRENDLER*

*The Future of Digital Banking: Innovations in Türkiye and
Global Trends*

ÖZET

Bu makale dijital bankacılığın Türkiye'deki yenilikler ve küresel trendler ışığında nasıl evrildiğini incelemiştir. Dijital bankacılık, şubesiz bankacılık olarak da bilinmekte ve tüm bankacılık hizmetlerinin internet, mobil cihazlar veya diğer dijital kanallar aracılığıyla sunulmasını sağlamaktadır. Makalede Türkiye'deki dijital bankacılığın tarihi gelişimi, dijital bankacılığın güçlü ve zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditler detaylı olarak ele alınmıştır. Ayrıca Enpara.com, Garanti BBVA, Dijital Deniz ve CEPTETEB gibi dijital bankacılık örnekleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda Türkiye'de dijital bankacılığın maliyet etkinliği, erişilebilirlik ve hızlı hizmet gibi avantajlarıyla öne çıktığı, güvenlik riskleri ve teknolojiye bağlılık gibi zorluklarla karşı karşıya kaldığı bulgularına ulaşılmıştır.

Zeki ÇON

conzeki@gmail.com

ORCID: 0009-0004-7217-4736

Feyza ARICA

feyzarica@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5552-347X

Anahtar Kelimeler: Dijital Bankacılık, Türkiye, FinTech, Mobil Bankacılık, Dijital Dönüşüm.

ABSTRACT

This article examines how digital banking has evolved in light of innovations in Turkey and global trends. Digital banking is also known as branchless banking and enables the delivery of all banking services through the internet, mobile devices or other digital channels. The paper discusses in detail the historical development of digital banking in Turkey, its strengths and weaknesses, opportunities and threats. In addition, digital banking examples such as Enpara.com, Garanti BBVA, Dijital Deniz and CEPTETEB are analyzed. The study concludes that digital banking in Turkey stands out with its advantages such as cost-effectiveness, accessibility and fast service, while it faces challenges such as security risks and technology dependency.

Keywords: Digital Banking, Türkiye, FinTech, Mobile Banking, Digital Transformation.

* Makale, 26.08.2024 tarihinde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tezli İktisat Yüksek Lisans programı öğrencisi Zeki ÇON tarafından yüksek lisans tezi olarak sunulan "Türkiye'de Dijital Bankacılığın Dünü, Bugünü ve Geleceği Üzerine Bir Analiz" başlıklı çalışmadan türetilmiştir.

1. GİRİŞ

Dijital bankacılık şubesiz bankacılık olarak da bilinmekte, şubelere ve personele ihtiyaç duymadan tüm bankacılık hizmetlerinin müşterilere sunulabilmesi olarak tanımlanmaktadır. Şube ve personel maliyetlerinin ortadan kalkması, işlem ücretlerinin düşürülmesi ve erişim kolaylığı dijital bankacılığın temel faydalarından bazılarıdır (Savaş vd., 2014: 2). Dijital bankacılık, bankacılık hizmetlerinin bilgisayar, tablet veya akıllı telefonlar aracılığıyla sunulmasını ifade eder. Bu sayede kullanıcılar, internet bağlantısı olan her yerden banka işlemlerini rahatlıkla gerçekleştirebilirler. Evde, işte veya seyahat ederken hesap bakiyelerini kontrol edebilir, para transferleri yapabilir ve diğer bankacılık işlemlerini online olarak yürütebilirler.

Artan rekabetin etkisiyle finansal hizmetleri çeşitlendirmek amacıyla geliştirilen alternatif dağıtım kanalları arasında elektronik ya da çevrimiçi bankacılık sistemleri de bulunmaktadır (Daniel, 1999: 72). Elektronik bankacılık, elektronik cihazlar kullanılarak gerçekleştirilen bireysel ve küçük ölçekli bankacılık işlemlerini tanımlayan genel bir terimdir (Kurnia vd., 2010: 1).

Dijital bankacılık, bankanın ve müşterilere sunduğu hizmetlerin bir web sayfası aracılığıyla tanıtılmasını ve sunulmasını sağlar, böylece zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın işlemler gerçekleştirilebilir. Bu sayede mevduat sahipleri, banka hesap bilgilerini web sayfası üzerinden inceleyebilir ve geleneksel bankacılık işlemlerini bankanın web sitesi veya mobil uygulaması aracılığıyla gerçekleştirebilirler. Özellikle mobil bankacılık, kullanıcıların şubeye gitmeden geleneksel bankacılık işlemlerini yapmalarına olanak tanır.

Dijital bankacılık, son yıllarda teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıyla birlikte finans sektörünün temel yapı taşlarından biri haline gelmiştir. Geleneksel bankacılık işlemlerinin dijital platformlara taşınmasıyla ortaya çıkan bu kavram, kullanıcılar ve bankalar için büyük kolaylık ve faydalar sunmaktadır. Bu önemden hareketle bu çalışmada dijital bankacılığın dünyada ve özellikle Türkiye'deki mevcut durumu ve geleceği hakkında öngörülerde bulunulacaktır.

2. DİJİTAL BANKACILIĞIN DÜNYA ÇAPINDAKİ GELİŞİMİ ve LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Dijital Bankacılığın Dünyadaki Gelişimi

20. yüzyılın başlarında bankalar, işlemlerini basit mekanik sayma cihazlarıyla yürütmekteydi. Ancak, elektronik teknolojinin gelişmesiyle bankacılık sektörü köklü değişiklikler yaşamıştır. Bu makalede, dijital bankacılığın geçmişten günümüze evrimi ve geleceğe yönelik öngörüler ele alınmaktadır. Aşağıda kronolojik olarak dijital bankacılığın dünya çapındaki gelişimi yer almaktadır.

Elektronik Teknolojinin İlk Adımları: 1940'larda geliştirilen ilk elektronik bilgisayar olan ENIAC, mekanik hesaplama cihazlarının yerini aldı (Aksüt ve Bakkal, 2011: 35). Elektronik teknolojisindeki ilk gelişmeler ABD bankacılık sektöründe yaşandı. Federal Reserve İletişim Sistemi (Fed Wire), elektronik altyapıya sahip ilk bankacılık sistemi olarak tanıtıldı ve merkez bankasının günlük 700.000'den fazla işlemi kaydetmesine olanak sağladı (Welch, 1999).

Kredi Kartları ve Elektronik Ödemeler: Kredi kartı uygulaması ABD'de kullanıma sunuldu ve ilk gerçek kredi kartı, 1951'de Franklin Ulusal Bankası tarafından çıkarıldı (Kaya, 2009). 1960'larda bilgisayarlı muhasebe uygulamaları ve elektronik veri işleme sistemleri, bankacılık muhasebe ve mutabakat sistemlerini daha güvenilir hale getirdi. Bankacılar Otomatik Takas Hizmeti (BACS) sistemi, bankalar arası ödeme ve tahsilat işlemlerini gerçekleştirmeye başladı.

Elektronik Fon Transferi ve SWIFT: 1960'ların sonlarında geliştirilen FEDWIRE sistemi, elektronik fon transferleri ve ödeme işlemlerine olanak tanıdı. 1970'lerde Bankalararası Ödeme Sistemi "Clearing House" oluşturuldu ve 1977'de SWIFT iletişim sistemi faaliyete geçti (Gündoğdu, 2016: 291).

ATM'ler ve Ev Bankacılığı: 1968'den itibaren ATM'lerin yaygınlaşmasıyla kullanıcılar, banka şubeleri dışındaki temel finansal hizmetlere erişim imkanı buldular. 1980'lerde internet ve bilgisayar kullanımının yaygın olmaması nedeniyle bankalar, telefonla işlemleri gerçekleştiren Ev Bankacılığı kanalına odaklandılar (Okumuş vd., 2010: 89).

Çevrimiçi Bankacılık ve Mobil Teknolojiler: 1990'larda internet tabanlı çevrimiçi bankacılık hizmetleri sunulmaya başlandı. İlk çevrimiçi bankacılık uygulaması olan "HOMELINK" sistemi, 1983'te Bank of Scotland tarafından geliştirildi (Tekeli, 2018). 1994'te "Microsoft Money" aracılığıyla banka hesaplarına çevrimiçi erişim sağlandı ve tarihin ilk çevrimiçi bankacılık sitesi The Stanford Credit Union tarafından kullanıma açıldı. 2000'li yıllarda mobil cihazların kullanımının artmasıyla çevrimiçi bankacılık uygulamaları yaygınlaştı (Pilcher, 2018).

Dijital Devrim ve FinTech: yüzyılın dijital devrimi, bankacılık sektörünü P2P kredilendirme, kripto para

birimleri, blockchain ve robo-danışmanlar gibi yeni teknolojilerle tanıştırdı. Google, Apple, Amazon, Tencent ve Facebook gibi büyük teknoloji şirketlerinin bankacılık işlemleriyle ilgilenmesi, FinTech organizasyonlarıyla rekabeti artırdı (Dermine, 2017: 63). Bu durum, bankaların ürün ve hizmet sunma biçimlerini dönüştürmelerine ve finansal tüketicilerle ilişkilerini yeniden şekillendirmelerine neden olmuştur.

Bankacılık sektörü, teknolojik yeniliklere açık bir yaklaşım benimseyerek sürekli gelişim göstermektedir. 1950'lerden günümüze, kredi kartları, ATM'ler, çevrimiçi bankacılık ve mobil teknolojiler gibi yenilikler, bankacılık hizmetlerini dönüştürmüştür. Günümüzde dijitalleşme, bankacılık sektöründe yeni bir dönemi başlatmış ve finansal tüketicilerin beklentilerini karşılamak için bankaların sürekli olarak yeniliklere adapte olmalarını gerektirmiştir.

Dijital bankacılığın gelişim aşamaları, teknolojik yeniliklerin bankacılık ürün ve hizmetleri üzerindeki etkisini ve bu yeniliklerin müşteri ilişkilerinde yarattığı dönüşümü ortaya koymaktadır. Bankacılığın temel unsurları olan kişisel etkileşim ve müşteri memnuniyeti, dijitalleşme ve online kanallar üzerinden memnuniyet arayışına dönüşmektedir. Bu bağlamda Uygulama Programlama Arayüzü (API) uygulamaları önemli araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır. API'ler sayesinde bankalar, müşteri verilerini ve hizmetlerini üçüncü taraflarla paylaşabilmekte ve bu tarafların geliştirdikleri uygulamalar aracılığıyla diğer platform ve uygulamalardaki finansal tüketicilere ulaşabilmektedir. Bu durum dijital kanallar üzerinden banka müşterilerinin ilgisini çekmede yeni ve önemli bir konu haline gelmiştir.

Küresel Trendler

Dijital bankacılık, son yıllarda büyük bir ivme kazanarak finansal hizmetler sektörünü köklü bir şekilde dönüştürmektedir.

Yapay Zeka ve Chatbotlar: Dijital bankacılığın en dikkat çekici trendlerinden biri, müşteri hizmetlerinde yapay zeka destekli chatbotların kullanımınıdır. Bu teknolojiler, müşterilere 7/24 hizmet sunarak, hızlı ve verimli bir şekilde sorularını yanıtlamaktadır. Örneğin, banka hesap bilgileri, para transferleri ve fatura ödemeleri gibi işlemler chatbotlar aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir (ELITEX, 2024).

Gelişmiş Güvenlik Önlemleri: Dijital bankacılık hizmetlerinin artan popülaritesi ile birlikte, güvenlik önlemlerinin de önemi artmaktadır. Özellikle biyometrik kimlik doğrulama yöntemleri, dijital bankacılıkta güvenliği artırmak amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Parmak izi tarama, yüz tanıma ve ses tanıma gibi biyometrik yöntemler, geleneksel şifrelerin yerini alarak güvenlik açıklarını minimize etmektedir (TatvaSoft Blog, 2022).

Hizmet Yelpazesinin Genişlemesi: Dijital bankacılık platformları, geleneksel bankacılık hizmetlerinin yanı sıra, kullanıcılarına geniş bir hizmet yelpazesi sunmaktadır. Bu hizmetler arasında yatırım danışmanlığı, kişisel finans yönetimi ve sigorta ürünleri gibi çeşitli finansal hizmetler bulunmaktadır. Bu geniş hizmet yelpazesi, kullanıcıların tüm finansal ihtiyaçlarını tek bir platform üzerinden karşılamalarını sağlamaktadır (Imam, 2024).

Merkeziyetsiz Çözümler: Blockchain teknolojisinin gelişimi ile birlikte, dijital bankacılıkta merkeziyetsiz çözümler de önem kazanmaktadır. Bu çözümler, işlemlerin daha güvenli ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Özellikle kripto para birimlerinin benimsenmesi, dijital bankacılık hizmetlerine yeni bir boyut kazandırmaktadır (KPMG International, 2019).

Kişiselleştirilmiş Finansal İçgörüler: Veri analitiği ve yapay zeka sayesinde, dijital bankalar kullanıcılarına kişiselleştirilmiş finansal içgörüler sunabilmektedir. Kullanıcıların harcama alışkanlıkları ve finansal hedeflerine göre özelleştirilmiş tavsiyeler sunan bu içgörüler, kullanıcıların finansal sağlığını iyileştirmeye yardımcı olmaktadır (Geniusee, 2023).

Bulut Bilişim: Dijital bankacılıkta bulut bilişim teknolojilerinin kullanımı, büyük bir yenilik olarak öne çıkmaktadır. Bulut tabanlı çözümler, bankaların veri depolama ve işleme kapasitesini artırarak, daha esnek ve ölçeklenebilir bir hizmet sunmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, bulut bilişim sayesinde bankalar, operasyonel maliyetlerini düşürerek daha rekabetçi fiyatlar sunabilmektedir (eMarketer, 2023).

Açık Bankacılık: Açık bankacılık, dijital bankacılık trendleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu sistem, banka müşterilerinin finansal verilerini üçüncü taraf uygulamalarla paylaşmasına olanak tanımaktadır. Böylece, kullanıcılar farklı finansal hizmet sağlayıcıların sunduğu avantajlardan yararlanabilmektedir. Açık bankacılık, finansal ekosistemin daha entegre ve kullanıcı odaklı hale gelmesini sağlamaktadır (Finance Magnates, 2023).

Dijital bankacılık, hızla gelişen teknolojiler ve değişen müşteri beklentileri doğrultusunda sürekli olarak evrim geçirmektedir. Yapay zeka, biyometrik güvenlik, merkeziyetsiz çözümler, bulut bilişim ve açık bankacılık gibi trendler, dijital bankacılığın geleceğini şekillendirmektedir. Bu trendler, bankaların daha verimli, güvenli ve kullanıcı dostu hizmetler sunmalarını mümkün kılmaktadır.

2.2. Literatür

Dijital bankacılık alanında Türkiye'de yapılan çalışmalar, teknolojik gelişmelerin bankacılık performansı üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir. Öne çıkan bazı çalışmalar şunlardır:

Sevim ve Özkan (2017) tarafından Türkiye'de 2011-2016 döneminde yapılan bir regresyon analiziyle, elektronik bankacılık hizmetlerinin banka performansı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma, kart işlem hacmi, internet bankacılığı işlem hacmi ve POS terminal sayısının banka performansını pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuştur (İslamoğlu ve Bayrak, 2022).

Nalcı (2017), 1995-2015 yıllarını kapsayan bu çalışma, internet ve mobil bankacılık benimsemenin seçilen bankaların performansı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını iddia etmektedir.

Uzun ve Berberoğlu (2018), 2007-2016 döneminde internet bankacılığı aktif kullanıcı sayısı ve işlem hacminin banka toplam gelirine olumlu katkıda bulunduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışma, dijital kanalların gelir yaratma potansiyeline işaret etmektedir.

Korkmazgöz ve Ege (2020): 2011-2019 yılları arasında mobil bankacılık ile bankacılık sektörünün finansal performansı arasındaki ilişkiyi analiz eden bu çalışma, mobil bankacılığın mevduat bankacılığı sektörünün finansal performansını olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Mobil bankacılık uygulamaları hem işlem hacimleri hem de kullanıcı sayısı bakımından sektörde önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmalar, dijital bankacılığın Türkiye'deki bankacılık sektörü üzerindeki etkilerinin farklı yönlerini incelemekte ve dijitalleşmenin banka performansı üzerinde genellikle olumlu etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, sonuçlar dönem, veri seti ve metodolojiye göre farklılık gösterebilir. Bu durum, dijitalleşmenin etkilerinin kapsamlı ve detaylı bir şekilde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

İslamoğlu ve Bayrak (2022) çalışmalarında Türkiye Bankalar Birliği'ne kayıtlı bankalardan elde edinilen finansal veriler kullanarak, dijital bankacılık hizmetlerinin bankaların finansal performansına etkisi zaman serisi analizi ile incelemiştir. Bu doğrultuda araştırmanın analiz bölümünde elde edinilen bulgular, Türkiye'de bankaların sunduğu dijital bankacılık hizmetlerinin, bankaların finansal performanslarına pozitif etkilerinin olduğu yönündedir.

3. TÜRKİYE'DE DİJİTAL BANKACILIK VE GELİŞİMİ

Cumhuriyet öncesi dönemde bankacılık uygulamaları, ekonominin talebini karşılamada yetersiz kalmıştır. Cumhuriyet döneminde kurulan bankalar, ekonominin para talebine karşılık gelen ihtiyaçları karşılama konusunda başarılı olmuş ve ekonominin gelişimine destek sağlamıştır (Çalkılıç, 2021: 18). 1924-1925 yılları arasında "İş Bankası" ve "Sanayi ve Maadin Bankası" faaliyete geçmiştir. İş Bankası'nın kurulma amacı, ticari işletmelere teşvikler sağlayarak ekonomik gelişimi olumlu yönde etkilemektir. Sanayi ve Maadin Bankası da Osmanlı döneminden kalan kurumları devralarak işletmeye almıştır (Aydemir, 2020). 2001 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz, tüm hükümetleri olumsuz etkilemiştir. Türk hükümeti de bu küresel ekonomik krizden olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde ülkedeki bankacılık faaliyetlerinin azaldığı gözlemlenmiştir. 2001 yılında 61 olan banka sayısı, 2004 yılında 48'e düşmüştür (Kaya vd., 2013).

Dijital dönüşüm sürecinde Türkiye'nin Avrupa Birliği ve Amerika'ya göre geri kaldığı bir gerçek olmakla birlikte, ülke bu alanda önemli adımlar atmaktadır. 64. Hükümet'in 2016 Eylem Planı'nda belirtilen "Dijital Türkiye Projesi Yol Haritası", 67. Hükümet döneminde ve Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurulan "Dijital Dönüşüm Ofisi" aracılığıyla hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile iş birliği içinde çalışacak bu ofis, ülkenin ekonomik ve sosyal hayatında ve kamu hizmetlerinde dijital dönüşümü hedeflemektedir. Dijital dönüşüm sürecinde öncelikli olarak eğitim altyapısının iyileştirilmesine odaklanılmaktadır. Bu kapsamda, üniversitelerde dijital teknoloji geliştiricilerini yetiştiren programların artırılması ve dijital teknoloji alanında doktora yapan öğrenci sayısının yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, dijital dönüşüm farkındalığının artırılması ve özel teşviklerle dijital yetkin iş gücünün sektörle buluşturulması hedeflenmektedir. Kamu hizmetlerinin hızlandırılması ve bürokratik süreçlerin minimize edilmesi de dönüşüm sürecinin bir parçasıdır.

Türkiye'de dijital bankacılık, 1990'ların sonlarından itibaren hızla gelişmiştir. İlk başta internet bankacılığı olarak başlayan süreç, kısa sürede mobil bankacılığa ve daha sonra dijital cüzdan ve ödeme sistemlerine evrilmiştir. Türk bankaları, teknolojik yeniliklere hızla adapte olmuş ve müşterilerine gelişmiş dijital hizmetler sunmaya başlamışlardır. Özellikle büyük bankalar, mobil uygulamalar aracılığıyla geniş bir hizmet yelpazesi sunmakta ve müşterilerin bankacılık işlemlerini kolaylaştırmaktadır.

2019'da Çin'de başlayan ve hızla küresel bir krize dönüşen Covid-19 salgını, Mart 2020'de Türkiye'yi de etkilemeye başladı. Bu süreçte, birçok ülke ekonomilerini izole etmek zorunda kaldı ve turizm, ulaşım, eğitim ve bankacılık gibi pek çok sektör olumsuz etkilendi. Salgından korunma amacıyla yüz yüze yapılan eğitim, ticaret ve

bankacılık faaliyetleri dijital platformlara ve çevrimiçi kanallara taşındı. Pandemi, bankacılık sektörünü dijital bankacılığa daha fazla yönlendirdi ve salgının etkilerini hafifletmek için çeşitli tedbirler alındı.

Yoğun rekabet ortamında kurumlar, müşterilerine en iyi hizmeti en düşük maliyetle ve hızlı bir şekilde sunmaya çalışmaktadır. İnovasyon, gereksinimlerin en üst düzeyde karşılanması ve maliyetlerin düşürülmesi yoluyla rekabetçi sürecin belirlenmesinde önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Son on yılda, bireysel bankacılığın yapısal bir değişim geçirdiği, kaynak ürünlerinden ziyade tüketici ürünlerine yöneldiği ve günlük yaşamda mikrofinans ürünlerine doğru bir kayma olduğu tespit edilmiştir (Göçmen, 2011: 76).

4. EKONOMETRİK UYGULAMA

4.1 Enpara.com

QNB Finansbank'ın bir girişimi olarak 2012 yılında hayata geçen Enpara.com, tamamen dijital bir bankacılık deneyimi sunmayı hedeflemektedir. Fiziksel şubeleri olmaması ve tüm bankacılık işlemlerinin internet ve mobil platformlar üzerinden gerçekleştirilmesi, Enpara.com'un temel özelliklerinden biridir.

Şekil 1. Enpara Dijital Bankacılık Giriş Ekranı

Kaynak: <https://internetsubesi.qnbfinansbank.enpara.com/Login/>

Enpara.com, müşterilerine çeşitli bankacılık hizmetleri sunar. Bunlar arasında vadesiz hesaplar, birikim hesapları, kredi kartları ve kişisel krediler bulunmaktadır. Bu hizmetlerin tümü, kullanıcı dostu internet bankacılığı ve mobil bankacılık uygulamaları aracılığıyla erişilebilir. Enpara.com, müşterilerine sunduğu avantajlar arasında, ücretsiz havale ve EFT işlemleri, hesap işletim ücreti olmaması ve avantajlı faiz oranları yer almaktadır.

Enpara.com, kullanıcı deneyimini ön planda tutarak sade ve anlaşılır bir kullanıcı arayüzü sunmaktadır. Müşteriler, tüm bankacılık işlemlerini internet ve mobil bankacılık üzerinden kolaylıkla gerçekleştirebilirler. Ayrıca, müşteri hizmetleri ekibi, 7/24 destek sağlayarak, müşterilerin karşılaştıkları sorunları hızlı bir şekilde çözmelerine yardımcı olur. Enpara.com, müşterilerine sunduğu dijital hizmetlerle geleneksel bankacılık hizmetlerinden farklılaşmaktadır.

Enpara.com, dijital bankacılık alanında yenilikçi çözümler sunarak öncü bir rol oynamaktadır. Banka, teknolojik altyapısını sürekli olarak güncelleyerek güvenli ve hızlı bir bankacılık deneyimi sağlamaktadır. Ayrıca, müşteri verilerinin korunmasına büyük önem verilmekte ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) çerçevesinde gerekli tüm önlemler alınmaktadır.

Enpara.com, Türkiye'de dijital bankacılığın yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Fiziksel şube gereksinimini ortadan kaldırarak bankacılık hizmetlerine erişimi kolaylaştıran Enpara.com, aynı zamanda maliyetlerin düşürülmesine ve daha uygun koşullarda hizmet sunulmasına olanak tanımaktadır. Bu sayede, bankacılık hizmetlerinden daha fazla kişinin yararlanması mümkün hale gelmektedir.

Enpara.com, Türkiye'de dijital bankacılığın gelişimine önemli katkılar sağlayan bir platformdur. Tamamen dijital yapısı, kullanıcı dostu arayüzü ve yenilikçi hizmetleriyle öne çıkan Enpara.com, bankacılık işlemlerini kolaylaştırmakta ve müşteri memnuniyetini artırmaktadır. Dijital bankacılık ekosistemine olan katkıları ve sunduğu

avantajlar, Enpara.com'un Türkiye'de dijital bankacılık hizmetlerinde önemli bir yer edinmesini sağlamaktadır.

4.2 Garanti – Garantione

Garanti BBVA, dijital dönüşüm stratejileri ve yenilikçi çözümleriyle, müşterilerine gelişmiş dijital bankacılık hizmetleri sunmaktadır. Bu kapsamda, Garanti BBVA'nın dijital bankacılık hizmetleri ve Garantione platformu, müşteri odaklı çözümleri ve teknolojik altyapısıyla dikkat çekmektedir.

Şekil 2. Garanti BBVA Dijital Bankacılık Giriş Ekranı

Kaynak: <https://www.garantibbva.com.tr/dijital-bankacilik>

Garanti BBVA, dijital bankacılık hizmetlerini geliştirmek amacıyla kapsamlı bir strateji izlemektedir. Banka, müşterilerine internet bankacılığı, mobil bankacılık uygulamaları ve ATM'ler gibi çeşitli dijital kanallar üzerinden hizmet sunmaktadır. Bu stratejinin temelinde, müşteri deneyimini iyileştirmek, bankacılık işlemlerini kolaylaştırmak ve dijital platformlar aracılığıyla erişimi artırmak yer almaktadır. Garanti BBVA, dijital dönüşüm alanında yaptığı yatırımlarla, bankacılık işlemlerinin daha hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

Garantione, Garanti BBVA'nın dijital bankacılık hizmetlerini tek bir platformda topladığı yenilikçi bir hizmettir. Bu platform, kullanıcıların finansal ihtiyaçlarına yönelik çözümler sunmakta ve kişisel finans yönetimini kolaylaştırmaktadır. Garantione, kullanıcılara hesap yönetimi, kredi kartı işlemleri, yatırım işlemleri ve kredi başvuruları gibi birçok bankacılık hizmetini dijital ortamda sunar. Ayrıca, platform üzerinden yapılan işlemlerde kullanıcılar çeşitli avantajlardan ve kampanyalardan yararlanabilmektedir.

Garanti BBVA, müşteri deneyimini en üst düzeye çıkarmak için kullanıcı dostu ve modern bir arayüz sunmaktadır. Garantione platformu, sade ve anlaşılır bir tasarıma sahip olup, kullanıcıların bankacılık işlemlerini kolayca gerçekleştirebilmelerine olanak tanır. Banka, ayrıca güvenlik konusunda da titiz davranmakta ve müşterilerinin verilerini korumak için en son teknolojik önlemleri almaktadır. Bu bağlamda, siber güvenlik ve veri koruma sürekli olarak iyileştirmeler yapılmaktadır.

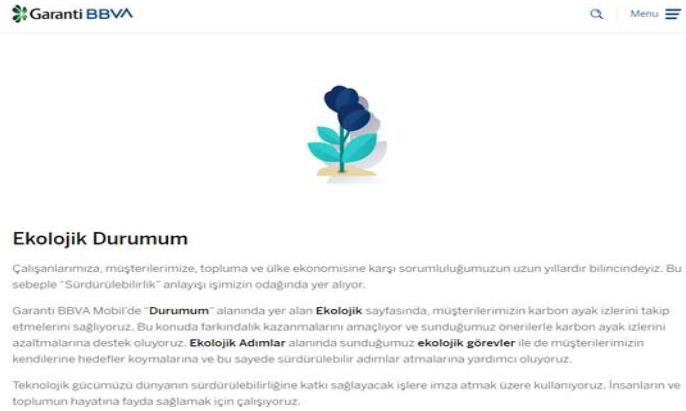
Garanti BBVA, dijital bankacılık hizmetleriyle Türkiye'de finansal hizmetlere erişimi artırmakta ve bankacılık sektöründe yenilikçi çözümler sunmaktadır. Garantione platformu, müşterilere sağladığı kolaylıklar ve avantajlarla dijital bankacılığın benimsenmesini teşvik etmektedir. Ayrıca, bankanın dijital dönüşüm stratejileri, sektörde rekabeti artırmakta ve diğer bankaların da dijital çözümler geliştirmesine ilham vermektedir.

Şekil 3. Garanti BBVA Dijital Bankacılık Finansal Sağlık Hizmeti

Kaynak: <https://www.garantibbva.com.tr/dijital-bankacilik/mobil-bankacilik>

Garanti BBVA, dijital bankacılık alanında öncü bir rol oynayarak, müşterilerine modern ve kullanıcı dostu çözümler sunmaktadır. Garantione platformu, banka müşterilerinin finansal işlemlerini daha kolay ve hızlı bir şekilde gerçekleştirmelerine olanak tanıyan kapsamlı bir hizmet sunmaktadır. Garanti BBVA'nın dijital bankacılık stratejileri ve teknolojik altyapısı, bankanın sektördeki liderliğini pekiştirmekte ve Türkiye'deki dijital bankacılık ekosistemine önemli katkılar sağlamaktadır.

Şekil 4. Garanti BBVA Dijital Bankacılık Ekolojik Durum Hizmeti

Kaynak: <https://www.garantibbva.com.tr/dijital-bankacilik/mobil-bankacilik>

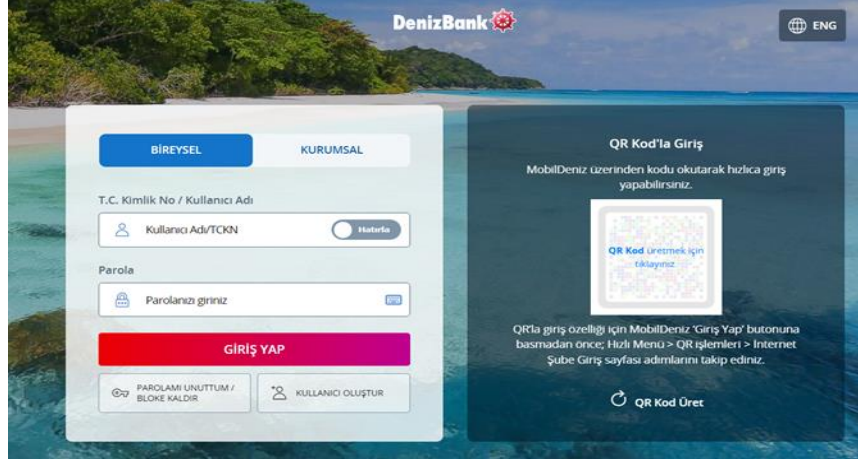
4.3. Ekonometrik Sonuçlar

Deniz Bank, Türkiye'deki bankacılık sektöründe dijital dönüşüme öncülük eden kuruluşlardan biridir. Banka, müşterilerine geniş bir yelpazede dijital bankacılık hizmetleri sunmakta ve Dijital Deniz platformu ile bu alanda yenilikçi çözümler geliştirmektedir. Deniz Bank'ın dijital bankacılık stratejileri, Dijital Deniz platformunun özellikleri ve Türkiye'deki dijital bankacılık ekosistemine olan katkıları bu bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Deniz Bank, dijital dönüşüm stratejileri kapsamında müşterilerine modern ve yenilikçi bankacılık hizmetleri sunmayı hedeflemektedir. Bu strateji, internet bankacılığı, mobil bankacılık, telefon bankacılığı ve ATM hizmetleri gibi çeşitli dijital kanalları kapsamaktadır. Deniz Bank, müşterilerinin finansal işlemlerini hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirmelerine olanak tanıyan bu kanallar üzerinden kesintisiz hizmet sunmaktadır. Dijital çözümler geliştirmedeki öncülüğü ile Deniz Bank, sektörde dijitalleşmenin hız kazanmasına katkıda bulunmaktadır.

Dijital Deniz, Deniz Bank'ın müşterilerine sunduğu kapsamlı bir dijital bankacılık platformudur. Bu platform, kullanıcıların bankacılık işlemlerini internet ve mobil cihazlar üzerinden kolayca yapabilmelerini sağlar. Dijital Deniz, kullanıcı dostu arayüzü ve geniş hizmet yelpazesi ile dikkat çekmektedir. Müşteriler, Dijital Deniz üzerinden hesap yönetimi, kredi ve kredi kartı başvuruları, yatırım işlemleri, fatura ödemeleri gibi birçok bankacılık işlemi

gerçekleştirebilir. Ayrıca, platform üzerinde sağlanan kampanyalar ve avantajlar, müşteri memnuniyetini artırmaktadır.

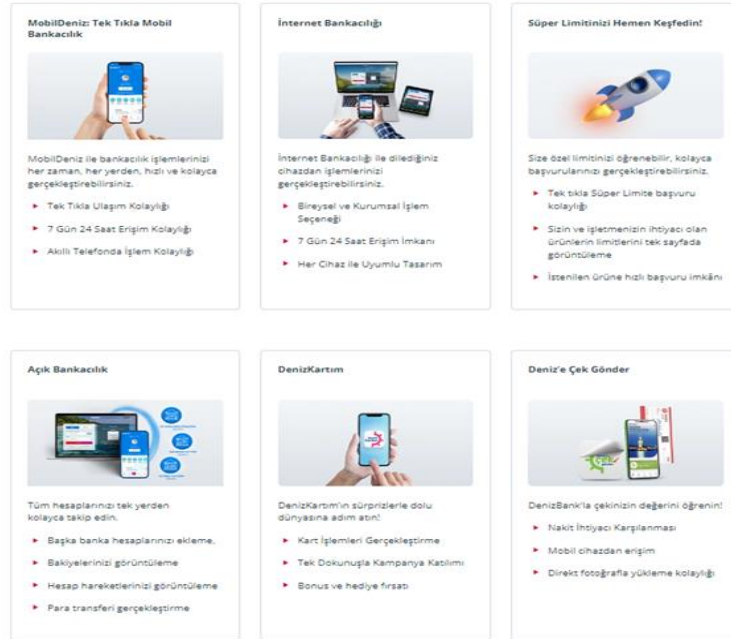

Şekil 5. Dijital Deniz Bankacılık Giriş Ekranı

Kaynak: <https://acikdeniz.denizbank.com/>

Deniz Bank, Dijital Deniz platformu ile müşteri deneyimini en üst seviyeye çıkarmayı hedeflemektedir. Kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanmış sade ve anlaşılır bir arayüz, bankacılık işlemlerinin kolaylıkla yapılabilmesini sağlar. Deniz Bank, aynı zamanda güvenlik konusuna büyük önem verir ve müşterilerinin verilerini korumak için ileri düzey güvenlik önlemleri alır. Bu bağlamda, banka, sürekli olarak siber güvenlik altyapısını güncellemekte ve veri koruma konusunda titizlikle çalışmaktadır.

Deniz Bank, dijital bankacılık alanında yaptığı yatırımlarla Türkiye'deki dijital dönüşüme katkıda bulunmuştur. Dijital Deniz platformu, bankacılık hizmetlerine erişimi kolaylaştırarak müşteri tabanını genişletmiş ve dijital bankacılığın yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Deniz Bank'ın dijital çözümleri, sektördeki rekabeti artırmakta ve diğer bankaların da benzer dijital dönüşüm süreçlerine yatırım yapmalarını teşvik etmektedir.

Şekil 6. Dijital Deniz Bankacılık Hizmetleri

Kaynak: <https://acikdeniz.denizbank.com/>

Deniz Bank, Dijital Deniz platformu aracılığıyla müşterilerine kapsamlı ve yenilikçi dijital bankacılık hizmetleri sunmaktadır. Bankanın dijital bankacılık stratejileri, müşteri odaklı çözümleri ve güvenlik önlemleri, sektörde öncü

bir rol oynamasına olanak tanımaktadır. Deniz Bank, Türkiye'deki dijital bankacılık ekosistemine önemli katkılarda bulunarak, müşterilerine modern ve kullanıcı dostu bir bankacılık deneyimi sunmaktadır.

4.4. Cepteteb

Türk Ekonomi Bankası (TEB), Türkiye'nin önde gelen bankalarından biri olarak, dijital bankacılık alanında önemli adımlar atmıştır. TEB'in dijital bankacılık platformu CEPTETEB, müşterilere yenilikçi ve kullanıcı dostu bankacılık hizmetleri sunmaktadır. Bu incelemede, TEB'in dijital bankacılık stratejileri, CEPTETEB platformunun özellikleri ve Türkiye'deki dijital bankacılık ekosistemine katkıları ele alınacaktır.

Şekil 7. Cepteteb Dijital Bankacılık Giriş Ekranı

Kaynak: <https://www.cepteteb.com.tr/cepteteb-internet-subesi>

TEB, dijital bankacılığı stratejik bir öncelik olarak ele almakta ve müşterilerine çeşitli dijital kanallar üzerinden hizmet sunmaktadır. Banka, internet bankacılığı, mobil bankacılık ve ATM hizmetleri gibi dijital çözümlerle müşterilerinin finansal işlemlerini hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. TEB, dijital dönüşüm stratejileri kapsamında sürekli olarak yeni teknolojilere yatırım yaparak müşterilerine en iyi hizmeti sunmayı hedeflemektedir.

5. TÜRKİYE'DE DİJİTAL BANKACILIĞIN GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ

5.1. Güçlü Yönler

- **Erişilebilirlik ve Kolaylık:** Dijital bankacılık, fiziksel şube ihtiyacını ortadan kaldırarak müşterilere 7/24 erişim imkanı sunar. İnternet bankacılığı, mobil bankacılık ve ATM'ler aracılığıyla kullanıcılar, hesap yönetimi, para transferleri, fatura ödemeleri gibi işlemleri hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirebilirler. Bu erişilebilirlik, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan veya yoğun programları olan kişiler için büyük bir avantaj sağlar.
- **Maliyet Etkinliği:** Dijital bankacılık, bankaların operasyonel maliyetlerini düşürür. Fiziksel şube sayısının azalması, personel ve altyapı giderlerini minimize eder. Bu durum, bankaların müşterilere sundukları hizmetlerin maliyetini de düşürmesine olanak tanır. Örneğin, dijital bankacılık hizmetleri genellikle daha düşük işlem ücretleri ve daha avantajlı faiz oranları sunar.
- **Hızlı Hizmet ve Anında İşlem:** Dijital bankacılık, bankacılık işlemlerinin anında gerçekleştirilmesine olanak tanır. Müşteriler, para transferleri, kredi başvuruları ve diğer finansal işlemlerini anında tamamlayabilirler. Bu hızlı hizmet, zaman tasarrufu sağlamakta ve müşteri memnuniyetini artırmaktadır.
- **Kapsamlı Veri Analizi ve Kişiselleştirilmiş Hizmetler:** Dijital bankacılık platformları, müşteri verilerini analiz ederek kişiselleştirilmiş hizmetler sunabilir. Müşteri davranışlarını analiz eden bankalar, kişiselleştirilmiş kredi teklifleri, yatırım önerileri ve diğer finansal çözümler sunarak müşteri deneyimini iyileştirir.

5.2. Zayıf Yönler

- **Güvenlik Riskleri:** Dijital bankacılık, siber güvenlik risklerine açık bir alandır. Kimlik avı, veri hırsızlığı ve siber saldırılar gibi tehditler, müşteri bilgilerini ve banka sistemlerini tehlikeye atabilir. Bankaların bu tür

risklere karşı güçlü güvenlik önlemleri alması gerekmektedir, ancak yine de güvenlik açıkları bulunabilir.

- **Teknolojiye Bağımlılık:** Dijital bankacılık, teknolojik altyapıya tamamen bağımlıdır. İnternet kesintileri, sistem arızaları veya teknik sorunlar, müşterilerin bankacılık hizmetlerine erişimini engelleyebilir. Ayrıca, dijital okuryazarlığı düşük olan müşteriler için bu sistemlerin kullanımı zor olabilir.

- **Müşteri Hizmetlerinde Kişisel Dokunuş Eksikliği:** Dijital bankacılık, genellikle yüz yüze etkileşimleri minimize eder. Bazı müşteriler, özellikle karmaşık finansal konularda, doğrudan bir bankacı ile görüşmeyi tercih edebilir. Dijital platformların bu ihtiyacı tam olarak karşılayamaması, müşteri memnuniyetini olumsuz etkileyebilir.

- **Regülasyon ve Uyumluluk Zorlukları:** Dijital bankacılık hizmetleri, sürekli değişen yasal düzenlemelere uyum sağlamalıdır. Türkiye'de bu alandaki yasal çerçeve, hızlı değişim gösteren teknolojiye adapte olmaya çalışmakta, bu da bankalar için zaman zaman uyum zorluklarına neden olmaktadır.

Türkiye'de dijital bankacılık, bankacılık sektörünün modernleşmesine ve müşteri deneyiminin iyileştirilmesine büyük katkı sağlamaktadır. Erişilebilirlik, maliyet etkinliği, hızlı hizmet ve kişiselleştirilmiş çözümler gibi güçlü yönleriyle öne çıkan dijital bankacılık, güvenlik riskleri, teknolojiye bağımlılık, müşteri hizmetlerinde kişisel dokunuş eksikliği ve regülasyon zorlukları gibi bazı zayıf yönlere de sahiptir. Gelecekte, bankaların bu zayıf yönlere yönelik çözümler geliştirerek dijital bankacılık hizmetlerini daha güvenli ve müşteri odaklı hale getirmesi beklenmektedir.

5.3.Fırsatlar

- **Büyüyen Dijital Pazar ve Yeni Müşteri Segmentleri:** Türkiye'de internet ve mobil cihaz kullanımının artması, dijital bankacılık hizmetlerine olan talebi artırmıştır. Özellikle genç nesil ve teknolojiye yatkın tüketiciler, dijital bankacılık hizmetlerinden yararlanmaktadır. Bu durum, bankalar için yeni müşteri segmentlerine ulaşma ve pazar payını genişletme fırsatı sunmaktadır.

- **Maliyet Düşürme ve Verimlilik Artışı:** Dijital bankacılık, bankaların operasyonel maliyetlerini önemli ölçüde azaltma potansiyeline sahiptir. Fiziksel şube gereksiniminin azalması, personel ve altyapı maliyetlerini düşürürken, dijital işlemler daha hızlı ve verimli bir şekilde gerçekleştirilebilir. Bu durum, bankaların maliyet etkinliğini artırır ve müşterilere daha uygun koşullarda hizmet sunmalarını sağlar.

- **Kişiselleştirilmiş Hizmetler ve Müşteri Memnuniyeti:** Dijital bankacılık, bankaların müşteri verilerini analiz ederek kişiselleştirilmiş hizmetler sunmasına olanak tanır. Müşterilerin alışkanlıkları ve tercihlerine dayalı olarak sunulan özel teklifler ve finansal çözümler, müşteri memnuniyetini artırabilir. Kişiselleştirilmiş hizmetler, müşteri bağlılığını güçlendirir ve müşteri deneyimini iyileştirir.

- **Teknolojik İnovasyonlar ve Rekabet Avantajı:** Dijital bankacılık, bankalar için teknolojik yenilikleri benimseme ve bu sayede rekabet avantajı elde etme fırsatı sunar. Blockchain, yapay zeka, büyük veri analitiği gibi teknolojiler, bankacılık işlemlerini daha güvenli, hızlı ve kullanıcı dostu hale getirebilir. Bu teknolojik yenilikler, bankaların pazarda öne çıkmasına yardımcı olabilir.

5.4.Tehditler

- **Siber Güvenlik Riskleri:** Dijital bankacılık, siber saldırılara ve veri ihlallerine karşı savunmasız olabilir. Kimlik avı, fidye yazılımları ve diğer siber tehditler, müşteri verilerini ve bankaların dijital altyapılarını tehlikeye atabilir. Bankalar, siber güvenlik stratejilerini güçlendirmek ve sürekli olarak yeni tehditlere karşı hazırlıklı olmak zorundadır.

- **Regülasyon ve Uyumluluk Zorlukları:** Türkiye'de dijital bankacılık hizmetlerine yönelik düzenlemeler sürekli olarak değişmektedir. Bankalar, bu yasal düzenlemelere uyum sağlamak zorunda olup, bu da zaman zaman uyumluluk zorluklarına neden olabilir. Yasal uyum süreçleri, bankaların operasyonel esnekliğini sınırlayabilir ve maliyetleri artırabilir.

- **Teknolojiye Bağımlılık ve Sistem Kesintileri:** Dijital bankacılık hizmetlerinin tamamen teknolojik altyapıya bağlı olması, sistem kesintileri ve teknik sorunlar gibi riskleri beraberinde getirir. İnternet kesintileri, sistem arızaları veya yazılım hataları, müşterilerin bankacılık hizmetlerine erişimini engelleyebilir ve müşteri memnuniyetini olumsuz etkileyebilir.

- **Rekabet ve Pazar Dinamikleri:** Dijital bankacılık alanında rekabet giderek artmaktadır. Yeni nesil fintech şirketleri ve teknoloji devleri, bankacılık sektöründe yenilikçi çözümler sunarak geleneksel bankalar için ciddi bir rekabet oluşturabilir. Bankaların bu rekabete ayak uydurmak için sürekli olarak yenilik yapması ve müşteri deneyimini iyileştirmesi gerekmektedir.

Türkiye'de dijital bankacılık, bankalar için büyük fırsatlar sunarken, aynı zamanda bazı tehditler de içermektedir. Bankalar, dijital bankacılığın sunduğu fırsatları değerlendirmek ve tehditlere karşı önlem almak için stratejilerini dikkatle planlamalıdır. Siber güvenlik, yasal uyumluluk ve teknolojik yenilikler gibi konulara odaklanarak, bankalar dijital dönüşüm sürecini başarılı bir şekilde yönetebilirler. Dijital bankacılığın gelecekteki potansiyeli, bu fırsatları ve tehditleri ne kadar etkili bir şekilde yönetebileceklerine bağlı olacaktır.

6. SONUÇ

Dijital bankacılık, bankacılık sektörünün dinamiklerini köklü bir şekilde değiştirmiş ve müşterilere daha erişilebilir, hızlı ve maliyet etkin hizmetler sunmuştur. Türkiye'de dijital bankacılık, 1990'ların sonlarından itibaren hızla gelişmiş ve bankalar, teknolojik yeniliklere hızla adapte olarak müşterilerine çeşitli dijital çözümler sunmuştur. Enpara.com, Garanti BBVA, Dijital Deniz ve CEPTETEB gibi örnekler, Türkiye'deki dijital bankacılığın başarısını ve potansiyelini göstermektedir.

Dijital bankacılığın güçlü yönleri arasında erişilebilirlik, maliyet etkinliği, hızlı hizmet ve kişiselleştirilmiş çözümler öne çıkmaktadır. Ancak, güvenlik riskleri, teknolojiye bağımlılık, müşteri hizmetlerinde kişisel dokunuş eksikliği ve regülasyon zorlukları gibi bazı zayıf yönler de bulunmaktadır. Bankaların bu zayıf yönlere yönelik çözümler geliştirerek dijital bankacılık hizmetlerini daha güvenli ve müşteri odaklı hale getirmesi gerekmektedir.

Gelecekte, dijital bankacılığın sunduğu fırsatları değerlendirmek ve tehditlere karşı önlem almak için bankaların stratejik planlama yapması önemlidir. Büyüyen dijital pazar, yeni müşteri segmentleri, kişiselleştirilmiş hizmetler ve teknolojik inovasyonlar, bankalar için önemli fırsatlar sunmaktadır. Öte yandan, siber güvenlik riskleri, regülasyon zorlukları ve rekabet gibi tehditler, dikkatle yönetilmesi gereken alanlardır.

Sonuç olarak, Türkiye'de dijital bankacılık, bankacılık sektörünün modernleşmesine ve müşteri deneyiminin iyileştirilmesine büyük katkı sağlamaktadır. Bankaların dijital dönüşüm sürecini başarılı bir şekilde yöneterek, gelecekte daha güvenli, verimli ve müşteri odaklı hizmetler sunmaları beklenmektedir. Dijital bankacılığın gelecekteki potansiyeli, bu fırsatları ve tehditleri ne kadar etkili bir şekilde yönetebileceklerine bağlı olacaktır.

KAYNAKÇA

AKSÜT, U. ve BAKKAL, M. (2011). Türk Bankacılık Sisteminde Elektronik Bankacılık Uygulamaları. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

CEPTETEB, <https://www.cepteteb.com.tr/cepteteb-internet-subesi>

DANIEL, E. (1999). "Provision of Electronic Banking in the UK and the Republic of Ireland". International Journal of Bank Marketing, 17 (2), 72-83.

DENİZBANK, <https://acikdeniz.denizbank.com/>

DERMINE, J. (2017), "Digital Disruption and Bank Lending". European Economy – Banks, Regulation, and the Real Sector, (2), 63-76

ELITEX. (2024). Digital banking trends propelling the industry in 2024. Retrieved from <https://elitex.systems/blog/digital-banking-trends-propelling-industry/>

EMARKETER. (2023). The digital trends disrupting the banking industry in 2023. Retrieved from <https://www.emarketer.com/insights/banking-industry-trends/>

FINANCE MAGNATES. (2023). 2023 digital banking trends and the future of banking. Retrieved from <https://www.financemagnates.com/fintech/education-centre/2023-digital-banking-trends-and-the-future-of-banking/>

FİNANSBANK, <https://internetsubesi.qnbfinansbank.enpara.com/Login/>

GARANTİ BANKASI, <https://www.garantibbva.com.tr/dijital-bankacilik/mobil-bankacilik>

GENIUSEE. (2023). Top 14 digital banking trends for 2024. Retrieved from <https://geniusee.com/single-blog/digital-banking-trends>

GÜNDOĞDU, A. (2016) Küresel Kriz Sonrası Gelişmeler Işığında Bankacılığın Temelleri, Nobel Yayın Dağıtım: Ankara

IMAM, S. (2024). The future of digital banking: Trends and Innovations. Retrieved from <https://www.linkedin.com/pulse/future-digital-banking-trends-innovations-shazia-imam-q1czc>

- İSLAMOĞLU, M. ve BAYRAK M. (2022). “Dijital Bankacılık Ürünlerinin Sektörün Büyüme Performansı Üzerindeki Etkileri”. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (3), 403-416.
- KORKMAZGÖZ, Ç. ve EGE, İ. (2020). “Finansal Teknolojilerin Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Performansına Etkisi: Mobil Bankacılık Üzerine Uygulama”. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 106-125.
- KPMG International. (2019). The future of digital banking. Retrieved from <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ua/pdf/2019/09/future-of-digital-banking-in-2030-cba.pdf>
- KURNIA, S., PENG, F. and LIU, Y.R. (2010). Understanding the Adoption of Electronic Banking in China. *Proceedings of the 43rd Hawaii International Conference on System Sciences*, 1-10
- OKUMUŞ, A., BOZDAĞ, Z. ve DAĞLI, R. M (2010). “Banka Müşterilerinin İnternet Bankacılığına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi”. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 36, 89-111.
- PILCHER, J. (2018). Infographic: The History of Internet Banking (1983-2012), (Çevrimiçi) <https://thefinancialbrand.com/25380/yodlee-history-of-internet-banking/>, 27.12.2018.
- SAVAŞ, Ö., ATLI, F. M. M. ve YAZICI, H. (2014). Bankacılık Sektöründe Kullanıcı Deneyimi Araştırması: Dijital Şube, XTM. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri.
- TATVASOFT Blog. (2022). Digital banking trends to watch out. Retrieved from <https://www.tatvasoft.com/outsourcing/2022/09/digital-banking-trends.html>
- TEKELİ, E. (2018) İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, ODTÜ İşletme Topluluğu, 2018, (Çevrimiçi), <https://glokalweb.com/yazioku.php?yazi=internet-bankaciligi-ve-mobilbankaciligin-tarihsel-gelisimi>, 27.12.2018.
- UZUN, U., and BERBEROĞLU, M. (2018). “İnternet Bankacılığı Hizmetlerinin Banka Performansı Üzerine Etkisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*”, 20, 51-62.
- WELCH, B. (1999) *Electronic Banking and Treasury Security*, 2.Baskı, Woodhead Publishing.

PARA ARZI VE BEKLENTİLERİN TÜRKİYE'DE ENFLASYONA ETKİSİ

The Impact of Money Supply and Expectations on Inflation in Türkiye

ÖZET

Mustafa TORUN

torun1970@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1812-6560

Gökhan SÖNMEZLER

gokhansonmezler@trakya.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4301-6008

Gizem VAROL

gizemvaroll@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2385-2586

Bu çalışma, Türkiye'de 2016-2024 döneminde enflasyon dinamiklerini analiz ederek, para arzı (M2) ve enflasyon beklentilerinin enflasyon üzerindeki etkilerini incelemektedir. Türkiye'nin tarihsel olarak yüksek enflasyonla mücadele eden bir ekonomi olması, para arzı ve enflasyon beklentilerinin bu süreçteki rolünü anlamayı önemli kılmaktadır. ARDL modeli kullanılarak yapılan analizde, para arzındaki değişimlerin enflasyon üzerindeki kısa ve uzun vadeli etkileri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, para arzının uzun vadede enflasyon üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Para arzındaki artışların, uzun vadede enflasyonu artırarak fiyat istikrarını olumsuz etkileyebileceği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, geçmiş enflasyon oranlarının beklentileri şekillendirdiği ve bu beklentilerin kısa vadeli enflasyon üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Geçmiş dönemin enflasyon artışının, gelecekteki enflasyon beklentilerini yükselterek ekonominin dinamiklerini etkilediği görülmektedir. Çalışma, para arzı ve enflasyon beklentilerinin yönetiminin, enflasyonla mücadelede kritik olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle genişletici para politikalarının uzun vadede enflasyonist baskıları artırabileceği ve beklentilerin yönetilmesinin de enflasyon hedeflemesi açısından büyük önem taşıdığı sonucuna varılmaktadır. Bu doğrultuda, para arzının dikkatli bir şekilde kontrol edilmesi ve enflasyon beklentilerinin yönetilmesi, Türkiye'nin enflasyonla mücadelesinde temel stratejilerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Para Arzı, Enflasyon Beklentileri, ARDL Modeli.

ABSTRACT

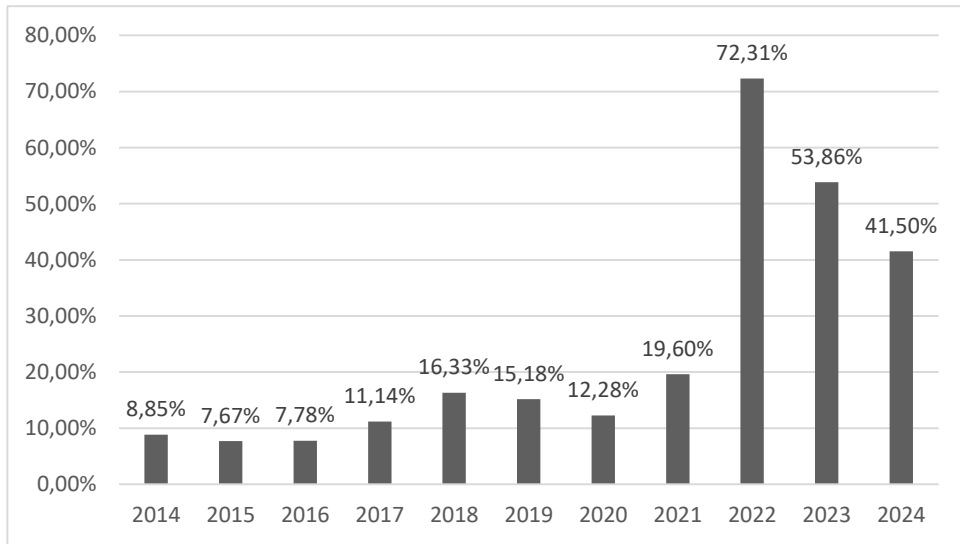
This study analyzes the inflation dynamics in Turkey for the period between 2016 and 2024, focusing on the effects of money supply (M2) and inflation expectations on inflation. Given Turkey's historical struggle with high inflation, understanding the role of money supply and inflation expectations in this context is of critical importance. The analysis employs the ARDL model to examine both the short-term and long-term effects of changes in the money supply on inflation. The findings reveal that money supply has a significant long-term impact on inflation, indicating that increases in the money supply may lead to rising inflation over time, thereby destabilizing price stability. Additionally, it has been observed that past inflation rates shape expectations, which in turn influence inflation in the short term. The increase in inflation in previous periods has been found to elevate future inflation expectations, thereby influencing the broader economic dynamics. The study emphasizes the crucial role of managing both money supply and inflation expectations in the fight against inflation. Expansionary monetary policies are shown to potentially heighten inflationary pressures over the long run, while the management of expectations is equally important in achieving inflation targeting goals. Accordingly, careful control of the money supply and effective management of inflation expectations emerge as key strategies for Turkey in its ongoing battle against inflation.

Keywords: Inflation, Money Supply, Inflation Expectations, ARDL Model.

1. GİRİŞ

Enflasyon fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen sürekli artış olarak tanımlanabilir. Enflasyonun borçlu alacaklı ilişkilerini bozması, gelir dağılımını kötüleştirilmesi, toplumsal deformasyona yol açması gibi ilk etapta akla gelebilecek maliyetleri bulunmaktadır. Enflasyon oransal olarak arttıkça söz konusu maliyetlerde artış göstermektedir. Düşük enflasyon oranlarında pek farkına varılmayan maliyetler özellikle yüksek enflasyon ortamında epey can yakıcı olabilmektedir. Örneğin sabit nominal gelire sahip olanlar açısından enflasyonun tek haneli olması ile iki haneli olması arasında oldukça önemli bir fark vardır. Bu farkı 70 kuralı ile daha iyi anlayabilmek mümkündür. Söz konusu kural (70/enflasyon oranı) enflasyonun kaç yıl içerisinde fiyat seviyesini iki katını çıkaracağını belirtmektedir. Örneğin tek haneli % 2 düzeyinde enflasyon ile fiyatların iki katına çıkması 35 yıl sürerken iki haneli % 10 enflasyon düzeyinde bu süre 7 yıla inmektedir. Enflasyonun daha yüksek düzeylerde olan ülkelerde bu süre çok daha kısa olabilmektedir.

Enflasyon sorunu ile uzun zamandır başa çıkmaya çalışan ülkelerden bir tanesi de Türkiye'dir. Türkiye özellikle 2000'li yılların öncesinde uzun yıllar yüksek enflasyon ile yaşamayı deneyimlemiş bir ülkedir. Bu dönemin ardından Türkiye'de enflasyon 2000'li yılların başında uygulanan ekonomi politikaları ile enflasyon tek haneli oranlara düşse de 2017 yılından sonra tekrar çift haneli rakamlara çıkmıştır. Grafik 1'den de görüleceği üzere 2017 yılından sonra iki hanelere ulaşan Türkiye'deki tüketici enflasyonu sonraki yıllarda da giderek hızlanmıştır. 2022 yılında son dönemdeki zirvesine ulaşan enflasyon daha sonrasında düşüş eğilimine geçse de 2024 yılı Orta Vadeli Program hedefi itibarı ile oldukça yüksektir.

Grafik 1. Türkiye'de Tüketici Enflasyonu (2014-2024)*

*2024 yılı enflasyonu OVP 2024 yılı hedefi alınmıştır

Kaynak: TÜİK + Orta Vadeli Program (2025-2027)

Türkiye ekonomisinde enflasyon özellikle son dönemde yeniden önem kazanmış bir sorundur. 2016 yılından sonra iki haneli rakamlara çıkan enflasyon oldukça yüksek rakamlara ulaşmıştır. Bu yüzden çalışmada Türkiye ekonomisinde son dönemde enflasyon artışında rolü olduğu düşünülen para arzı ve beklentilerin etkisi 2016-2024 dönemi verileri ile analiz edilmektedir. Bu doğrultuda, ARDL modeli kullanılarak, para arzındaki değişimlerin enflasyon üzerindeki etkileri hem kısa hem de uzun vadede incelenmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde para arzı ile beklentilerin enflasyon üzerindeki etkisi tartışılmakta ve üçüncü bölümde son dönem enflasyon artışında para arzı ve beklentilerin rolü analiz edilmektedir.

Çalışma, Türkiye'de enflasyon dinamiklerinin anlaşılmasına katkı sağlamakta ve politika yapıcılar için para arzının enflasyon üzerindeki etkilerini anlamada önemli ipuçları sunmaktadır. Çalışmanın sonuçları, Merkez Bankası'nın enflasyon hedeflemesine dayalı politikalarını şekillendirmede yardımcı olmayı hedeflemektedir.

2. EKONOMETRİK METODOLOJİ

ARDL modeli, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığını araştırmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Bu yaklaşımda, bağımlı değişkenin ve açıklayıcı değişkenlerin gecikmeli değerleriyle birlikte bir model tahmin edilir ve eşbütünlüşme ilişkisinin varlığı durumunda hem kısa dönem hem

PARA ARZI VE BEKLENTİLERİN TÜRKİYE'DE ENFLASYONA ETKİSİ

Trends The Impact of Money Supply and Expectations on Inflation in Türkiye

de uzun dönem katsayıları elde edilmektedir. İlk aşamada, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin gecikmeleri ile bir EKK regresyonu yapılır. Eğer bu tahminler sonucunda uzun dönem ilişkisi tespit edilirse, uzun dönem dengeye dönüş hızını ve modelin dinamiklerini açıklayan kısa ve uzun dönem katsayıları belirlenmektedir (Pesaran ve Shin, 1999; Pesaran vd., 2001).

Bu çalışmada kullanılan ARDL modeli, iki temel aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin birinci farkları üzerinden bir hata düzeltme modeli (ECM) kurularak uzun ve kısa dönem ilişkileri tahmin edilmiştir. Aşağıda verilen denkleme göre, bağımlı değişkenin gecikmeli değeri ve açıklayıcı değişkenlerin gecikmeleri ile bir denge ilişkisi kurulmuştur:

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \delta_1 y_{t-1} + \delta_2 x_{t-1} + \sum_{i=0}^n \phi_i \Delta y_{t-i} + \sum_{i=0}^p \phi_i \Delta x_{t-i} + \varepsilon_t \quad (1)$$

Burada, Δ birinci farkı ifade ederken, y_t bağımlı değişkeni, x_t ise açıklayıcı değişkeni temsil etmektedir. Modelde yer alan katsayılar uzun ve kısa dönem dinamiklerini açıklamaktadır. Uzun dönem parametreleri δ_1 ve δ_2 iken, kısa dönem etkilerini yansıtan katsayılar ϕ_1 ve ϕ_2 olarak ifade edilmektedir.

Model tahminlerinden sonra, uzun dönem parametrelerinin birlikte anlamlılığını test etmek amacıyla Wald testi uygulanmıştır. Bu testin F-istatistiği, kritik değer bandı ile karşılaştırılarak eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığına karar verilmiştir. Eğer F-istatistiği, kritik değer bandının alt sınırının altında kalırsa, eşbütünleşme olmadığına sonucuna varılırken, üst sınırın üzerinde olması durumunda eşbütünleşme ilişkisinin varlığı kabul edilmiştir. Son olarak, model tahmin edilmeden önce, değişkenlerin ikinci dereceden bütünlük olmadıklarını doğrulamak için değişkenlerin durağanlık özelliklerini incelemek amacıyla ADF testi (Dickey ve Fuller, 1979) ve PP testi (Phillips ve Perron, 1988) uygulanmıştır. Ayrıca modelin artıklarının otokorelasyonunu ve katsayıların stabilitesini test etmek için çeşitli tanı testlerine yer verilmiştir.

3. EKONOMETRİK BULGULAR

Bu çalışmada, Türkiye ekonomisinde enflasyon dinamiklerini anlamak amacıyla Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) ve Para Arzı (M2) gibi temel ekonomik göstergeler analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan veri seti, 2016:Q1-2024Q3 dönemini kapsamaktadır ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (TCMB EVDS) aracılığıyla temin edilmiştir.

Analizde bağımlı değişken olarak, mevsimsel etkilerden arındırılmış ve logaritmik forma dönüştürülmüş TÜİK-Fiyat Endeksi (Tüketici) kullanılmıştır. Bu endeks, tüketici fiyatlarındaki genel seviyeyi temsil etmektedir ve 2003 baz yılına göre hesaplanmıştır. Bağımsız değişken olarak ise, logaritmik forma dönüştürülmüş Para Arzı (M2) serisi kullanılmıştır. M2, Türkiye'deki para arzının geniş kapsamlı bir göstergesi olarak, enflasyon üzerinde önemli bir etkisi olan parasal büyüklüklerden biridir.

Tablo 1: Değişkenlere Ait Bilgiler

DEĞİŞKEN	Tanım	Dönem	Kaynak
LNTUFE	TÜİK-Fiyat Endeksi (Tüketici) (2003=100) Genel-Düzey-Logaritmik-Mevsimsel etkiden arındırılmış	2016Q1-2024Q3	TCMB EVDS
LNM2	Para Arzı (Bin TL)-Düzey-Logaritmik	2016Q1-2024Q3	TCMB EVDS

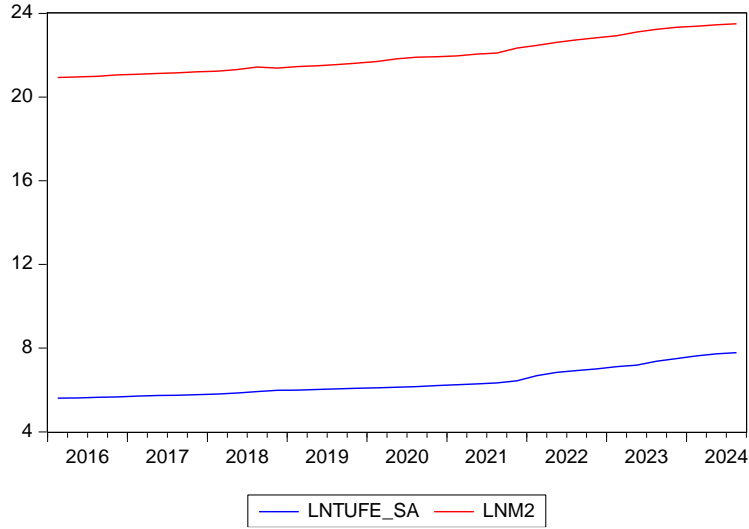
Bu çalışma, LNTUFE ve LNM2 değişkenlerinin zaman içerisindeki ilişkilerini inceleyerek, enflasyon dinamiklerini açıklamaya ve para arzının enflasyon üzerindeki etkilerini değerlendirmeye yönelik önemli bulgular sunmayı hedeflemektedir. Modelin fonksiyonel formu aşağıdaki gibidir:

$$LNTUFE = f(LNM2) \quad (2)$$

Tüm değişkenler için doğal logaritma formuna genişletilen denklem, aşağıdaki Denklem (3) ile belirtilmiştir:

$$LNTUFE_t = \alpha_0 + \beta_1 LNM2_t + \varepsilon_t \quad (3)$$

Şekil 1, 2016:Q1-2024Q3 dönemi boyunca LNTUFE (mevsimsel etkilerden arındırılmış TÜFE) ve LNM2 (para arzı) değişkenlerinin logaritmik değerlerini göstermektedir.

Şekil 1: Ekonomik Göstergeler

Şekil 1, her iki değişkenin de zaman içinde genel olarak artış eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. LNM2'nin (kırmızı çizgi) sürekli bir artış trendinde olduğu görülmektedir. Para arzının bu sürekli artışı, genel olarak ekonomik büyümeye ve potansiyel olarak enflasyonist baskılara işaret edebilir. LNTUFE'nin (mavi çizgi) de zaman içinde artış eğilimi gösterdiği, ancak para arzına kıyasla daha istikrarlı bir artış sergilediği gözlemlenmektedir. Bu, tüketici fiyatlarının da zamanla arttığını ancak bu artışın para arzındaki artış kadar hızlı olmadığını gösterebilir.

Grafik, iki değişken arasındaki potansiyel bir ilişkiyi ve para arzındaki artışın enflasyon üzerindeki olası etkilerini görsel olarak ortaya koymaktadır. 2021 yılı itibarıyla, her iki değişkende de belirgin bir artış gözlemlenmiş olup, bu dönem sonrası enflasyonist baskıların artmış olabileceği değerlendirilebilir. Bu grafik, para arzının genişlemesinin enflasyon üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak için önemli bir görsel referans sunmaktadır.

Tablo 2: ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

ADF Test				
	ADF Test İstatistiği	Kritik Değer (%1)	Kritik Değer (%5)	Kritik Değer (%10)
LNTUFE	-0.879721	-4.262735	-3.552973	-3.209642
Δ LNTUFE	-2.775706	-3.646342	-2.954021	-2.615817
LNM2	-1.483921	-4.252879	-3.548490	-3.207094
Δ LNM2	-4.084872	-3.646342	-2.954021	-2.615817
PP Test				
	PP Test İstatistiği	Kritik Değer (%1)	Kritik Değer (%5)	Kritik Değer (%10)
LNTUFE	-0.193252	-4.252879	-3.548490	-3.207094
Δ LNTUFE	-2.741940	-3.646342	-2.954021	-2.615817
LNM2	-1.483921	-4.252879	-3.548490	-3.207094
Δ LNM2	-4.103399	-3.646342	-2.954021	-2.615817

Not: Δ fark işlemcisidir.

Yapılan ADF (Augmented Dickey-Fuller) ve PP (Phillips-Perron) birim kök testleri sonuçları, LNTUFE ve LNM2 değişkenlerinin durağanlık durumlarını değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. ADF ve PP birim kök testleri sonuçlarına göre, hem LNTUFE hem de LNM2 değişkenleri düzeyde durağan değildir. Ancak, bu değişkenlerin birinci farkları alındığında durağan hale geldikleri görülmüştür. Sonuç olarak, yapılan ADF ve PP birim kök testleri, hem bağımlı değişken LNTUFE'nin hem de bağımsız değişken LNM2'nin birinci farkta durağan (I(1)) olduğunu göstermektedir. Bu durum, ARDL modellemesi için uygun bir zemin oluşturmaktadır;

PARA ARZI VE BEKLENTİLERİN TÜRKİYE'DE ENFLASYONA ETKİSİ

Trends The Impact of Money Supply and Expectations on Inflation in Türkiye

zira ARDL modeli, serilerin farklı entegrasyon derecelerine (I(0) veya I(1)) sahip olması durumunda da tahmin edilebilir. Dolayısıyla, hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerin I(1) olması, ARDL modelinin teorik olarak uygulanabilirliğini ve modelleme sürecinde doğru sonuçlar elde edilebileceğini göstermektedir.

Tablo 3: ARDL Eşbütünleşme Testi Sonuçları

$f(LNTUFE LNM2)$ ARDL(2,2) k:1 n=33	Test İstatistiği				Sonuç	
	F_{Bounds}		t_{Bounds}		Eşbütünleşik	
Tablo Kritik Değerler	%1	%5	%10			
Testler	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
F_{Bounds}	7.87	8.96	5.29	6.175	4.225	5.05
t_{Bounds}	3.43	3.82	2.86	-3.5	-2.57	2.91

Not: *, **, *** Sırasıyla değişkenlerin %1, %5 ve %10 önem seviyesinde anlamlı olduklarını ifade etmektedir. k, bağımsız değişken sayısını; n ise gözlem sayısını göstermektedir.

Yapılan ARDL sınır testi sonuçları, bağımlı değişken olan LNTUFE ile bağımsız değişken LNM2 arasında uzun vadeli bir denge ilişkisinin mevcut olduğunu güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Elde edilen F sınır testi değeri 9.668982'dir ve bu değer, %1 anlamlılık düzeyindeki kritik değer üzerinde yer alarak eşbütünleşik bir ilişkinin varlığını doğrulamaktadır. Benzer şekilde, t sınır testi değeri de -4.070764 olarak bulunmuş ve bu değer, mutlak değerce kritik sınırların üstünde kalarak, LNTUFE'nin LNM2 ile uzun dönem dengesine bağlı olduğunu göstermektedir.

Bu sonuçlar, kısa vadeli sapmaların uzun vadede düzeltilme eğiliminde olduğunu ve iki değişken arasındaki ilişkinin uzun vadeli dengede sürdürülebilir olduğunu ifade eder. Elde edilen bulgular, para arzının (LNM2) enflasyon (LNTUFE) üzerinde uzun vadede belirleyici bir rol oynadığını ve bu ilişkinin istikrarlı bir şekilde devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, para politikalarının enflasyon dinamikleri üzerindeki etkilerini anlamada önemli ipuçları sunar ve ekonomik dengeyi sağlama açısından kritik bir öneme sahiptir.

Tablo 4: Kısa ve Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

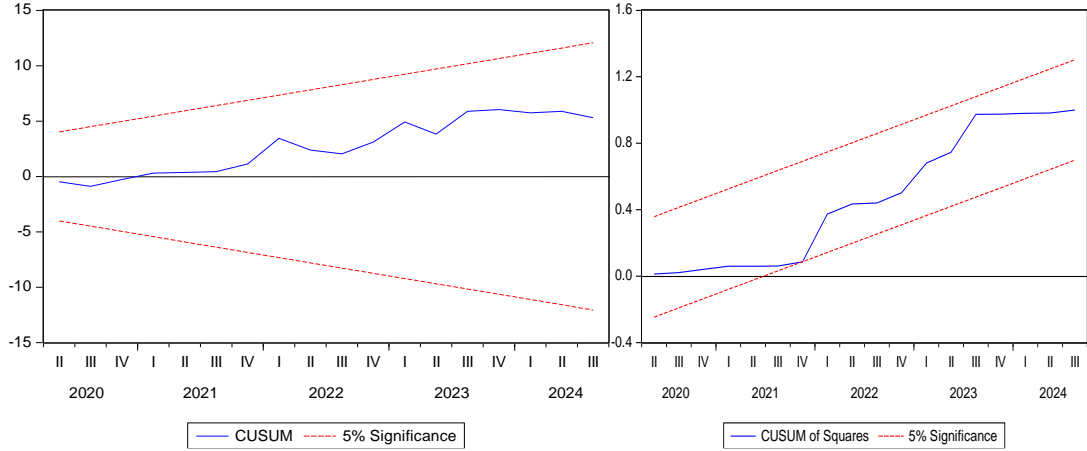
Uzun Dönem	Katsayılar	t-istatistiği	Olasılık
LNM2	0.873893	52.70560	0.0000
Kısa Dönem	Katsayılar	t-istatistiği	Olasılık
C	-5.197361	-4.495170	0.0001
D(LNTUFE(-1))	0.227943	2.739161	0.0110
D(LNM2)	0.268594	2.929820	0.0070
D(LNM2(-1))	0.446684	4.035584	0.0004
KUKLA	-0.081285	-4.700367	0.0001
CointEq(-1)*	-0.407222	-4.481265	0.0001

Uzun dönem analizinde para arzı (LNM2) katsayısı 0.873893 olarak bulunmuş olup, bu katsayı son derece yüksek bir t-istatistiği (52.70560) ve 0.0000 olasılık değeri ile istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç, para arzındaki %1'lik bir artışın uzun dönemde enflasyonu yaklaşık %0.87 oranında artıracığını göstermektedir. Bu bulgu, para arzının enflasyon üzerinde uzun dönemli belirleyici bir faktör olduğunu ve para politikalarının enflasyon dinamiklerinde kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Kısa dönem analizinde sabit terim (C) negatif (-5.197361) ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur, bu da modeldeki diğer değişkenler sabitken enflasyonun ortalama olarak düşük bir seviyede olduğunu göstermektedir. D(LNTUFE(-1)) katsayısı 0.227943 ve t-istatistiği 2.739161, bu değişkenin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu (olasılık 0.0110 < 0.05) ve geçmiş dönemin enflasyon oranının kısa dönemde enflasyon beklentilerini pozitif etkilediğini göstermektedir. Başka bir deyişle, geçmiş dönemde enflasyon artışı yaşandıysa, bu durumun kısa vadede enflasyon beklentilerini artıracığı söylenebilir. Katsayı değeri 0.227943 olduğuna göre, bir önceki dönemin enflasyonundaki %1'lik bir artış, enflasyon beklentilerini artırarak gelecek dönem enflasyonunu

yaklaşık %0.23 oranında artırmaktadır. Para arzındaki değişimler (D(LNM2) ve D(LNM2(-1))) kısa dönemde enflasyon üzerinde önemli etkiler göstermektedir. Mevcut dönem para arzındaki artış (0.268594) ve bir önceki dönem para arzındaki artış (0.446684) enflasyonu pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Bu bulgu, para arzının kısa vadede enflasyonist baskıları artırdığını ve para politikalarının enflasyon üzerindeki kısa vadeli etkilerini ortaya koymaktadır. Modelde kullanılan dummy değişkeni ise (-0.081285) negatif ve anlamlı bulunmuştur. Hata düzeltme katsayısı (CointEq(-1) = -0.407222) negatif ve istatistiksel olarak son derece anlamlıdır. Bu katsayı, modelin uzun dönem dengesine doğru güçlü bir şekilde geri dönme eğiliminde olduğunu ve sapmaların yaklaşık olarak %40.72'sinin bir sonraki dönemde düzeltilmiş olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, modelin kısa dönemde dengeden sapmalar yaşasa da yaklaşık 2-3 dönem içinde yeniden dengeye geleceği anlaşılmaktadır.

Şekil 2, tahmin edilen ARDL modeline ait hem kümülatif toplam (CUSUM) hem de kümülatif kareler toplamı (CUSUMSQ) testlerinin grafiksel sonuçlarını göstermektedir

Şekil 2: CUSUM ve $CUSUM^2$ grafikleri

Her iki testin de sonuçları, istatistiksel değerlerin %5 anlamlılık düzeyindeki kritik sınırlar içinde kaldığını göstermektedir. Bu bulgular, CUSUM ve CUSUMSQ testlerine göre modelin istikrarlı olduğunu ve sıfır hipotezinin reddedilmediğini ortaya koymaktadır. Özellikle, CUSUMSQ testinin sonuçları, modelin parametrelerinin sabit olduğunu ve güvenilir sonuçlar verdiğini desteklemektedir. Kritik sınırlar, iki kesikli çizgi ile belirtilmiş olup, CUSUMSQ değerlerinin bu sınırların dışına çıkmadığı gözlemlenmiştir, bu da modelin kararlılığını doğrulamaktadır.

Modelin tanısal istatistiklerine ilişkin yapılan analizler, modelde bazı sorunların varlığını ortaya koymakla birlikte, modelin genel olarak güvenilir ve istikrarlı olduğunu göstermektedir. Tanısal test sonuçları ise Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5: ARDL Tanısal Test Sonuçları

Tanısal İstatistikler	Test Değeri	Olasılık
Breusch-Godfrey Serial Corr. LM testi	6.407615	0.0406
Breusch-Pagan-Godfrey Heteroskedasticity testi	12.74482	0.0473
ARCH Heteroskedasticity testi	0.120427	0.7286
Jarque-Bera Normality testi	0.111237	0.945900
Ramsey RESET testi	3.542103	0.0715
CUSUM = İstikrarlı	$CUSUM^2 =$ İstikrarlı	

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM testi sonuçları, modelde otokorelasyonun bulunduğunu ve bu durumun %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu, hata terimlerinin ardışık dönemler arasında bağımsız olmadığını ve bu bağımlılığın model tahminlerini etkileyebileceğini işaret eder. Ancak, otokorelasyon %1 anlamlılık düzeyinde belirgin değildir. Benzer şekilde, Breusch-Pagan-Godfrey Heteroskedasticity testi, modelde değişen varyansın varlığını %5 anlamlılık düzeyinde ortaya koymaktadır. Bu bulgu, hata terimlerinin sabit bir varyansa sahip olmadığını ve bu durumun modelin güvenilirliğini azaltabileceğini gösterir. Ancak, bu sorun da %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu

PARA ARZI VE BEKLENTİLERİN TÜRKİYE'DE ENFLASYONA ETKİSİ

Trends The Impact of Money Supply and Expectations on Inflation in Türkiye

iki önemli sorunu hafifletmek ve modelin tahmin doğruluğunu artırmak amacıyla, Heteroscedasticity and Autocorrelation Consistent (HAC) standart hatalar ve kovaryans kullanılmıştır. Bu yöntem, Bartlett kernel ve Newey-West sabit bant genişliği yöntemi ile uygulanmış olup, otokorelasyon ve heteroskedastisite etkilerini minimize etmiştir.

Diğer tanısal testlerden Jarque-Bera Normallik testi, hata terimlerinin normal dağılıma sahip olduğunu güçlü bir şekilde desteklemektedir ($p=0.9459$). Ramsey RESET testi ise model spesifikasyonunun doğru bir şekilde belirlendiğini %5 anlamlılık düzeyinde kabul etmektedir. Bu, modelin fonksiyonel formunun doğru olduğunu ve tahmin sonuçlarının güvenilir olduğunu gösterir.

Genel olarak, modelde otokorelasyon ve değişen varyans sorunları %5 düzeyinde tespit edilmiştir, ancak HAC yönteminin uygulanması bu sorunların etkilerini hafifletmiştir. Hata terimlerinin normallik varsayımına uygun olduğu, modelin doğru bir şekilde tahmin edildiği ve genel yapısının istikrarlı olduğu bulgusu, modelin güvenilirliğini artırmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular para arzının enflasyona yol açtığı yönündeki bir çok çalışmayı desteklemektedir (Jianga, 2015,s.260; Ringwald ve Zörner, 2023,s.310; Reynard, 2023, s.4; Nguyen, 2015, s.53; Browne ve Cronin,2010, s.344; Christensen, 2001, s.72; George ve Oxley, 2008,s.265;Moroney, 2002, s.411; Thoma, 1994, s.226;Ahmad ve Ali,1999,s.151;De Grauwe ve Polan, 2005, s.256; Gillman ve Nakov,2004, s.678; Hall ve Shepherd,2007, s.83; Cooray ve Khraief, 2019, s.573; Liu ve Pang, 2011,s.34; Zhang, 2011, s.16; Matthews ve Ong, 2022,s.267). Bulgular özellikle uzun dönemde para arzındaki %1'lik artışın %0,87 oranında artırdığı yönünde güçlü kanıtlar sunmaktadır. Bu da Milton Fredman'ın parasal artışın uzun dönemde parasal bir sonuç olan enflasyona yol açtığı yönündeki görüşünü desteklemektedir.

Çalışmada enflasyonu açıklamak için kullanılan bir diğer değişken de geçmiş enflasyon oranıdır. Geçmiş enflasyon enflasyon beklentilerini şekillendirerek enflasyon artışı üzerinde etkili olabilmektedir (Kučerová vd., 2024, s.15; Nasir vd., 2020, s.187; Kabundi ve Schaling, 2013, s.353). Çalışmadaki bulgular da bunu desteklemektedir. Geçmiş enflasyonun oluşturduğu sinyal etkisiyle Türkiye ekonomisinde bir önceki dönemin enflasyonundaki %1'lik bir artış, gelecek dönem enflasyonunu yaklaşık %0.23 oranında artırmaktadır. Ayrıca Türkiye ekonomisindeki yüksek enflasyon oranı da enflasyon beklentileri ile enflasyon hızı arasında bağlantı kuran çalışmalar (Matthews ve Ong, 2022, s.267; Pedersen,2024, s.10) çerçevesinde düşünüldüğünde bulgular desteklemektedir.

4. SONUÇ

Türkiye enflasyon sorunuyla uzun yıllar başa çıkmaya çalışan bir ülkedir. 2000'li yıllarda bu sorun çözülüyor gibi görünse de son yıllarda tekrar yükselen enflasyon Türkiye ekonomisinin en önemli gündemi haline gelmiştir. Bu yüzden çalışmada Türkiye ekonomisindeki son dönem enflasyondaki artışa odaklanılmıştır. Çalışmada ARDL yöntemini kullanarak enflasyon ile literatürde enflasyonun en önemli sebebi olarak görülen parasal büyümeyi ve geçmiş dönem enflasyonu analiz edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar mevcut literatürle uyumlu gözükmektedir. Çalışmada elde edilen ilk sonuç Türkiye'deki para arzı (LNM2) ile enflasyon (LNTUFE) arasında uzun dönemli ve güçlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. Para arzındaki %1'lik artışın, uzun vadede enflasyonu yaklaşık %0.87 oranında artırdığı görülmüştür. Bu bulgu, Türkiye'deki para politikalarının, enflasyon dinamikleri üzerindeki etkisini anlamada kritik bir öneme sahiptir. Genişletici para politikalarının uzun vadede enflasyonist baskıları artırabileceği göz önüne alındığında, para politikalarının daha dikkatli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Çalışmada elde edilen ikinci önemli sonuç da geçmiş enflasyonun sinyal görevi üstlenerek şekillendirdiği enflasyon beklentilerinin, Türkiye'de enflasyon üzerinde etkili olmasıdır.

Türkiye'nin mevcut ekonomik görünümüne göre, Merkez Bankası'nın enflasyon hedeflemesi stratejisini sürdürmek için para arzını dikkatlice kontrol etmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Para arzının artışı, uzun vadede fiyat istikrarını olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, enflasyonla mücadelede sıkı para politikalarının ve bu mücadelenin sürekliliği önemi ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, enflasyon beklentilerinin yönetimi de önemli bir politika aracıdır. Çünkü beklentiler de enflasyon konusunda para arzı gibi etkili olan bir unsurdur. Çalışma da, geçmiş dönemdeki enflasyon oranlarının, gelecekteki enflasyon beklentilerini etkilediğini göstermektedir. Bu, doğru ve zamanında yapılan politika iletişiminin ve şeffaflığın, piyasa beklentilerini şekillendirmede önemli olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

AHMAD, E. and ALİ, S.A. (1999). "Relationship Between Exchange Rate and Inflation". Pakistan Economic and Social Review, 37 (2), 139-154.

BROWNE, F. and CRONIN, D. (2010). "Commodity Prices, Money and Inflation". Journal of Economics and

Business, 62, 331-345.

- CHRISTENSEN, M. (2001). "Real Supply Shocks and the Money Growth–Inflation Relationship". *Economics Letters*, 72, 67–72.
- COORAY, A. and KHRAIEF, N. (2019). "Money Growth and Inflation: New Evidence From a Nonlinear and Asymmetric Analysis". *The Manchester School*, 87 (4), 543-577.
- DE GRAUWE, P. and POLAN, M. (2005). "Is Inflation Always and Everywhere a Monetary Phenomenon?". *The Scandinavian Journal of Economics*, 107 (2), 239-259.
- DICKEY, D. A. and FULLER, W. A. (1979). "Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root". *Journal of the American Statistical Association*, 74, 427-431.
- DRÄGER, L., LAMLA, M.J. and PFAJFAR, D. (2024). "How to Limit the Spillover from an Inflation Surge to Inflation Expectations?". *Journal of Monetary Economics*, 144, 1-18.
- GEORGE, D.A.R. and OXLEY, L. (2008). "Money and Inflation in a Nonlinear Model". *Mathematics and Computers in Simulation*, 78, 257-265.
- GILLMAN, M. and NAKOV, A. (2004). "Granger Causality of the Inflation–Growth Mirror in Accession Countries". *Economics of Transition*, 12 (4), 653-681.
- GILLMAN, M. (2023). *The Spectre of Price Inflation*. Agenda Publishing.
- HALL, S. and SHEPHERD, D. (2007). "Testing for Common Cycles in Money, Nominal Income and Prices". *The Manchester School*, 71 (1), 68-84.
- HAN, Z., MA, X. and MAO, R. (2023). "The Role of Dispersed Information in Inflation and Inflation Expectations". *Review of Economic Dynamics*, 48, 72-106.
- JIANG, C., CHANG, T. and LI, X.-L. (2015). "Money Growth and Inflation in China: New Evidence from a Wavelet Analysis". *International Review of Economics and Finance*, 35, 249-261.
- KABUNDI, A. and SCHALING, E. (2013). "Inflation and Inflation Expectations in South Africa: An Attempt at Explanation". *South African Journal of Economics*, 81 (3), 346-355.
- KUČEROVÁ, Z., PAKŠÍ, D. and KOŇAŘÍK, V. (2024). "Macroeconomic Fundamentals and Attention: What Drives European Consumers' Inflation Expectations?". *Economic Systems*, 48, 1-19.
- LIU, J. and PANG, C. (2011). "Evidence on the Effects of Money Growth on Inflation with Regime Switching". *China & World Economy*, 19 (6), 19-36.
- ŁYZIAK, T. and SHENG, X.S. (2023). "Disagreement in Consumer Inflation Expectations". *Journal of Money, Credit and Banking*, 55 (8), 2215-2241.
- MANKIW, N.G. and REIS, R. (2018). "Friedman's Presidential Address in the Evolution of Macroeconomic Thought". *The Journal of Economic Perspectives*, 32 (1), 81-96.
- MATTHEWS, K. and ONG, K. (2022). "Is Inflation Caused by Deteriorating Inflation Expectations or Excessive Monetary Growth?". *Economic Affairs*, 42, 259-274.
- MORONEY, J.R. (2002). "Money Growth, Output Growth, and Inflation: Estimation of a Modern Quantity Theory". *Southern Economic Journal*, 69 (2), 398-413.
- NASIR, M.A., HUYNH, T.L.D. and VO, X.V. (2020). "Exchange Rate Pass-Through & Management of Inflation Expectations in a Small Open Inflation Targeting Economy". *International Review of Economics and Finance*, 69, 178-188.
- NGUYEN, V.B. (2015). "Effects of Fiscal Deficit and Money M2 Supply on Inflation: Evidence from Selected Economies of Asia". *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, 20, 49-53.
- PEDERSEN, M. (2024). "The Effect of Monetary Policy on Inflation Expectations: Evidence from a Financial Traders Survey". *Economic Modelling*, 137, 1-11.
- PESARAN, M.H. ve SHIN, Y. (1999). *An Autoregressive Distributed-Lag Modelling Approach to Cointegration Analysis*. In *Econometrics and Economic Theory in the 20th Century: The Ragnar Frisch Centennial Symposium* (s. 1-31). Cambridge: Cambridge University Press.

PARA ARZI VE BEKLENTİLERİN TÜRKİYE'DE ENFLASYONA ETKİSİ

Trends The Impact of Money Supply and Expectations on Inflation in Türkiye

- PESARAN, M. H., SHIN, Y. and SMITH, R.J. (2001). "Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships". *Journal of Applied Economics*, 16, 289-326.
- PÉTURSSON, T.G. (2022). "Long-term Inflation Expectations and Inflation Dynamics". *International Journal of Finance and Economics*, 27, 158-174.
- PHILLIPS, P.C.B. and PERRON, P. (1988). "Testing for a Unit Root in Time Series Regression". *Biometrika*, 75, 335-346.
- REYNARD, S. (2023). "Central Bank Balance Sheet, Money and Inflation". *Economics Letters*, 224, 1-4.
- RINGWALD, L. and ZÖRNER, T.O. (2023). "The Money-Inflation Nexus Revisited". *Journal of Empirical Finance*, 73, 293-333.
- SZYSZKO, M., KLİBER, A., RUTKOWSKA, A. and PRÓCHNIAK, M. (2024). "Central Bank Communication and Expectations: Evidence for Inflation-Targeting Economies". *Review of International Economics*, 32, 1316-1340.
- THOMA, M. A. (1994). "The Effects of Money Growth on Inflation and Interest Rates Across Spectral Frequency Bands". *Journal of Money, Credit and Banking*, 26 (2), 218-231.
- TSIAPLAS, S. (2021). "Consumer Inflation Expectations, Income Changes and Economic Downturns". *Applied Economics*, 36, 784-807.
- ZHANG, C. (2011). "Why is Inflation in China a Monetary Phenomenon?". *China & World Economy*, 19 (3), 1-17.
- ZHAO, Y. (2022). "Uncertainty and Disagreement of Inflation Expectations: Evidence from Household-level Qualitative Survey Responses". *Journal of Forecasting*, 41, 810-828.

ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL YETERLİK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ: HITİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ*

Measuring Students' Digital Competency Levels: The Sample of Hitit University

ÖZET

Teknoloji hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Teknolojinin gelişiminde hızlı yaşanan gelişmeler nedeniyle insanlar bu gelişime ayak uydurmada kimi zaman zorluklar çekmektedir. Dijital cihazlarla daha fazla zaman geçiren kişilerin bu gelişmelere daha kolay uyum sağlaması beklenmektedir. Bu nedenle günümüzde üniversite de öğrenimine devam eden öğrencilerin dijital içerik geliştirme, dijital okuryazarlık, dijital iletişim becerileri araştırma konusu olmuştur. Bu çalışma ile de Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeylerinin araştırılması amaçlanmıştır. 2023-2024 eğitim öğretim yılında Hitit Üniversitesi'nde aktif olarak öğrenimine devam eden öğrencilerden 414 öğrenci anketi geçerli sayılmıştır. Araştırmada Afacan Adanır ve Gülbahar tarafından Türkçeye uyarlanan "Üniversite Öğrencilerinin Temel Dijital Yeterlilikleri 2.0 – COBADI" ölçeği kullanılmıştır. Anketler 2023 Aralık-2024 Şubat tarihleri aralığında online olarak uygulanmıştır. Elde edilen bulgular SPSS 27 programında analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiş ve Bağımsız Örneklem-t testi, Anova, Tukey, Kruskal-Wallis, Games Howell analizlerinden yararlanılmıştır. Analiz sonucunda; cinsiyet, sınıf, öğrenim durumu, not ortalaması, bölüm, fakülte, bilgisayara erişim ve tablete erişim değişkenleri ile dijital yeterlilikleri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Yaş ve akıllı telefona erişim değişkenlerinde ise dijital yeterlik arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin dijital yeterlik düzeyinin orta seviye olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Yeterlik, Dijital Okuryazarlık, Dijitalleşme, Yükseköğretim.

ABSTRACT

Technology has become an integral part of our lives. Due to the developments in technology in a short time, people sometimes have difficulties in keeping up with this development. People who spend more time with digital devices are expected to adapt to these developments more easily. For this reason, digital content development, digital literacy and digital communication skills of students studying at universities have become the subject of research. This study aimed to investigate the digital competence levels of Hitit University students. 414 student surveys from students actively continuing their education at Hitit University in the 2023-2024 academic year were deemed valid. The "Core Digital Competencies of University Students 2.0- COBADI" scale, adapted to Turkish by Afacan Adanır and Gülbahar, was used in the research. The surveys were administered as an online survey between December 2023 and February 2024. The findings obtained were analyzed in the SPSS 27 program. It was determined that the data showed normal distribution and Independent Samples-t test, Anova, Tukey and Games Howell analyzes were used. As a result of the analysis; A significant difference was detected between the variables of gender, grade, educational status, grade point average, department, faculty, access to a computer and tablet, and digital competence. No significant relationship was found between age and digital competence in the variables of access to a smartphone. When evaluated in general, it can be said that the digital competence level of the students is at a medium level.

Keywords: Digital Competence, Digital Literacy, Digitalization, Higher Education.

Ela HİÇYORULMAZ

elahicyorulmaz@hitit.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7442-4138

Mehmet Uğur ÇENESİZ

mehmetugurcenesiz@gmail.com

ORCID: 0009-0004-3128-3039

Şerife KILIÇARSLAN

serifikilicarslan837@gmail.com

ORCID: 0009-0008-0656-8701

Meryem TUMBULOĞLU

meryemtumbuloglu38@gmail.com

ORCID: 0009-0001-9995-7245

* Bu çalışma TÜBİTAK 2209-A projeleri kapsamında 1919B012301013 başvuru numarası ile desteklenmiştir.

1. GİRİŞ

Günümüz dünyası, hızla dijital dönüşüm yaşamaktadır. Bu bağlamda, dünya genelindeki eğitim kurumları ve özel şirketler, kendilerini ve hedef kitlelerini dijitalleştirmeyi en önemli hedefleri arasında görmektedir. Dijitalleşme disiplinler arası sınırları kaldırmakta, farklı disiplinler arası iş birliği ve etkileşimi arttırmaktadır. Bu değişim iş hayatı ve eğitim hayatı gibi birçok alanda önemli etkilere sahiptir. Çalışma alanınız her ne olursa olsun dijital anlamda yeterli seviyede olmak önem arz etmektedir. Dijital çalışma ve öğrenme ortamlarına giderek daha fazla maruz kalınmasıyla birlikte dijital okuryazarlık bir “hayatta kalma becerisi” haline gelmiştir (Aviram ve Eshet-Alkalai, 2006:1).

Bugün dijital okuryazarlık sahibi olmak, teknolojileri kullanmak için gereken bilgi, tutum ve becerileri, interneti kullanmayı, medyayı anlamayı ve bilgi yönetmeyi içermektedir. Okuryazarlık türlerinin dijital dünyada birleşmesi, tek başına bileşenlerinin toplamından daha fazla olduğu düşünülmektedir. Başka bir deyişle, dijital okuryazarlığın, internet okuryazarlığı, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı için gereken tüm beceri ve yeterlikleri içerdiğini belirtmek doğru olmayabilir. Dijital yeterlikler resminde diğer bileşenler de yer almaktadır. Dijital yeterlik, çalışma, boş zaman aktiviteleri, katılım, öğrenme, sosyalleşme, tüketme ve güçlendirme gibi birçok alanda dijital araçlar ve medya kullanımı için gerekli olan bilgi, beceri, tutum, yetenek, strateji ve farkındalık kümesidir. Bu yeterlik, görevleri yerine getirme, problemleri çözme, iletişim kurma, bilgi yönetme, iş birliği yapma, içerik oluşturma ve paylaşma gibi faaliyetleri, etkili, verimli, uygun, eleştirel, yaratıcı, özerk, esnek, etik ve yansıtıcı bir şekilde işleme becerisini ifade etmektedir (Ferrari, 2013). Literatürde dijital okuryazarlık konusunda daha fazla çalışmanın yer aldığı söylenebilir. Örneğin Onursoy (2018), çalışmasında 226 öğrencinin dijital okuryazarlık düzeylerini araştırmıştır. Çalışma sonucuna göre teknolojiyi kullanma ve dijital okuryazarlık düzeylerinde paralellik tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin okuryazarlık düzeylerinin daha geride olduğu belirtilmiştir. Farklı üniversitelerdeki öğrencilerinin dijital okuryazarlık seviyeleri çeşitli çalışmalar ile araştırılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları ve elde edilen sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Doğan (2020), Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde öğrenimine devam eden 10 öğrenciye 6 sorudan oluşan görüşme formu uygulayarak öğrencilerin dijital okuryazarlık algılarını araştırmıştır. Araştırma sonucunda; arama motorlarının kullanımı, bilgiye erişim, bilginin paylaşımı, kontrolü ve kullanımı, veri aktarımı ile yeniliklere açıklık, ilgili ve bilinçli olma gibi becerilerin dijital okuryazar olmak için gerekli olduğu belirtilmiştir.

Bayrakçı ve Narmanlıoğlu (2021), Türkiye'deki lisans öğrencileri ve mezunlarının dijital okuryazarlık düzeylerini inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, dijital teknolojilerde yaşanan gelişmeleri takip eden öğrencilerin, takip etmeyen öğrencilere dijital okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında, dijital okuryazarlık kavramının literatürde standart tek bir tanımının olmaması, dijital teknolojilerin dinamik yapısı ve sürekli gelişimi nedeniyle kavramsal çerçeve kesin olarak belirlenmemiştir.

Akman’ın (2021) yapmış olduğu çalışmada Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerine yapılan araştırmada öğrencilerin dijital okuryazarlık algılarının, akademik isteklilikleri üzerindeki etkisinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, internet erişiminde problem yaşayan öğrencilerin akademik başarı ve isteklilik düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Bir başka bulgu ise, dijital okuryazarlık seviyesinin gelişmesi için yapılan uygulamaların öğrencilerin akademik performansında ve başarılarının kalıcılığında bir artışa neden olduğu saptanmıştır.

Talan (2021) ise Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan bir üniversite öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyini araştırmıştır. Araştırmaya 589 öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin orta düzeyde dijital okuryazar olduğu tespit edilmiştir.

Okumuş ve Atılğan’ın (2021) Atatürk Üniversitesi iletişim fakültesi öğrencilerinin dijital okuryazarlık becerileri ve dijital mahremiyet kaygıları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışma sonunda pozitif yönlü ve doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir.

Göldağ (2021), İnönü Üniversitesi öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyi ile dijital veri güvenliği farkındalıklarının araştırıldığı çalışma sonunda yüksek düzeyde ve pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Gültekin ve Özel’in (2024) çalışmasında ise Ankara Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyi araştırılmış ve öğrencilerin dijital yeterlik düzeyi orta seviyede tespit edilmiştir.

Uçkun (2024) Kocaeli Üniversitesi’nde işletme yönetimi programına devam eden öğrencilerin dijital okuryazarlık durumunun araştırdığı çalışmada, öğrencilerin genelde dijital araç kullandıkları, dijital olarak iş

birliği genellikle yapmadıkları ve dijital okuryazarlığın tüm alanlarda etkili olduğu ve bu nedenle kullanımının zorunlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özden ve Öрге Yaşar (2024) Eğitim fakültesi öğrencileri üzerine yapmış oldukları çalışmada dijital yeterlik ölçeğini uygulamışlardır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin genel olarak dijital yeterliklerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmalar arasında Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri konusunda bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyini ölçmek amaçlanmaktadır. Bu da çalışmanın özgün değerini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da dijital yeterlik konusuna değinildikten sonra Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeylerine ilişkin analizlere ve analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR

Kişilerin bir alanda yeterli bilgi, beceri ve deneyime sahip olması yeterlik olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle yeterlik, genellikle bir mesleki eğitim veya eğitim programının tamamlanmasını takiben elde edilir ve belirli bir meslekte çalışmak için gerekli olan becerileri ve bilgileri gösterir nitelik taşımaktadır (Olpak, 2023: 17). Dolayısıyla yeterliğin genellikle pratik deneyimle kazanıldığı söylenebilir. Kişilerin bir alandaki yeterliğinden bahsedebilmek için, ilgili alandaki tüm bileşenleri ustalıkla kullanabiliyor olması gerekir (Alan ve Güven, 2021: 284).

Dijital yeterlik teknolojiyle ilgili becerileri tanımlayan en yeni kavramlardan biridir. Son yıllarda dijital teknolojileri kullanma becerilerini ve yeterliliğini tanımlamak için BİT becerileri, teknoloji becerileri, bilgi teknolojisi becerileri, 21. yüzyıl becerileri, bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık ve dijital beceriler gibi çeşitli terimler kullanılmaktadır. Bu terimler sıklıkla eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır; örneğin dijital yeterlik ve dijital okuryazarlık (Ilomäki, vd., 2011: 1). Dijital yeterlik ilk olarak 2006 yılında Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından "Hayat Boyu Öğrenme için Temel Yeterliklerden" biri olarak kabul edilmiş ve önemli tartışmalara konu olmuştur (Doğan, 2018: 11). Buna göre dijital yeterlik; iş, istihdam edilebilirlik, boş zamanı değerlendirme veya topluma katılım gibi hedeflere ulaşmada bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) eleştirel ve yaratıcı kullanımı olarak ifade edilmektedir (European Parliament and the Council, 2006; akt. Özalp, 2022: 12). Avrupa Birliği dijital yeterlik kavramını daha sonra "dijital teknolojinin kendinden emin ve eleştirel bir şekilde kullanılması ve hızla gelişen dijital toplumda tüm vatandaşların ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri ve tutumları kapsar" şeklinde açıklamıştır (European Commission, 2018: 7). Avrupa politikaları ve ulusal politikalar, dijital yeterliği tüm vatandaşlar için yaşam boyu geliştirilmesi gereken bir yeterlik olarak değerlendirmektedir (Parlak Aras, 2023: 11). Bu dijital yeterliğin hayati bir beceri olduğunu destekler nitelikte ve politika yapımı sürecinde önemli bir yerinin bulunduğu anlamına gelmektedir. Bir başka tanımda dijital yeterlik; bilgi ve iletişim teknolojilerinin nasıl kullanılacağını bilmenin ötesinde bilgi elde etmek, üretmek ve paylaşmak için bilgisayar ve internet teknolojisini kullanmak olarak tanımlanmıştır (UNESCO, 2018; akt. Kaya, 2020: 12). Daha geniş bir tanımda; görevleri gerçekleştirmek, sorunları çözmek; iletişim, bilgileri yönetmek; iş birliği yapmak; içerik oluşturmak ve paylaşmak; ve bilgiyi iş, boş zaman, katılım, öğrenme, sosyalleşme, tüketme ve güçlendirme için etkili, verimli, uygun, eleştirel, yaratıcı, özerk, esnek, etik, yansıtıcı bir şekilde inşa etmek için BİT ve dijital medyayı kullanırken gerekli olan bilgi, beceri, tutumlar (yetenekler, stratejiler, değerler ve farkındalık dahil) kümesi olarak ifade edilmiştir (Ferrari, 2012: 4). Dijital yeterlik, bireylerin dijital teknolojileri kullanarak işlerini yapmak, iletişim kurmak, yaratıcı içerikler oluşturmak, veri analizi yapmak gibi faaliyetleri gerçekleştirmek için gerekli becerilerin, bilginin ve yetkinliklerin tamamını ifade eder. Bu yeterlikler, iş dünyasında, eğitimde, iletişimde ve birçok diğer alanda başarı için kritik öneme sahiptir.

Günümüz dünyası, hızla dijital dönüşüm yaşamaktadır. Bu sebeple dijital yeterlik düzeyi, son derece önemli bir beceri haline gelmiştir. Her ne kadar dijital yeterlik ve dijital okuryazarlık kavramları birbirinin yerine kullanılsa da dijital yeterliğin teknolojik araçları kullanma becerisinden daha fazlasını gerektirdiği ve dijital okuryazarlıktan daha geniş kapsamlı olduğu belirtilmektedir (Köksal ve Canlı 2024: 3). Bu bağlamda "dijital okuryazarlık" yalnızca giriş seviyesindeki bir beceri olarak kalmaktadır ve başarı için yeterli olmayabilir.

Dünya genelindeki eğitim kurumları ve özel şirketler bu hızlı değişime yetişmeyi, kendilerini ve hedef kitlelerini dijitalleştirmeyi en önemli hedefleri arasında görmektedir. Dijitalleşme disiplinler arası sınırları kaldırmakta, farklı disiplinler arası iş birliği ve etkileşimi arttırmaktadır. Bu değişim iş hayatı ve eğitim hayatı gibi birçok alanda önemli etkilere sahiptir. Çalışma alanınız her ne olursa olsun dijital anlamda yeterli seviyede olmak önem arz etmektedir. Artık hayatımızın her alanına giren teknolojinin öğrencilerin ihtiyaçlarını belirlediği ve biçimlendirdiği çok açıktır. Bu nedenle bireylerin dijital dünyada başarılı olmak için yüksek düzeyde dijital yeterliklere sahip olmaları gerekmektedir. Dijital yeterlik artık bir gerekliliğin yanı sıra başarının da anahtarı

haline gelmiştir. Yüksek seviye yeterlikler, örneğin dijital içerik geliştirme, bilgi ve veri okuryazarlığı, dijital iletişim ve etkileşim becerileri, iş birliği yapabilme becerileri ve bilgi yönetimi becerileri, dijital dünyada başarımın temelini oluşturmaktadır. “Dijital yeterlik, günümüzde eğitim sektöründe, iş dünyasında ve kişisel yaşamda önemli bir yere sahiptir” (Olpak, 2023: 17). Toplum ve iş dünyasındaki değişimlere kayıtsız kalmak yükseköğretim kurumları için de mümkün değildir. “Dijital yeterlik, 21. yüzyılda kaliteli eğitim anlayışının bir göstergesi olarak nitelendirilmektedir” (Maderick vd., 2015: 2). Üniversite öğrencilerinin dijital yeterlik düzeylerinin belirlenmesi ve artırılması, onların gelecekteki iş gücüne katkı sağlamaları ve dijital çağın gereksinimlerine uygun şekilde donanımlı bireyler olarak yetişmeleri açısından hayati önem taşımaktadır. OECD, hükümetlerin gerekli beceri ve yeterlikleri tanımlamak ve kavramsallaştırmak için çaba sarf etmelerini ve daha sonra bunları eğitim standartlarına dahil etmelerini önermektedir (Ilomäki, vd., 2011: 2).

Dijital yeterlik kavramını açıklamak ve sınırlarını belirlemek amacıyla, genel kabul görmüş çerçeveler bulunmaktadır, bunlardan ilki Calvani vd. (2008) tarafından geliştirilen dijital yeterlik çerçevesidir (Özalp, 2022):

1. Dijital Yeterlik Çerçevesi (Digital Competence Framework)
2. Ortak Bilgi Sistemleri Komisyonu (Joint Information Systems Committee- JISC)
3. Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi (TPAB- Technological Pedagogical Content Knowledge)
4. Eğitimciler için Dijital Yeterlik Çerçevesi (Digital Competence Framework for Educators- DigCompEdu)

En güncel ve kapsamlı çerçevelerden biri ise, Avrupa Komisyonu tarafından oluşturulan DigComp çerçevesidir. Bu çerçeve, bireylerin hızla dijitalleşen toplum içerisinde ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri ve tutumları beşe ayırmaktadır ve dijital yeterlik düzeylerinin ölçülmesine yarayan çeşitli beceri ve bilgi seviyelerini içermektedir (Olpak, 2023: 18).

DigComp dijital yeterlik temel bileşenleri (Redecker, 2017):

- 1- Bilgi ve veri okuryazarlığı; dijital araçları bilgiyi arama, toplama, analiz etme, değerlendirme, sentezleme, organize etme ve paylaşma sürecinde etkili bir şekilde kullanarak elde edilen verilerin görselleştirmesini ve sunulmasını,
- 2- İletişim ve iş birliği; mesajlaşma, e-posta, video konferans, sosyal medya gibi dijital iletişim araçlarını kullanarak farklı kişilerle takım çalışmasında bulunma, iş birliği yapma ve katılım gösterme becerilerini,
- 3- Dijital içerik oluşturma; bireylerin dijital araçlar ve teknolojileri kullanarak kendilerini ifade etmelerini ve yaratıcılıklarını konuşarak yeni fikirler geliştirmelerini, bu bağlamda görsel, işitsel veya metin tabanlı içerikler oluşturmalarını,
- 4- Güvenlik; bireylerin dijital ortamda karşılaşabileceği kimlik avı, kötü amaçlı yazılımlar, siber saldırılar gibi tehditlere karşı bilinçli olarak güvenlik risklerini tanıma ve güçlü şifreler kullanma, güvenli bağlantılar kurma, düzenli veri yedekleme ve gizlilik ayarlarını yapılandırma gibi önlem alma becerilerini,
- 5- Problem çözme; bireylerin dijital ortamda farklı araçlar ve teknikler aracılığıyla verileri analiz etme, yorumlama ve uygulama becerilerini kullanarak karşılaştıkları problemleri tanımlamalarını ve çözümlenmelerini ifade etmektedir.

3. MATERYAL VE METOT

Bu çalışmada Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeylerinin ölçümü amaçlanmıştır.

Araştırmanın uygulanabilmesi için birincil veri toplama tekniklerinden birisi olan anket tekniği kullanılmıştır. Adanır Afacan ve Gülbahar'ın (2022) Türkçeye uyarlanmış olduğu dijital yeterlik ölçeğinden yararlanılarak anket formu oluşturulmuştur. Anket formunda yer alan tanımlayıcı bilgiler; cinsiyet, yaş, sınıf, öğrenim durumu, genel not ortalaması, bilgisayar, tablet ve akıllı telefon erişimi, sahip olunan dijital araç sayısı, fakülte ve bölüm olmak üzere toplam 11 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde ise 29 ifade bulunmaktadır. İfadeler; dijital içerik geliştirme, bilgi ve veri okuryazarlığı, iletişim, üniversitenin sanal araçları ve sosyal iletişimi, problem çözme olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır.

Örneklem sayısı belirlenirken Hitit Üniversitesi'ndeki toplam öğrenci sayısından yararlanılmıştır. Hitit Üniversitesi'nde 2023-2024 eğitim öğretim döneminde toplam 18.146 öğrenci bulunmaktadır. Bu durumda %95 güven düzeyinde gerekli olan örneklem sayısı en az 376 kişidir. (Bayram, 2012: 17). 2023 Aralık-2024 Şubat

ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL YETERLİK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ: HITİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Measuring Students' Digital Competency Levels: The Sample of Hitit University

aralığında uygulanan ankete 423 öğrenci katılım sağlamış ancak 9 anket eksik verilerin olması nedeniyle geçersiz sayılmıştır. 414 öğrenci verisi ile analizlere devam edilmiştir. Uygulanan anket için gerekli etik kurul izni Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurul'undan 2023-308 başvuru numarası ile 07/11/2023 tarihinde alınmıştır. SPSS 27 programı kullanılarak veriler analiz edilmiştir. İstatistiki anlamlılık düzeyi için %95 güven düzeyi ($p<0.05$) kabul edilmiştir.

Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeylerini belirlemek amacıyla oluşturulan hipotezler aşağıda yer almaktadır.

H1: Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ile sınıfları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ile öğrenim durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H5: Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ile not ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H6: Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ile bilgisayara erişimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H7: Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ile tablete erişimleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H8: Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ile sahip olunan dijital araç sayısı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H9: Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ile bölümleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H10: Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ile fakülteleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Anket formunun güvenilirliği Cronbach Alpha testi ile araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Güvenilirlik Analizi Sonucu

Boyutlar	Alfa Katsayısı	Madde Sayısı
Dijital İçerik Geliştirme (DİG)	0,875	9
Bilgi ve Veri Okuryazarlığı (BVO)	0,892	10
İletişim (İ)	0,865	3
Üniversitenin Sanal Araçları ve Sosyal İletişimi (ÜSASİ)	0,713	4
Problem Çözme (PÇ)	0,772	3
GENEL	0,918	29

Güvenilirlik analizi sonucunda ölçeğin problem çözme ve üniversitenin sanal araçları ve sosyal iletişimi boyutları değerlendirildiğinde oldukça güvenilir olduğu, dijital içerik geliştirme, bilgi ve veri okuryazarlığı, iletişim ve genel güvenilirliği olmak üzere değerlendirildiğinde ise yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir (Alfa Katsayısı $>0,800$) (Kalaycı, 2008).

4. BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Tablo 2'de normallik testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 2: Normallik Testi Sonuçları

Boyutlar	Skewness	Kurtosis
	İstatistik	İstatistik
Dijital İçerik Geliştirme (DİG)	0,329	0,164
Bilgi ve Veri Okuryazarlığı (BVO)	-0,620	-0,008
İletişim (İ)	-,1,366	1,401
Üniversitenin Sanal Araçları ve Sosyal İletişimi (ÜSASİ)	-0,194	-0,602

Problem Çözme (PÇ)	-0,207	-0,727
GENEL	-0,362	-0,135

Katılımcıların dijital yeterliklerini incelemek üzere yapılacak testlere karar vermek için basıklık ve çarpıklık değerleri ile ölçek ve alt ölçek puanlarının normalliği test edilmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere basıklık ve çarpıklık değerleri -1.5 ile +1.5 arasında olduğundan verilerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu nedenle çalışmada parametrik testler kullanılmıştır.

Faktör analizi sonuçları ise Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3: Faktör Analizi Sonuçları

	DİĞ	BVO	İ	ÜSASİ	PÇ
KMO	0,902	0,902	0,720	0,725	0,682
Bartlett’s Sph. Ki Kare	1939,556	2002,976	609,544	319,258	338,110
Bartlett’s Sph. P.	0,000	0,000	0,001	0,001	0,001
Toplam Açıklanan Varyans	55,476	63,625	78,841	53,894	68,786
N	9	10	3	4	3

Araştırma örnekleminin faktör analizi için uygunluğunun anlaşılması için varimax yöntemi seçilerek yapılan test sonucunda KMO değerleri DİĞ boyutunda KMO=0,902, BVO boyutunda KMO=0,902, İ boyutunda KMO=0,720, ÜSASİ boyutunda KMO=0,725, PÇ boyutunda KMO=0,682, olarak hesaplanmıştır. KMO değerleri 0,60’tan büyük olduğu için araştırma örnekleminin faktör analizi uygulamasının uygun olduğu anlaşılmaktadır. Bartlett’s testi sonucunda $p=0,000<0,05$ olduğundan değişkenler arasında ilişki olduğu kabul edilmiştir. Bütün boyutlarda açıklanan varyans değeri %50’nin üzerindedir. Alpha ve açıklanan varyans değeri ölçeğin güvenli ve geçerli olduğunu göstermektedir.

Tablo 4’te dijital yeterlik ölçeğinin beş alt boyutunda yer alan ifadeler görülmektedir. Çalışma kapsamında öğrencilerin dijital yeterlik düzeylerini ortaya koymak amacıyla kullanılan ankete verdikleri cevaplarla ilgili olarak ortalama (\bar{x}) ve standart sapma (ss) değerleri hesaplanmış olup bu duruma ilişkin veriler Tablo 4’te verilmiştir.

Tersten puanlanan maddenin bulunmadığı beş alt boyut ve 29 maddeden oluşan dijital yeterlik ölçeğinde Likert tipi ölçekleme yaklaşımlarından 5’li Likert ölçeği (kesinlikle katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2), kesinlikle katılmıyorum (1)) şeklindedir. 29 maddeden toplanan toplam puan 29 (29x1) ile 145 (29x5) aralığındadır. Alınan puanlara göre düzeyler; 1,00-1,49 çok düşük, 1,50-2,49 düşük, 2,5-3,49 orta, 3,50-4,49 yüksek ve 4,50-5,00 çok yüksektir (Özden ve Örgen Yaşar, 2024: 521).

Tablo 4: Dijital Yeterlik İfadeleri ve Boyutları

BOYUT		İFADELER	Ortalama	Standart Sapma
DİĞ	1	Araçlar ve/veya sosyal yazılım uygulamaları (Gloster, Picmonkey, Canva, Animoto...) kullanarak görüntü dosyalarıyla çalışma yapabilirim.	2,53	1,246
	2	Bloglarda bulunan içeriği analiz etmeme ve / veya gezinmeme yardımcı olan sosyal yazılım araçlarıyla çalışma konusunda yetkin hissediyorum (Tagul, Tagxedo, ...).	2,25	1,122
	3	Bazı sosyal yazılım araçlarını (cmaptool, mindomo, text2mindmap, bubbl ...) kullanarak kavram haritaları aracılığıyla bilgileri düzenleyebilir, analiz edebilir ve sentezleyebilirim.	2,14	1,086
	4	İnternette interaktif sunumlar yayınlamak için programları kullanabilirim (Issuu, Prezi, SlideShare, Scribd, vb.).	2,40	1,232
	5	Kendimi bir wiki (wikispace, nirewiki, PbWorks ..., vb.) tasarlama, oluşturma veya değiştirme konusunda yetkin olarak görüyorum.	2,14	1,048
	6	Bloglar tasarlayabilir, oluşturabilir ve değiştirebilirim (örneğin: Blogger, Wordpress vb.).	2,44	1,211
	7	Profesyonel ağlarda gelişme gösterebiliyorum (Linkedin, xing vb.).	2,60	1,995
	8	Forumlara uygun şekilde katılabiliyorum.	3,05	1,323
	9	Sosyal yer imi, etiketleme (del.icio.us, symbaloo, blinklist, vb.) kullanmayı biliyorum.	2,31	1,213
BVO	10	İnternette farklı tarayıcılarla (Mozilla, Chrome, Opera, Explorer vb.) gezinebilirim.	3,72	1,401
	11	Farklı arama motorlarını (google, ixquick, mashpedia vb.) kullanabilirim.	4,11	1,202

ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL YETERLİK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ: HİTİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ
Measuring Students' Digital Competency Levels: The Sample of Hitit University

	12	Yerleri aramak için bir dijital haritacılık programıyla (google maps, google earth, vpike, tagzania vb.) çalışmak için nitelikli hissediyorum.	3,52	1,318
	13	Ağıdaki belgelerle çalışma (Google drive, Dropbox, Zoho, OneDrive vb.) yapabiliyorum.	3,34	1,330
	14	Çalışma zamanımı planlamak için programları nasıl kullanacağımı biliyorum (google takvim vb.).	3,61	1,282
	15	Diğer insanlarla e-posta yoluyla iletişim kurabilirim.	4,05	1,216
	16	Wiki'leri nasıl kullanacağımı biliyorum (wikipedia, aulawiki21, vb.).	2,87	1,293
	17	Ses kayıtları ve video yayınları (Youtube, Vimeo, vb.) kullanabiliyorum.	4,12	1,148
	18	Eğitim platformlarını (Moodle, WebCt, Campus Online, Intranet, Dokeos vb.) kullanabiliyorum.	2,72	1,281
	19	Bilgi paylaşımı için QR kodlarını kullanıyorum.	3,57	1,324
	İ	20	Sohbeti diğer insanlarla etkileşim kurmak için kullanıyorum.	4,02
21		Anlık mesajlaşmayı diğer insanlarla iletişim aracı olarak kullanıyorum.	4,14	1,086
22		Sosyal ağlara katılan diğer insanlarla iletişim kurabiliyorum (Facebook, Twitter, Instagram vb.).	4,24	1,147
ÜSASI	23	Üniversite gazetesini okuyorum.	2,28	1,170
	24	Üniversitenin sosyal ağlarını takip ediyorum.	3,67	1,288
	25	Üniversite e-postasını kullanıyorum.	2,93	1,375
	26	Üniversitenin sanal eğitim platformunu kullanıyorum.	2,88	1,355
PÇ	27	Bir uygulamanın kullanımı hakkındaki sorunları birlikte çözüp çözemeyeceğimizi görmek için bir arkadaşım ile konuşuyorum.	3,29	1,363
	28	Çevrimiçi eğitimler arıyorum ve kendi başıma çözmeye çalışıyorum.	3,14	1,359
	29	Eğitime bir ağ iletişim kanalı aracılığıyla danışıyorum.	3,14	1,331
		Dijital İçerik Geliştirme Boyutu	2,42	0,921
		Bilgi ve Veri Okuryazarlığı Boyutu	3,56	0,911
		İletişim Boyutu	4,13	0,999
		Üniversitenin Sanal Araçları ve Sosyal İletişimi Boyutu	2,93	0,952
		Problem Çözme Boyutu	3,19	1,119
		Öğrencilerin Dijital Yeterlik Düzeyi	3,14	0,708

Tablo 4'te yer alan verilere göre alt boyut ortalamalarının 2.42 ve 4,13 aralığında değiştiği görülmektedir. En düşük ortalama 2.42 ile dijital içerik geliştirme boyutunda, en yüksek ortalama ise 4,13 ile iletişim boyutundadır. Genel dijital yeterlik düzeyinin ise 3,14 ile orta düzeyde olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin demografik özelliklerine ait bilgiler Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5: Demografik Özellikler Tablosu

Demografik Değişkenler		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	278	67,1
	Erkek	136	32,9
Yaş	19 ve altı	121	29,2
	20	105	25,4
	21	77	18,6
	22	40	9,7
	23 ve üzeri	71	17,1
Sınıf	1	151	36,5
	2	200	48,3
	3	22	5,3
	4	41	9,9
Öğrenim Durumu	Lisans	162	39,1
	Önlisans	252	60,9
Not Ortalaması	2.00 ve altı	46	12,2
	2.01-2.25	10	2,7
	2.26-2.50	62	16,5
	2.51-2.75	44	11,7
	2.76-3.00	105	27,9
	3.01-3.25	41	10,9
	3.26-3.50	30	8,0
	3.51-3.75	21	5,6
3.76-4.00	17	4,5	

Bilgisayar Erişimi	Var	264	63,8
	Yok	150	36,2
Tablet Erişimi	Var	95	22,9
	Yok	319	77,1
Akıllı Telefon Erişimi	Var	413	99,8
	Yok	1	0,2
Sahip olunan Dijital Araç Sayısı	0	1	0,2
	1	132	31,9
	2	203	49,0
	3	78	18,8
Fakülte	Alaca Avni Çelik Meslek Yüksekokulu	1	0,2
	Fen Edebiyat Fakültesi	4	1,0
	Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi	4	1,0
	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	7	1,7
	İlahiyat Fakültesi	16	3,9
	Mühendislik Fakültesi	26	6,3
	Sağlık Bilimleri Fakültesi	102	24,6
	Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu	2	0,5
	Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	212	51,2
	Spor Bilimleri Fakültesi	2	0,5
	Sungurlu Meslek Yüksekokulu	29	7,0
	Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu	8	1,9
Tıp Fakültesi	1	0,2	
Bölüm	Adalet Programı	26	6,3
	Aşçılık Programı	1	0,2
	Bankacılık ve Sigortacılık Programı	19	4,6
	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü	1	0,2
	Bilgisayar Mühendisliği Bölümü	9	2,2
	Bilgisayar Programcılığı Programı	13	3,1
	Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı	28	6,8
	Çocuk Gelişimi Bölümü	1	0,2
	Çocuk Gelişimi Programı	2	0,5
	Çocuk Koruma Bakım Hizmetleri Programı	1	0,2
	Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü	2	0,5
	Endüstri Mühendisliği Bölümü	13	3,1
	Harita ve Kadastro Programı	6	1,4
	Hemşirelik Bölümü	44	10,6
	İlahiyat Bölümü	16	3,9
	İşletme Bölümü	1	0,2
	İşletme Yönetimi Programı	13	3,1
	Makine Mühendisliği Bölümü	2	0,5
	Maliye Bölümü	4	1,0
	Matematik Bölümü	1	0,2
	Medya ve İletişim Programı	9	2,2
	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programı	17	4,1
	Müzik Bölümü	4	1,0
	Odyometri Programı	1	0,2
	Rekreasyon Bölümü	1	0,2
	Sağlık Kurumları İşletmeciliği Programı	12	2,9
	Sağlık Yönetimi Bölümü	33	8,0
	Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği Programı	25	6,0
	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü	1	0,2

ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL YETERLİK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ: HİTİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ
Measuring Students' Digital Competency Levels: The Sample of Hitit University

	Sosyal Güvenlik Programı	1	0,2
	Sosyal Hizmet Bölümü	24	5,8
	Sosyal Hizmetler Programı	35	8,5
	Tarih Bölümü	2	0,5
	Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama Programı	2	0,5
	Tıp Bölümü	1	0,2
	Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı	12	2,9
	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	1	0,2
	Uluslararası İlişkiler Bölümü	1	0,2
	Yerel Yönetimler Programı	29	7,0
	Toplam	414	100

Tablo 5'e göre; araştırmada yer alan 414 öğrencinin %32,9'u (n= 136) erkek, %67,1'i (n= 278) kadındır. Katılımcıların yaşları incelendiğinde 19 ve altı yaş grubundaki öğrencilerin (%29,2) sayısal olarak çoğunluğu oluşturduğu söylenebilir. Sınıflar incelendiğinde ise 200 öğrenci ile %48,3 oranla çoğunluğu 2. sınıfların oluşturduğu ardından 151 öğrenci ile %36,5 oranla 1. sınıf öğrencilerin yer aldığı görülmektedir. Kalan öğrencilerin ise %9,9'u 4. sınıf, %5,3'ü 3. sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin %60,9'u (n=252) önlisans öğrencisi iken %39,1 i (n=162) lisans öğrencisidir. Katılımcıların not ortalamasına verdiği cevaplar incelendiğinde birinci sınıf öğrencilerinin anket katıldıklarında not ortalamalarının henüz belli olmaması nedeniyle 38 öğrenci bu soruyu boş bırakmıştır. Kalan öğrencilerin not ortalamaları incelendiğinde çoğunluğunun %27,9 oranla 2.76-3.00 not ortalamasına sahip öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür. Sahip olunan dijital araçlar incelendiğinde ise 1 öğrenci dışında bütün katılımcıların akıllı telefona ve %63,8'inin bilgisayara sahip olduğu görülmektedir. Tablet sahibi öğrenciler ise %22,9 oranla bilgisayar ve akıllı telefon erişim oranlarına göre daha düşük seviyede kalmıştır.

Öğrencilerin cinsiyeti dikkate alınarak yapılan bağımsız örneklem t testi analizi sonuçları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem T Testi Analiz Sonuçları

			Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	t Değeri	Anlamlılık Düzeyi
DİG	Cinsiyet	Kadın	278	2,39	0,899	1,157	0,248
		Erkek	136	2,50	0,965		
BVO	Cinsiyet	Kadın	278	3,52	0,878	1,321	0,187
		Erkek	136	3,64	0,972		
İ	Cinsiyet	Kadın	278	4,16	0,968	-0,868	0,386
		Erkek	136	4,07	1,060		
ÜSASİ	Cinsiyet	Kadın	278	3,00	0,926	-2,119	0,035
		Erkek	136	2,79	0,992		
PÇ	Cinsiyet	Kadın	278	3,20	1,099	-0,348	0,728
		Erkek	136	3,16	1,164		
GENEL	Cinsiyet	Kadın	278	3,13	0,691	0,478	0,633
		Erkek	136	3,16	0,743		

Tablo 6'da yer alan sonuçlar incelendiğinde cinsiyet değişkeni ile ÜSASİ boyutunda anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (0,035<0,05). Ortalamalar incelendiğinde kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre üniversitesin sanal araçlarının kullanımı ve sosyal iletişimi düzeyleri daha yüksektir (3,00>2,79). DİG (0,248>0,05), BVO (0,187>0,05), İ (0,386>0,05), PÇ (0,728>0,05) boyutları ve ölçeğin genelinde ise (0,633>0,05) anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. H₁ hipotezi desteklenmemiştir.

Tablo 7'de öğrencilerin yaş değişkenine göre Anova analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7: Yaş Değişkenine Göre ANOVA Analizi Sonuçları

			Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F Değeri	Anlamlılık Değeri	Post-Hoc
DİG	Yaş	19 ve altı	121	2,54	0,791	1,576	0,180	-
		20	105	2,33	0,905			
		21	77	2,46	0,929			
		22	40	2,18	0,946			
		23 ve üzeri	71	2,46	1,098			
BVO	Yaş	19 ve altı	121	3,59	0,798	,482	0,749	-

		20	105	3,52	0,950			
		21	77	3,54	1,023			
		22	40	3,44	0,982			
		23 ve üzeri	71	3,66	0,877			
İ	Yaş	19 ve altı	121	4,11	0,966	0,802	0,525	-
		20	105	4,12	0,979			
		21	77	4,05	1,147			
		22	40	4,06	1,115			
		23 ve üzeri	71	4,31	0,834			
ÜSAS İ	Yaş	19 ve altı	121	3,03	0,864	1,124	0,345	-
		20	105	2,86	0,928			
		21	77	2,80	0,961			
		22	40	2,90	1,079			
		23 ve üzeri	71	3,05	1,039			
PÇ	Yaş	19 ve altı	121	3,13	0,972	0,724	0,576	-
		20	105	3,09	1,122			
		21	77	3,27	1,309			
		22	40	3,15	1,281			
		23 ve üzeri	71	3,35	1,037			
GENE L	Yaş	19 ve altı	121	3,19	0,599	1,105	0,354	-
		20	105	3,08	0,659			
		21	77	3,13	0,814			
		22	40	3,01	0,799			
		23 ve üzeri	71	3,24	0,766			

Tablo 7’de yer alan bilgiler incelendiğinde yaş değişkeni ile alt boyutlar ve ölçeğin geneli olmak üzere anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. DİG boyutunda p değeri 0,180, BVO boyutunda p değeri 0,749, İ boyutunda p değeri 0,525, ÜSASİ boyutunda p değeri 0,345, PÇ boyutunda p değeri 0,576 ve ölçeğin genelinde p değeri 0,354 olarak bulunmuştur. Anlamlı bir farklılık bulunmadığı için Post Hoc çoklu karşılaştırma testi uygulanmamıştır ve araştırma hipotezi olan H_2 desteklenmemiştir.

Tablo 8’de sınıf değişkenine göre Anova analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8: Sınıf Değişkenine göre ANOVA Analizi Sonuçları

			Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F Değeri	Anlamlılık Değeri	Post-Hoc
DİG	Sınıf	1	151	2,40	0,896	1,306	0,272	-
		2	200	2,39	0,937			
		3	22	2,39	0,805			
		4	41	2,69	0,981			
BVO	Sınıf	1	151	3,42	0,899	3,804	0,010	4-1
		2	200	3,57	0,925			
		3	22	3,88	0,898			
		4	41	3,87	0,789			
İ	Sınıf	1	151	4,05	1,034	1,648	0,178	-
		2	200	4,13	1,017			
		3	22	4,12	0,978			
		4	41	4,44	0,721			
ÜSASİ	Sınıf	1	151	2,96	0,908	0,424	0,736	-
		2	200	2,89	0,957			
		3	22	2,89	1,056			
		4	41	3,06	1,044			
PÇ	Sınıf	1	151	3,15	1,016	2,955	0,038	-
		2	200	3,10	1,195			
		3	22	3,72	1,162			
		4	41	3,46	0,988			

ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL YETERLİK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ: HİTİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ
Measuring Students' Digital Competency Levels: The Sample of Hitit University

GENEL	Sınıf	1	151	3,08	0,673	2,837	0,038	4-1
		2	200	3,12	0,717			
		3	22	3,29	0,764			
		4	41	3,41	0,707			

Tablo 8’de yer alan bilgilerde, sınıf değişkenine göre BVO ($p=0,010<0,05$) boyutunda, PÇ ($p=0,038<0,05$) boyutunda ve ölçeğin genelinde ($p=0,038<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Farklılığın hangi sınıflar arasında olduğunun belirlenmesi için Post-Hoc çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey analizi uygulanmış 4. sınıf öğrencilerinin bilgi ve veri okuryazarlığı düzeylerinin ve dijital yeterlik düzeylerinin 1. sınıf öğrencilerinden daha iyi derecede olduğu tespit edilmiştir. Ancak problem çözme boyutunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Araştırma sonuçları doğrultusunda H_3 hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 9’da öğrencilerin lisans ve önlisans düzeyindeki değişkenleri dikkate alınarak bağımsız örneklem t testi analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 9: Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem T Testi Analiz Sonuçları

			Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	t Değeri	Anlamlılık Değeri
DİG	Öğrenim Durumu	Lisans	162	2,54	0,942	2,039	0,042
		Önlisans	252	2,35	0,902		
BVO	Öğrenim Durumu	Lisans	162	3,81	0,792	4,756	0,001
		Önlisans	252	3,40	0,948		
İ	Öğrenim Durumu	Lisans	162	4,30	0,845	2,983	0,003
		Önlisans	252	4,02	1,073		
ÜSASİ	Öğrenim Durumu	Lisans	162	3,00	0,937	1,151	0,250
		Önlisans	252	2,89	0,961		
PÇ	Öğrenim Durumu	Lisans	162	3,33	1,071	2,103	0,036
		Önlisans	252	3,09	1,142		
GENEL	Öğrenim Durumu	Lisans	162	3,30	0,651	3,832	0,001
		Önlisans	252	3,04	0,724		

Tablo 9’da görüldüğü üzere katılımcıların dijital yeterlik düzeyleri öğrenim durumu açısından, lisans ($\bar{x}=3,30$; $SS=0,651$) ve önlisans ($\bar{x}=3,04$; $SS=0,724$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır [$t(414)=3,832$; $p<0,05$]. Öğrenim durumu değişkeni ile DİG, BVO, İ ve PÇ boyutları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($<0,05$). Öğrenim durumu değişkeni ile ÜSASİ boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($>0,05$). Genel olarak lisans öğrencilerinin dijital yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. H_4 hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 10’da öğrencilerin not ortalamaları dikkate alınarak Anova analizi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur.

Tablo 10: Not Ortalaması Değişkenine Göre ANOVA Analizi Sonuçları

			Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F Değeri	Anlamlılık Değeri	Post-Hoc
DİG	Not Ort.	2.00 ve altı	46	2,22	,969	2,269	0,022	2,76-3,00 – 3,51-3,75
		2.01-2.25	10	2,13	,885			
		2.26-2.50	62	2,38	,938			
		2.51-2.75	44	2,64	,876			
		2.76-3.00	105	2,60	,884			
		3.01-3.25	41	2,38	,834			
		3.26-3.50	30	2,44	,954			
		3.51-3.75	21	1,93	,921			
		3.76 ve üzeri	17	2,69	,630			
BVO	Not Ort.	2.00 ve altı	46	3,37	1,000	1,360	0,213	-
		2.01-2.25	10	3,80	,796			
		2.26-2.50	62	3,55	,932			
		2.51-2.75	44	3,82	,774			
		2.76-3.00	105	3,66	,888			
		3.01-3.25	41	3,58	,938			

		3.26-3.50	30	3,38	1,118			
		3.51-3.75	21	3,39	,966			
		3.76 ve üzeri	17	3,29	,724			
İ	Not. Ort.	2.00 ve altı	46	4,12	1,193	1,519	0,149	-
		2.01-2.25	10	4,33	1,207			
		2.26-2.50	62	4,15	,934			
		2.51-2.75	44	4,35	,874			
		2.76-3.00	105	4,22	,911			
		3.01-3.25	41	4,14	,997			
		3.26-3.50	30	3,71	1,187			
		3.51-3.75	21	4,24	1,106			
3.76 ve üzeri	17	3,69	,901					
ÜSAS İ	Not. Ort.	2.00 ve altı	46	2,88	,929	0,924	0,496	-
		2.01-2.25	10	2,60	1,243			
		2.26-2.50	62	2,93	,997			
		2.51-2.75	44	2,88	1,059			
		2.76-3.00	105	3,03	,972			
		3.01-3.25	41	3,02	,969			
		3.26-3.50	30	2,96	,900			
		3.51-3.75	21	2,49	,853			
3.76 ve üzeri	17	2,87	,580					
PÇ	Not. Ort.	2.00 ve altı	46	3,25	1,222	0,441	0,896	-
		2.01-2.25	10	3,23	1,267			
		2.26-2.50	62	3,23	1,125			
		2.51-2.75	44	3,24	1,030			
		2.76-3.00	105	3,25	1,088			
		3.01-3.25	41	3,18	1,131			
		3.26-3.50	30	3,04	1,042			
		3.51-3.75	21	3,22	1,343			
3.76 ve üzeri	17	2,76	1,039					
GENE L	Not. Ort.	2.00 ve altı	46	3,01	0,785	1,380	0,204	-
		2.01-2.25	10	3,11	0,757			
		2.26-2.50	62	3,13	0,703			
		2.51-2.75	44	3,32	0,687			
		2.76-3.00	105	3,26	0,687			
		3.01-3.25	41	3,14	0,745			
		3.26-3.50	30	3,03	0,755			
		3.51-3.75	21	2,88	0,793			
3.76 ve üzeri	17	3,03	0,505					

Tablo 10 incelendiğinde öğrencilerin not ortalaması ile DİG boyutunda anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($0,022 < 0,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespit edilmesi için Post-Hoc çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda not ortalaması 2.76-3.00 olan öğrenciler ($\bar{x}=2.60$) ile not ortalaması 3.51-3.75 olan öğrenciler ($\bar{x}=1.93$) arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer boyutlar ve ölçeğin genelinde ise anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. BVO boyutunda p değeri 0,213, İ boyutunda p değeri 0,149, ÜSASİ boyutunda p değeri 0,496, PÇ boyutunda p değeri 0,896 ve ölçeğin genelinde p değeri 0,204 olarak tespit edilmiştir. H_5 hipotezi bu sonuçlar doğrultusunda desteklenmektedir.

Tablo 11’de öğrencilerin bilgisayara erişim sağlayıp sağlamamaları ile dijital yeterlik düzeyleri arasındaki ilişki araştırma sonucu yer almaktadır.

Tablo 11: Bilgisayar Erişimi Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem T Testi Analiz Sonuçları

			Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	t Değeri	Anlamlılık Değeri
DİG	Bilgisayar Erişimi	Var	264	2,52	0,950	2,737	0,006
		Yok	150	2,26	0,847		
BVO	Bilgisayar Erişimi	Var	264	3,71	0,863	4,545	0,001
		Yok	150	3,29	0,936		
İ	Bilgisayar Erişimi	Var	264	4,27	0,898	3,646	0,001

ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL YETERLİK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ: HITİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Measuring Students' Digital Competency Levels: The Sample of Hitit University

		Yok	150	3,88	1,115		
ÜSASİ	Bilgisayar Erişimi	Var	264	2,99	0,946	1,624	0,105
		Yok	150	2,83	0,957		
PÇ	Bilgisayar Erişimi	Var	264	3,32	1,080	3,271	0,001
		Yok	150	2,95	1,151		
GENEL	Bilgisayar Erişimi	Var	264	3,26	0,683	4,559	0,001
		Yok	150	2,94	0,705		

Tablo 11’de yer alan sonuçlar incelendiğinde, bilgisayar erişimi değişkeni ile DİG, BVO, İ, PÇ boyutlarında ve genel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre; bilgisayar erişimi olan öğrencilerin dijital içerik geliştirme becerileri ($\bar{x}=2,52$), bilgisayar erişimi olmayan öğrencilerin dijital içerik geliştirme becerilerinden ($\bar{x}=2,26$) daha olumludur. Bilgisayar erişimi olan öğrencilerin bilgi ve veri okuryazarlığı düzeyleri ($\bar{x}=3,71$), bilgisayar erişimi olmayan öğrencilerin bilgi ve veri okuryazarlığı düzeyinden ($\bar{x}=3,29$) daha yüksektir. Bilgisayar erişimi olan öğrencilerin ($\bar{x}=4,27$) olmayan öğrencilere göre (3,88) iletişim düzeyi daha yüksektir. Benzer şekilde bilgisayar erişimi olan öğrencilerin problem çözme düzeyi ($\bar{x}=3,32$) bilgisayar erişimi olmayan öğrencilere göre ($\bar{x}=2,95$) daha yüksektir. ÜSASİ boyutunda ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($0,105>0,05$). Genel olarak bilgisayar erişimi olan öğrencilerin dijital yeterlik düzeylerinin ($\bar{x}=3,26$) bilgisayar erişimi olmayan öğrencilere ($\bar{x}=2,94$) göre daha yüksek olduğu söylenebilir. H_6 hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 12’de öğrencilerin tablete erişim sağlama değişkeni dikkate alınarak yapılan bağımsız örneklem t testi analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 12: Tablet Erişimi Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem T Testi Analiz Sonuçları

			Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	t Değeri	Anlamlılık Değeri
DİG	Tablet Erişimi	Var	95	2,61	0,096	2,252	0,025
		Yok	319	2,37	0,051		
BVO	Tablet Erişimi	Var	95	3,77	0,073	3,006	0,003
		Yok	319	3,50	0,053		
İ	Tablet Erişimi	Var	95	4,26	0,081	1,712	0,089
		Yok	319	4,09	0,058		
ÜSASİ	Tablet Erişimi	Var	95	3,02	0,090	0,987	0,324
		Yok	319	2,91	0,054		
PÇ	Tablet Erişimi	Var	95	3,43	0,108	2,393	0,017
		Yok	319	3,12	0,063		
GENEL	Tablet Erişimi	Var	95	3,32	0,063	2,854	0,005
		Yok	319	3,09	0,040		

Tablo 12’de yer alan sonuçlara göre öğrencilerin tablet erişimi ile DİG, BVO, PÇ ve dijital yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p>0,05$). Ortalamalara bakıldığında tablete erişimi olan öğrencilerin tablete erişimi olmayan öğrencilere göre dijital içerik geliştirme ($2,61>2,37$), bilgi ve veri okuryazarlığı ($3,77>3,50$), problem çözme becerileri ($3,43>3,12$) ve dijital yeterlik düzeyleri ($3,32>3,09$) daha olumludur. İ ve ÜSASİ boyutlarında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p>0,005$). Bu nedenle araştırmanın H_7 hipotezi desteklenmektedir.

Bir kişinin akıllı telefona erişiminin olmaması nedeniyle akıllı telefon erişimi değişkeni ile dijital yeterlik düzeyleri arasındaki ilişki analiz edilmemiştir.

Öğrencilerin bilgisayar, tablet ve akıllı telefon olmak üzere sahip oldukları dijital araç sayıları ile dijital yeterlikleri arasındaki ilişki Anova analizi ile test edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 13’te yer almaktadır.

Tablo 13: Sahip Olunan Dijital Araç Sayısına Göre ANOVA Analizi Sonuçları

			Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	F Değeri	Anlamlılık Değeri	Post-Hoc
DİG	Dijital Araç Sayısı	Tek Dijital Araç	132	2,27	0,852	5,843	0,003	3-1,2
		İki Dijital Araç	203	2,41	0,941			
		Üç Dijital Araç	78	2,72	0,930			

BV O	Dijital Araç Sayısı	Tek Dijital Araç	132	3,26	0,971	11,55 8	0,001	2-1 3-1
		İki Dijital Araç	203	3,65	0,887			
		Üç Dijital Araç	78	3,82	0,734			
İ	Dijital Araç Sayısı	Tek Dijital Araç	132	3,83	1,140	7,571	0,001	2-1 3-1
		İki Dijital Araç	203	4,28	0,932			
		Üç Dijital Araç	78	4,25	0,787			
ÜS ASİ	Dijital Araç Sayısı	Tek Dijital Araç	132	2,86	0,984	1,523	0,219	-
		İki Dijital Araç	203	2,92	0,943			
		Üç Dijital Araç	78	3,10	0,907			
PÇ	Dijital Araç Sayısı	Tek Dijital Araç	132	2,92	1,165	6,826	0,001	2-1 3-1
		İki Dijital Araç	203	3,25	1,084			
		Üç Dijital Araç	78	3,48	1,053			
GE NE L	Dijital Araç Sayısı	Tek Dijital Araç	132	2,93	0,732	11,81 4	0,001	2-1 3-1
		İki Dijital Araç	203	3,19	0,683			
		Üç Dijital Araç	78	3,39	0,632			

Tablo 13'te yer alan bilgilere göre, öğrencilerin sahip olduğu dijital araç sayısı ile DİG boyutu ($0,003 < 0,05$), PÇ boyutu ($0,001 < 0,05$), ve dijital yeterlik düzeyi ($0,001 < 0,05$) arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki ilişkinin tespitinde Post-Hoc çoklu karşılaştırma testlerinden Games Howell analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda üç cihaza sahip olan katılımcıların, bir ve iki cihaza sahip olan katılımcılardan dijital içerik geliştirmede daha iyi derecede oldukları sonucuna varılmıştır. Ayrıca iki ve üç cihaza sahip olan katılımcıların bir cihaza sahip olan katılımcılardan problem çözme becerilerinin ve dijital yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. ÜSASİ boyutunda ise p değeri 0,219 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre araştırmanın H_8 hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 14'te fakülte değişkeni dikkate alınarak yapılan Kruskal Wallis analizi sonuçları yer almaktadır. Analizlerde 2'den az katılımcısı olan gruplar çıkarılarak analizlere devam edilmiştir.

Tablo 14: Fakülte Değişkenine Göre Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

	Fakülte (F.) / Yüksekökol (Y.)	Örnekl em Sayısı	Ortala ma	Standa rt Sapma	Sıra Ortala ması	Ki- Kare	Anl amlık Değ eri	Post-Hoc
DİG	1-Fen Edebiyat F.	4	2,17	1,578	152,88	21,45 1	0,01 8	9- 4,5,6,10
	2-Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık F.	4	2,64	1,611	223,25			
	3-İktisadi ve İdari Bilimler F.	7	3,13	0,997	296,00			
	4-İlahiyat F.	16	2,27	0,929	183,97			
	5-Mühendislik F.	26	2,65	0,743	236,27			
	6-Sağlık Bilimleri F.	102	2,51	0,935	217,07			
	7-Sağlık Hizmetleri Meslek Y.	2	1,50	0,393	82,00			
	8-Sosyal Bilimler Meslek Y.	212	2,31	0,892	191,47			
	9-Spor Bilimleri F.	2	3,56	0,157	365,75			
	10-Sungurlu Meslek Y.	29	2,54	0,871	223,21			
	11-Teknik Bilimler Meslek Y.	8	3,11	0,963	289,13			
BVO	1-Fen Edebiyat F.	4	3,65	0,988	209,00			5-8,9

ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL YETERLİK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ: HİTİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ
Measuring Students' Digital Competency Levels: The Sample of Hitit University

	2-Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık F.	4	3,65	0,975	219,63	32,37 6	0,00 0	6-8
	3-İktisadi ve İdari Bilimler F.	7	4,03	0,929	274,86			
	4-İlahiyat F.	16	3,68	0,767	217,63			
	5-Mühendislik F.	26	4,19	0,792	296,92			
	6-Sağlık Bilimleri F.	102	3,73	0,764	225,25			
	7-Sağlık Hizmetleri Meslek Y.	2	3,80	0,566	236,00			
	8-Sosyal Bilimler Meslek Y.	212	3,35	0,937	180,16			
	9-Spor Bilimleri F.	2	3,45	0,071	169,25			
	10-Sungurlu Meslek Y.	29	3,61	0,963	213,41			
	11-Teknik Bilimler Meslek Y.	8	3,84	1,148	258,50			
İ	1-Fen Edebiyat F.	4	4,75	0,319	280,75	16,35 9	0,09 0	-
	2-Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık F.	4	3,58	1,641	183,63			
	3-İktisadi ve İdari Bilimler F.	7	4,62	0,870	283,43			
	4-İlahiyat F.	16	4,04	1,003	190,59			
	5-Mühendislik F.	26	4,38	0,857	233,29			
	6-Sağlık Bilimleri F.	102	4,32	0,793	224,37			
	7-Sağlık Hizmetleri Meslek Y.	2	5,00	0,000	339,50			
	8-Sosyal Bilimler Meslek Y.	212	4,00	1,076	191,22			
	9-Spor Bilimleri F.	2	4,00	0,471	148,00			
	10-Sungurlu Meslek Y.	29	4,09	1,023	201,33			
	11-Teknik Bilimler Meslek Y.	8	4,17	1,333	235,38			
ÜSAS İ	1-Fen Edebiyat F.	4	3,50	1,307	272,50	11,80 6	0,29 8	-
	2-Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık F.	4	2,81	0,375	179,88			
	3-İktisadi ve İdari Bilimler F.	7	3,54	0,567	282,86			
	4-İlahiyat F.	16	2,73	1,002	177,69			
	5-Mühendislik F.	26	3,05	0,762	220,38			
	6-Sağlık Bilimleri F.	102	2,97	0,988	211,74			
	7-Sağlık Hizmetleri Meslek Y.	2	1,88	1,237	86,50			
	8-Sosyal Bilimler Meslek Y.	212	2,86	0,980	197,54			
	9-Spor Bilimleri F.	2	3,63	0,177	307,75			
	10-Sungurlu Meslek Y.	29	3,12	0,834	227,71			
	11-Teknik Bilimler Meslek Y.	8	3,13	0,627	230,88			
PÇ	1-Fen Edebiyat F.	4	3,58	1,032	240,25	20,78 2	0,02 3	-
	2-Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık F.	4	2,42	0,569	111,75			
	3-İktisadi ve İdari Bilimler F.	7	3,48	0,920	235,21			
	4-İlahiyat F.	16	3,17	1,011	198,50			
	5-Mühendislik F.	26	3,65	0,921	260,46			
	6-Sağlık Bilimleri F.	102	3,28	1,137	218,25			
	7-Sağlık Hizmetleri Meslek Y.	2	1,33	0,471	29,50			
	8-Sosyal Bilimler Meslek Y.	212	3,05	1,123	191,03			
	9-Spor Bilimleri F.	2	3,67	0,471	264,25			
	10-Sungurlu Meslek Y.	29	3,40	1,149	231,21			

	11-Teknik Bilimler Meslek Y.	8	3,58	1,151	253,06			
GENE L	1-Fen Edebiyat F.	4	3,28	0,712	212,38	29,62 3	0,00 1	5-8 6-8
	2-Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık F.	4	3,09	0,545	184,88			
	3-İktisadi ve İdari Bilimler F.	7	3,68	0,631	296,57			
	4-İlahiyat F.	16	3,09	0,712	193,72			
	5-Mühendislik F.	26	3,52	0,605	273,38			
	6-Sağlık Bilimleri F.	102	3,26	0,651	227,74			
	7-Sağlık Hizmetleri Meslek Y.	2	2,69	0,536	117,25			
	8-Sosyal Bilimler Meslek Y.	212	2,99	0,719	181,95			
	9-Spor Bilimleri F.	2	3,59	0,146	293,50			
	10-Sungurlu Meslek Y.	29	3,24	0,720	221,90			
	11-Teknik Bilimler Meslek Y.	8	3,52	0,625	268,25			

Tablo 14'te yer alan bilgilere göre öğrencilerin eğitimine devam ettikleri fakülteler ile DİG ($p < 0,005$), BVO ($< 0,005$), PÇ ($p < 0,005$) alt boyutları ile genel boyutta ($p < 0,005$) anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılık Games-Howell analizi ile test edilmiştir. Analiz sonucunda PÇ boyutunda gruplar arası farklılık tespit edilememiştir. DİG boyutunda yapılan test sonucuna göre Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin İlahiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi ve Sungurlu Meslek Yüksekokulu öğrencilerine göre dijital içerik geliştirmede daha iyi seviyede olduğu söylenebilir. BVO boyutunda yapılan test sonucuna göre ise, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencileri ve Spor bilimleri Fakültesi öğrencilerinden ayrıca Sağlık Bilimleri fakültesi öğrencilerinin de Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerinden daha yüksek seviyede bilgi ve veri okuryazarlığı becerisine sahip olduğu söylenebilir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise Mühendislik Fakültesi ve Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeylerinin Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerine göre daha olumlu olduğu söylenebilir. Araştırmanın H_0 hipotezi desteklenmektedir.

Tablo 15'te öğrencilerin bölümlerine göre dijital yeterlik düzeyleri araştırılmıştır. Analizlerde yine 2'den az katılımcısı olan gruplar çıkarılarak analizlere devam edilmiştir.

Tablo 15: Bölüm Değişkenine Göre Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

	Bölüm (B.) / Program (P.)	Örnekle m Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Sıra Ortalama sı	Ki Kare	Anlam lık Değeri	Post- Hoc
DİG	1-Adalet P.	26	1,97	1,030	139,62	38,116	0,045	13- 5,22
	2-Bankacılık ve Sigortacılık P.	19	2,77	0,818	246,66			
	3-Bilgisayar Mühendisliği B.	9	2,64	0,633	231,00			
	4-Bilgisayar Programcılığı P.	13	2,75	0,970	248,31			
	5-Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı P.	28	2,02	0,829	150,91			
	6-Çocuk Gelişimi P.	2	2,44	1,728	207,25			
	7-Elektrik Elektronik Mühendisliği B.	2	2,39	0,707	193,50			
	8-Endüstri Mühendisliği B.	13	2,68	0,910	234,77			
	9-Harita ve Kadastro P.	6	3,09	1,134	270,58			
	10-Hemşirelik B.	44	2,25	0,912	181,02			
	11-İlahiyat B.	16	2,27	0,929	178,97			
	12-İşletme Yönetimi P.	13	2,72	1,009	230,15			
	13-Makine Mühendisliği B.	2	2,67	0,000	233,00			
	14-Maliye B.	4	3,08	0,516	293,63			
	15-Medya ve İletişim P.	9	2,30	0,891	189,44			
	16-Muhasebe ve Vergi Uygulamaları P.	17	2,58	1,029	221,44			
	17-Müzik B.	4	2,64	1,611	217,25			
	18-Sağlık Kurumları İşletmeciliği P.	12	2,39	0,719	198,79			
	19-Sağlık Yönetimi B.	33	2,64	0,778	230,30			
	20-Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği P.	25	2,44	0,744	204,70			
	21-Sosyal Hizmet B.	24	2,81	1,093	242,56			

ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL YETERLİK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ: HİTİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ
Measuring Students' Digital Competency Levels: The Sample of Hitit University

	22-Sosyal Hizmetler P.	35	2,19	0,698	170,64			
	23-Tarih B.	2	3,22	1,728	263,75			
	24-Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama P.	2	3,06	0,707	288,00			
	25-Turizm ve Otel İşletmeciliği P.	12	2,23	1,022	182,92			
	26-Yerel Yönetimler P.	29	2,25	0,844	182,07			
BVO	1-Adalet P.	26	3,40	0,996	185,77	50,203	0,002	-
	2-Bankacılık ve Sigortacılık P.	19	3,59	0,711	201,45			
	3-Bilgisayar Mühendisliği B.	9	4,11	0,742	271,00			
	4-Bilgisayar Programcılığı P.	13	3,87	0,986	243,77			
	5-Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı P.	28	3,06	0,892	138,25			
	6-Çocuk Gelişimi P.	2	4,00	0,849	256,50			
	7-Elektrik Elektronik Mühendisliği B.	2	3,75	0,354	217,00			
	8-Endüstri Mühendisliği B.	13	4,22	0,910	300,77			
	9-Harita ve Kadastro P.	6	3,95	1,208	271,50			
	10-Hemşirelik B.	44	3,57	0,742	195,25			
	11-İlahiyat B.	16	3,68	0,767	212,63			
	12-İşletme Yönetimi P.	13	3,66	0,679	207,08			
	13-Makine Mühendisliği B.	2	4,75	0,354	367,00			
	14-Maliye B.	4	3,70	1,128	221,75			
	15-Medya ve İletişim P.	9	3,57	1,227	220,50			
	16-Muhasebe ve Vergi Uygulamaları P.	17	3,36	0,924	171,35			
	17-Müzik B.	4	3,65	0,975	214,13			
	18-Sağlık Kurumları İşletmeciliği P.	12	3,31	1,016	171,50			
	19-Sağlık Yönetimi B.	33	3,81	0,755	232,26			
	20-Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği P.	25	3,41	0,919	183,26			
	21-Sosyal Hizmet B.	24	3,95	0,791	250,44			
	22-Sosyal Hizmetler P.	35	3,31	0,826	169,63			
	23-Tarih B.	2	3,75	1,626	223,25			
	24-Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama P.	2	3,80	0,990	229,50			
	25-Turizm ve Otel İşletmeciliği P.	12	3,64	0,898	215,71			
	26-Yerel Yönetimler P.	29	3,04	1,150	143,90			
İ	1-Adalet P.	26	3,99	1,205	195,67	30,568	0,204	
	2-Bankacılık ve Sigortacılık P.	19	4,25	0,637	196,39			
	3-Bilgisayar Mühendisliği B.	9	4,44	0,553	223,11			
	4-Bilgisayar Programcılığı P.	13	4,18	1,006	207,38			
	5-Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı P.	28	4,15	1,044	207,27			
	6-Çocuk Gelişimi P.	2	5,00	0,000	331,50			
	7-Elektrik Elektronik Mühendisliği B.	2	4,17	0,707	168,75			
	8-Endüstri Mühendisliği B.	13	4,36	1,109	241,04			
	9-Harita ve Kadastro P.	6	4,39	1,497	278,33			
	10-Hemşirelik B.	44	4,28	0,764	210,00			
	11-İlahiyat B.	16	4,04	1,003	187,44			
	12-İşletme Yönetimi P.	13	4,15	0,789	193,08			
	13-Makine Mühendisliği B.	2	4,50	0,707	236,50			
	14-Maliye B.	4	4,42	1,167	259,00			
	15-Medya ve İletişim P.	9	3,52	1,324	141,67			
	16-Muhasebe ve Vergi Uygulamaları P.	17	4,29	1,066	230,06			
	17-Müzik B.	4	3,58	1,641	179,63			
	18-Sağlık Kurumları İşletmeciliği P.	12	3,69	1,096	148,79			
	19-Sağlık Yönetimi B.	33	4,27	0,856	214,35			
	20-Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği P.	25	4,15	0,861	193,30			
	21-Sosyal Hizmet B.	24	4,44	0,778	242,50			
	22-Sosyal Hizmetler P.	35	3,86	1,095	168,43			
	23-Tarih B.	2	5,00	0,000	331,50			
	24-Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama P.	2	4,33	0,943	214,00			

	25-Turizm ve Otel İşletmeciliği P.	12	4,08	1,036	196,92			
	26-Yerel Yönetimler P.	29	3,56	1,307	153,36			
ÜSASİ	1-Adalet P.	26	2,76	1,115	188,52	31,743	0,166	-
	2-Bankacılık ve Sigortacılık P.	19	3,57	0,628	280,05			
	3-Bilgisayar Mühendisliği B.	9	2,92	0,910	203,11			
	4-Bilgisayar Programcılığı P.	13	3,17	0,921	231,69			
	5-Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı P.	28	2,69	1,066	175,13			
	6-Çocuk Gelişimi P.	2	3,63	0,884	285,25			
	7-Elektrik Elektronik Mühendisliği B.	2	3,50	0,000	286,00			
	8-Endüstri Mühendisliği B.	13	3,10	0,774	221,42			
	9-Harita ve Kadastro P.	6	3,04	0,679	216,67			
	10-Hemşirelik B.	44	2,74	0,985	177,72			
	11-İlahiyat B.	16	2,73	1,002	174,19			
	12-İşletme Yönetimi P.	13	2,77	1,148	182,69			
	13-Makine Mühendisliği B.	2	2,88	0,177	179,25			
	14-Maliye B.	4	3,13	0,144	222,25			
	15-Medya ve İletişim P.	9	3,36	0,911	252,72			
	16-Muhasebe ve Vergi Uygulamaları P.	17	2,91	0,866	203,50			
	17-Müzik B.	4	2,81	0,375	177,38			
	18-Sağlık Kurumları İşletmeciliği P.	12	2,98	0,794	204,08			
	19-Sağlık Yönetimi B.	33	3,02	0,975	216,33			
	20-Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği P.	25	2,80	0,711	180,68			
	21-Sosyal Hizmet B.	24	3,28	0,962	247,27			
	22-Sosyal Hizmetler P.	35	2,89	0,852	198,40			
	23-Tarih B.	2	3,88	0,884	315,50			
	24-Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama P.	2	3,13	0,884	226,50			
	25-Turizm ve Otel İşletmeciliği P.	12	2,67	1,057	161,96			
	26-Yerel Yönetimler P.	29	2,59	1,084	159,67			
PÇ	1-Adalet P.	26	3,08	1,556	197,71	33,451	0,120	-
	2-Bankacılık ve Sigortacılık P.	19	3,56	0,809	239,76			
	3-Bilgisayar Mühendisliği B.	9	4,11	0,645	302,78			
	4-Bilgisayar Programcılığı P.	13	3,51	1,127	242,92			
	5-Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı P.	28	3,01	0,909	180,91			
	6-Çocuk Gelişimi P.	2	2,83	2,593	183,50			
	7-Elektrik Elektronik Mühendisliği B.	2	3,83	0,707	274,25			
	8-Endüstri Mühendisliği B.	13	3,38	1,079	226,62			
	9-Harita ve Kadastro P.	6	3,89	0,834	273,42			
	10-Hemşirelik B.	44	3,14	1,147	200,24			
	11-İlahiyat B.	16	3,17	1,011	193,44			
	12-İşletme Yönetimi P.	13	3,23	1,022	202,58			
	13-Makine Mühendisliği B.	2	3,17	0,236	191,50			
	14-Maliye B.	4	2,92	0,631	166,00			
	15-Medya ve İletişim P.	9	3,44	1,027	220,39			
	16-Muhasebe ve Vergi Uygulamaları P.	17	3,33	1,106	220,18			
	17-Müzik B.	4	2,42	0,569	109,13			
	18-Sağlık Kurumları İşletmeciliği P.	12	3,11	1,131	190,75			
	19-Sağlık Yönetimi B.	33	3,49	1,093	234,03			
	20-Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği P.	25	2,81	1,214	161,10			
	21-Sosyal Hizmet B.	24	3,28	1,190	211,44			
	22-Sosyal Hizmetler P.	35	2,81	0,933	158,27			
	23-Tarih B.	2	3,83	1,650	255,25			
	24-Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama P.	2	3,67	1,414	241,00			
	25-Turizm ve Otel İşletmeciliği P.	12	2,81	1,159	161,75			
	26-Yerel Yönetimler P.	29	2,95	1,188	176,50			

ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL YETERLİK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİ: HITİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ
Measuring Students' Digital Competency Levels: The Sample of Hitit University

GENEL	1-Adalet P.	26	2,90	0,854	170,00	51,293	0,001	21- 5,22
	2-Bankacılık ve Sigortacılık P.	19	3,40	0,561	245,42			
	3-Bilgisayar Mühendisliği B.	9	3,52	0,568	263,44			
	4-Bilgisayar Programcılığı P.	13	3,42	0,652	246,65			
	5-Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı P.	28	2,79	0,702	147,52			
	6-Çocuk Gelişimi P.	2	3,45	1,219	240,00			
	7-Elektrik Elektronik Mühendisliği B.	2	3,34	0,488	235,50			
	8-Endüstri Mühendisliği B.	13	3,52	0,719	269,62			
	9-Harita ve Kadastro P.	6	3,60	0,683	275,08			
	10-Hemşirelik B.	44	3,08	0,666	188,69			
	11-İlahiyat B.	16	3,09	0,712	189,50			
	12-İşletme Yönetimi P.	13	3,25	0,636	204,81			
	13-Makine Mühendisliği B.	2	3,66	0,195	297,00			
	14-Maliye B.	4	3,42	0,587	251,38			
	15-Medya ve İletişim P.	9	3,13	0,834	206,44			
	16-Muhasebe ve Vergi Uygulamaları P.	17	3,15	0,751	209,06			
	17-Müzik B.	4	3,09	0,545	180,88			
	18-Sağlık Kurumları İşletmeciliği P.	12	3,00	0,769	180,17			
	19-Sağlık Yönetimi B.	33	3,35	0,652	238,00			
	20-Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği P.	25	3,04	0,635	182,20			
	21-Sosyal Hizmet B.	24	3,49	0,554	264,10			
	22-Sosyal Hizmetler P.	35	2,91	0,559	159,57			
	23-Tarih B.	2	3,74	0,805	295,00			
	24-Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama P.	2	3,52	0,488	270,00			
	25-Turizm ve Otel İşletmeciliği P.	12	3,03	0,714	183,96			
	26-Yerel Yönetimler P.	29	2,78	0,810	142,74			

Tablo 15'te yer alan sonuçlara göre öğrencilerin bölümleri ile DİG ($p<0,005$), BVO ($p<0,005$) ve genel boyutta ($p<0,005$) anlamlı farklılık tespit edilmiştir. İ, PÇ ve ÜSASİ boyutunda ise anlamlılık değerleri sırasıyla 0,204, 0,166 ve 0,120 olarak bulunmuş anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Gruplar arasındaki farklılıklar Games-Howell analizi ile test edilmiştir. Analiz sonucuna göre Makine Mühendisliği bölümü öğrencilerinin dijital içerik geliştirme becerileri Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı ve Sosyal Hizmetler Programı öğrencilerine göre daha olumludur. BVO boyutunda yapılan test sonucunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyinin Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı ve Sosyal Hizmetler Programı öğrencilerine göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu nedenle araştırma hipotezi H_{10} desteklenmektedir.

Araştırmanın hipotezlerinden H_1 , H_3 , H_4 , H_5 , H_6 , H_7 , H_8 , H_9 , H_{10} desteklenirken, H_2 desteklenmemektedir.

5. SONUÇ

Dijital olarak hızla gelişen bir dünyada gelişmelere uyum sağlamak için çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Yeni bir uygulamayı öğrenip kullanmaya başladığımızda yepyeni bir versiyonu çıkarılmış olabilir. Bu nedenle dijital yeterlik konusunda özellikle üniversite öğrencilerinin düzeyleri merak edilmiştir. Bu çalışmada da Hitit Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeylerini araştırmak amaçlanmıştır.

Araştırmada genel olarak öğrencilerin dijital yeterlik düzeyinin orta seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç Özden ve Örgen Yaşar'ın eğitim fakültesi öğrencileri üzerine gerçekleştirmiş oldukları çalışma ile örtüşmektedir. Bu çalışmada ifadelerin ortalama puanı 3,14 iken Özden ve Örgen Yaşar'ın çalışmasında 3,48 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Gültekin ve Özel'in (2024) yapmış olduğu çalışmada da Ankara Üniversitesi öğrencilerinin dijital yeterlik seviyelerinin orta düzeyde olduğu belirtilmiştir. Her iki çalışmada sonucu da bu araştırmanın sonucu ile örtüşmektedir.

Çalışmada 5 alt boyutta ele alınmıştır. Bunlar; dijital içerik geliştirme (DİG), bilgi ve veri okuryazarlığı (BVO), iletişim (İ), üniversitenin sanal araçları ve sosyal iletişimi (ÜSASİ), problem çözmedir (PÇ). Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular yorumlandığında;

- Kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre üniversitenin sanal araçlarının kullanım düzeyi ve sosyal iletişim düzeylerinin daha yüksek olduğu,
- 4. sınıf öğrencilerinin bilgi ve veri okuryazarlığı düzeylerinin ve dijital yeterlik düzeylerinin 1. sınıf öğrencilerinden daha iyi derecede olduğu,
- Lisans öğrencilerinin önlisans öğrencilerine göre dijital yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu,
- Bilgisayar erişimi olan öğrencilerin dijital yeterlik düzeylerinin bilgisayar erişimi olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu,
- Tablete erişimi olan öğrencilerin tablete erişimi olmayan öğrencilere göre dijital içerik geliştirme, bilgi ve veri okuryazarlığı, problem çözme becerileri ve dijital yeterlik düzeylerinin daha olumlu olduğu,
- Üç cihaza sahip olan katılımcıların, bir ve iki cihaza sahip olan katılımcılardan dijital içerik geliştirmede daha iyi derecede olduğu,
- İki ve üç cihaza sahip olan katılımcıların bir cihaza sahip olan katılımcılara göre problem çözme becerilerinin ve dijital yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu,
- Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin İlahiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi ve Sungurlu Meslek Yüksekokulu öğrencilerine göre dijital içerik geliştirmede daha iyi seviyede olduğu
- Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencileri ve Spor bilimleri Fakültesi öğrencilerinden ayrıca Sağlık Bilimleri fakültesi öğrencilerinin de Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerinden daha yüksek seviyede bilgi ve veri okuryazarlığı becerisine sahip olduğu
- Mühendislik Fakültesi ve Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin dijital yeterlik düzeylerinin Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencilerine göre daha olumlu olduğu
- Makine Mühendisliği bölümü öğrencilerinin dijital içerik geliştirme becerileri Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı ve Sosyal Hizmetler Programı öğrencilerine göre daha olumlu olduğu
- Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyinin Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı ve Sosyal Hizmetler Programı öğrencilerine göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda öğrencilerin dijital yeterlik düzeylerinin orta düzeyden yüksek düzeye çıkarılması için dijital uygulamalar konusunda eğitimler verilebilir. Gür vd.'nin (2019) çalışmasında, Web 2.0 araçlarının kullanılmasının ankete katılan kişilerin yaşam boyu öğrenme eğilimleri ile dijital okuryazarlık seviyelerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sürdürülebilir hayat boyu öğrenme için dijital yeterliklere sahip olmak gerekmektedir. Dolayısıyla çeşitli bilgisayar laboratuvarları ve atölyeler kurularak öğrenciler desteklenebilir. 4. Sınıf öğrencilerinin hem bilgi ve veri okuryazarlığının hem de dijital yeterlik düzeyinin 1. Sınıf öğrencilerinden yüksek olması, öğrencilerin zaman içerisinde üniversite eğitimleri ile bir gelişim gösterdiğini desteklemektedir. Benzer bir sonuç lisans öğrencilerinin önlisans öğrencilerinden daha yüksek düzeyde dijital yeterliğe sahip olması ile ortaya çıkmıştır. Üniversitede buldukları süre arttığında öğrencilerin dijital yeterliklerinde de bir artış olmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin üniversitede geçirdikleri süre dikkate alınarak farklı dijital uygulama programları kullanılabilir. Öğrencilerin kullanmış oldukları dijital araçların yeterlik düzeylerine etki etmesi beklenen bir sonuçtur. Öğrenciler dijital araçları ne kadar fazla kullanırlarsa onlar hakkında daha fazla bilgi ve kullanma yeteneğine sahip olacaklardır. Bu nedenle derslerde bilgisayar ve tablet kullanımının artması dijital yeterliklerinde de artışa neden olabilir. Öğrencilerin okumakta olduğu bölüm ve programlar farklı olsa bile dijitalleşme konusunda orta düzeyde ilgi düzeyine sahip olmaları dijitalleşmenin herkesi etkisi altına aldığı bir göstergesi olabilir. Bu nedenle ileride yapılacak çalışmalarda farklı üniversite öğrencilerinin dijital yeterlik düzeyleri ölçülerek bir karşılaştırmaya gidilebilir. Ortaya çıkacak farklılıkların nelerden kaynaklandığı tespit edilebilir. Öğrencilerin beklentileri üzerine bir çalışma yapılarak durum analizi yapılabilir.

KAYNAKÇA

- AFACAN ADANIR, G. ve GÜLBAHAR GÜVEN, Y. (2022). "Üniversite Öğrencileri Dijital Yeterlikler Ölçeğinin Türkçeye Uyarlama Çalışması". Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 12 (1), 122-132. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.990452>
- AKMAN, Y. (2021). "Dijital Okuryazarlık, Çevrim İçi Öğrenme ve Akademik İsteklilik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 19 (2), 1012-1036. <https://doi.org/10.37217/tebd.982846>

- ALAN, B. and GÜVEN, M. (2022). "An International Concept Confusion: A Document Analysis on the Concepts of Competence, Competency and Competent", *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12 (1), 271-293. <https://doi.org/10.18039/ajesi.1004416>
- AVİRAM, A. and ESHET-ALKALAI, Y. (2006). "Towards a Theory of Digital Literacy: Three Scenarios for the Next Steps". *European Journal of Open, Distance and E-Learning*, 9 (1), 1-11.
- BAYRAKCI, S. ve NARMANLIOĞLU, H. (2021). "Türkiye'deki Lisans Öğrencilerinin ve Mezunlarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi". *Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 12 (46), 46-67. <https://doi.org/10.5824/ajite.2021.03.003.x>
- BAYRAM, N. (2012). *Veri Analizi. Siyasal Kitabevi: Ankara.*
- DOĞAN, Y. Ö. (2018). *Yapım Projeleri Yöneticilerinin Dijital Yeterlikleri, Yüksek Lisans Tezi, Tez No: 511669, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- EUROPIAN COMMISION (2018). "Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the Digital Education Action Plan", Brussels, 17.1.2018.
- FERRARİ, A. (2012). "Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks", Luxembourg: Publications Office of the European Union. 21.07.2024 tarihinde https://actic.gencat.cat/web/.content/01_informacio/documents/arxiu/dc_in_practice._analysis_of_frameworks.pdf adresinden edinilmiştir.
- FERRARİ, A. (2013). "DIGCOMP: A Framework for Developing and Understanding Digital Competence in Europe", Ed. Yves Punie and Barbara N. Brečko. Seville: JRC-IPTS. <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC83167.pdf>
- GÖLDAĞ, B. (2021). "Üniversite Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ile Dijital Veri Güvenliği Farkındalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12 (3), 82-100. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.950635>.
- GÜR, E. D., CANAN, G. O., HAMUTOĞLU, N. B., KAYA, U. G., and DEMİRTAŞ, T. T. (2019). "The Relation of Lifelong Learning Trends, Digital Literacy Levels and Usage of Web 2.0 Tools, With Social Entrepreneurship Characteristics", *Croatian Journal of Education*, 21 (1), 45-76.
- ILOMÄKI, L., KANTOSALO, A. and LAKKALA, M. (2011). What is digital competence. Linked portal, 1-12. https://researchportal.helsinki.fi/files/48681684/Ilom_ki_et_al_2011_What_is_digital_competence.pdf
- KALAYCI, Ş. (2008). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Asil Yayıncılık.*
- KAYA, R. (2020). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Teknoloji Entegrasyonu Öz-Yeterlik Algıları ile Dijital Yeterlik Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Tez No:642011, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.*
- KÖKSAL, D. ve CANLI, S. (2024). "Öğretmenlerin Dijital Yeterliliklerinin İncelenmesi". *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi)*, 8 (1), 1-21.
- MADERICK, J. A. ZHANG, S. HARTLEY, K. and MARCHAND, G. (2015). "Preservice Teachers and Self-Assessing Digital Competence". *Journal of Educational Computing Research*, 0(0): 1-26. DOI: 10.1177/0735633115620432
- OKUMUŞ, M. ve ATILGAN, S. S. (2021). "Üniversite Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık Becerileri ile Dijital Mahremiyet Kaygısı Arasındaki İlişki". *TRT Akademi*, 6 (12), 342-363. <https://doi.org/10.37679/trta.907558>
- OLPAK, T. (2023). *Bilim ve Sanat Merkezlerinde Görevli Öğretmenlerin Dijital Yeterliliklerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez No: 827377, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.*
- ONURSOY, S. (2018). "Üniversite Gençliğinin Dijital Okuryazarlık Düzeyleri: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6 (2), 989-1013. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.422671>
- ÖZALP, E. (2022). *Temel Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Dijital Yeterliliklerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Tez No: 748184, Recep Tayyip Erdoğan*

Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rize.

- ÖZDEN, M. ve ÖRGE YAŞAR, F. (2024). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Dijital Yeterlikleri. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 12 (3), 516-529.
- PARLAK ARAS, D. (2023). Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Dijital Yeterliklerinin İncelenmesi Doktora Tezi, Tez No:819738, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- REDECKER, C. (2017). “European Framework For The Digital Competence of Educators: DigCompEdu”, Publications Office of the European Union, Luxembourg, (No. JRC107466).
- TABACHNICK, B. G. and FIDELL, S. L. (2013). Using Multivariate Statistics (sixth ed.). Boston: Pearson.
- TALAN, T. (2021). “Üniversite Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlık Durumlarının İncelenmesi”. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 10 (3), 50-59.
- UÇKUN, S. (2024). “Önlisans Öğrencilerinin Dijital Okuryazarlığı Üzerine Nitel Bir Araştırma (Ali Rıza Veziroğlu MYO Örneği)”, International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), 9 (3), 267-272. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12598669>.

MİSYON SORUNSALI: İŞLETME ve MÜHENDİSLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

*Mission Problem: A Comparative Study on Business Administration and
Engineering Education*

ÖZET

İşletme ve mühendislik bölümlerindeki misyon bildireleriyle eğitim, araştırma ve toplumsal katkı alanlarında temel hedefler ve amaçlar belirlenmekte, buna ilaveten bölümlerin varoluş nedenleri açıklanmaktadır. Bu misyon beyanları, sadece eğitim programlarının dayandığı temel ilkeleri ifade etmemekte, aynı zamanda mezunların akademik, etik, ahlaki ve toplumsal alanlardaki davranışlarını şekillendiren bir çerçeve sunmaktadır. Bu araştırmada işletme bölümü ile endüstri mühendisliği bölümlerinin akademik, etik, ahlaki ve toplumsal boyutlar çerçevesinde misyon bildireleri incelenmiştir. Bu bağlamda Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları kılavuzunda (2024); web sayfasından ulaşılabilen 174 işletme bölümü ile 103 endüstri mühendisliği bölümünün misyon ifadeleri çerçevesinde her iki bölümün misyon beyanlarındaki benzerlikler belirlenmeye çalışılmıştır. Her iki bölümün etik, ahlaki ve toplumsal boyut kapsamındaki misyon ifadelerinde yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanlardaki toplumsal sorumluluklara değinilmiş ve benzer misyon ifadeleri vurgulanmıştır. Akademik boyut kapsamında her iki bölümün misyonlarında yöneticilik, girişimcilik ve liderlik kavramlarında benzerlikler olduğu belirlenmiştir. Fakat yazında ifade edilen görüşler yöneticilik ve farklı kademe çalışanı olarak işletme bölümü mezunlarının mühendislik bölümleri kadar sıklıkla tercih edilmediğini belirtmektedir. Bu durum işletme bölümünde verilen eğitimlerde misyon sorunsalı yaşandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İşletme Eğitimi, Mühendislik Eğitimi, Misyon, Yükseköğretim, Yönetim.

Nazan YELKİKALAN

nyelkikalan@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3321-0237

Erdal AYDIN

erdalaydin@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7644-831X

Ünzüle KURT

unzulekurt@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3406-1269

Sena ERDEN AYHÜN

senaerden@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0142-1344

ABSTRACT

The mission statements in the business and engineering departments determine the basic goals and objectives in the fields of education, research and social contribution, and in addition, the reasons for the existence of the departments are explained. These mission statements do not only express the basic principles on which the educational programs are based, but also provide a framework that shapes the behaviors of graduates in academic, ethical, moral and social areas. In this study, the mission statements of the business and industrial engineering departments were examined within the framework of academic, ethical, moral and social dimensions. In this context, the mission statements of 174 business departments and 103 industrial engineering departments accessible from the web page in the Higher Education Programs and Quotas guide (2024); an attempt was made to determine the similarities in the mission statements of both departments. In the mission statements of both departments within the scope of ethical, moral and social dimensions, social responsibilities in local, regional, national and international areas were mentioned and similar mission statements were emphasized. It was determined that there were similarities in the concepts of management, entrepreneurship and leadership in the missions of both departments within the scope of the academic dimension. However, the opinions expressed in the literature indicate that graduates of business administration departments are not preferred as often as those of engineering departments as managers and employees of different levels. This situation shows that there is a mission problem in the education given in the business department.

Keywords: Business Education, Engineering Education, Mission, Higher Education, Management.

1. GİRİŞ

Günümüzde işletme ve mühendislik eğitimi, teknolojik gelişmeler ve küresel rekabetin artmasıyla birlikte önem kazanmıştır. Söz konusu iki disiplin hem ayrı ayrı hem birlikte bireylerin ve toplumların ekonomik ve teknolojik ilerlemelerine katkı sunmaktadır. Bu bağlamda işletme eğitimi örgütlerin etkin yönetilmesini sağlayarak, mezunlarına stratejik planlama, finansal yönetim, pazarlama, insan kaynakları vb. alanlarda yönetsel beceriler, mühendislik eğitimi ise ürün ve hizmetlerin tasarlanması, üretim ve inovasyon için teknik beceriler kazandırmaktadır. Bu iki disiplinin birleşimi sürdürülebilir ekonomik büyümeyi destekleyen yenilikçi çözümler sunmaktadır. Mühendislik bölümleriyle öğrencilere yeni teknolojiler, yazılımlar ve üretim sistemleri için gerekli bilgi ve yetenekler kazandırılırken, bu teknolojilerin ticarileşmesi, pazarlanması ve yönetilmesi için işletme bölümleri stratejik yaklaşımlar geliştirmektedirler. Bu bağlamda hem inovasyon hem de teknolojik gelişimi hızlandırmak bağlamında işletme ve mühendislik bölümlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Benzer şekilde mühendislik bölümleriyle öğrencilere teknik problemlerin analitik yöntemlerle çözülmesi hususunda, işletme bölümleriyle ise kaynak yönetimi, risk analizi ve stratejik karar alma yeteneklerinin kazandırılmasında yetenekler kazandırılmaktadır. Bu yetenekler karmaşık sorunlara çok yönlü ve sürdürülebilir çözümler geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.

İşletme eğitimleri mühendislik temelli düşünme süreçleri ile birleştiğinde güçlü liderler ve yöneticilerin yetiştirilmesine zemin hazırlanır. Bu bağlamda işletme eğitimiyle liderlik, takım yönetimi, ikna stratejileri, çatışma yönetimi ve iletişim becerileri kazandırılarak mühendislerin teknik becerileri desteklenir. İşletme bölümleri ile mühendislik bölümlerinin birbirini destekleyen ders planlarının birleşimi günümüzün hızla değişen ve teknoloji odaklı iş uygulamalarında önem teşkil etmektedir. Bu entegrasyon, özellikle karmaşık problemlerin çözümünde stratejik yönetim ve teknik becerilerin bir arada kullanılması yönüyle örgütlere anlamlı katkılar sunabilecektir. Bu araştırmada işletme bölümü ve endüstri mühendisliği bölümlerinin misyon beyanları incelenmiştir. Araştırmada incelenen misyon beyanlarında hem akademik hem de etik, ahlaki ve toplumsal açılardan hangi ifadelere yer verildiği ortaya çıkarılmıştır. İşletme ve mühendislik alanlarında misyon beyanları, örgütlerin varoluş nedenlerini ve değerlerini açıklayan temel bir unsurdur. Söz konusu beyanların etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi ise hem örgütlerin hem de ülkelerin sürdürülebilir başarısında kritik bir faktördür.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İşletme Eğitimi

Üniversitelerde verilen işletme eğitimleri; kamu sektörü, özel sektör ve Sivil Toplum Kuruluşları bünyesinde görev yapabilecek, buna ilaveten girişimci bireyler olarak da kendi işletmelerini kurarak yönetebilecek nitelikteki insan kaynaklarının yetiştirilmesini amaçlamaktadır. Küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, rekabetin artması ve günümüzde örgütsel yapılarda uygulanan endüstri 4.0 süreçleri, geçmişten günümüze işletme eğitiminin değişim ve dönüşüme uğramasını beraberinde getirmiştir (Yelkikalan vd., 2019: 1). Tarihsel süreç kapsamında incelendiğinde; ilk yükseköğretim kurumlarının 15. ve 16. yüzyıla kadar uzandığı dikkat çekmektedir. Söz konusu dönemlerde kurulmuş olan medreseler ve mektepler, Osmanlı Devleti'nde kurulmuş ilk yükseköğretim kurumları olarak açıklanmaktadır. Bu kapsamda özellikle medrese eğitimi almış kişiler tarafından yazılan eserlerde işletme, iktisat ve davranış bilimlerine yönelik yoruma dayalı konular yer almaktadır. Fakat medreselerde özellikle doğrudan işletme eğitimine yönelik bilgilerin verilmediği bilinmekle birlikte söz konusu dönemde eğitim gören kişiler tarafından işletme kavramı ile ilişkili olduğu düşünülen eserlerin yazılması, dolaylı olarak bu dönemlerde işletme eğitiminin vurgulandığına dikkat çekmektedir (Özkul, 2012: 228).

Osmanlı Döneminde eğitimi geliştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla 1863 yılında Darülfünun-u Osmaniye olarak kurulan kuruluş 1924 yılında İstanbul Darülfünunu ismini almıştır (Atanur-Baskan, 2001: 25). 1870 yılında, Darülfünun bünyesinde okutulması planlanan Terakkiyat-ı Ulûm ve Sanayi (Bilim ve Sanayinin Gelişmesi), İlm-i Servet ve Hukuk dersleri, işletme disiplini ile ilişkili derslerin bu dönemdeki varlığını göstermektedir. Hukuk dersi kapsamında; İdare hukuku, Devletlerarası hukuk ve Deniz hukuku konuları, kamu yönetimi ve şirket yönetimi konularını kapsadığından, işletme disiplininin yönetim boyutuyla ilişkili bir dersi olarak kabul edilmektedir. Yine üçüncü Darülfünun (1875-77) bünyesinde açılan Hukuk Mektebinde de işletme disiplini ile ilgili derslerin yer aldığı görülmektedir (Özkul, 2012: 231-232). Zaman içerisinde Atatürk tarafından gerçekleştirilen devrimlere ayak uyduramayan İstanbul Darülfünunu 1933 yılında kapatılarak, İstanbul Üniversitesi'ne dönüşmüştür (Atanur-Baskan, 2001: 25). İstanbul Darülfünunun kapatılmasından sonra yerine açılan İstanbul Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olan Hukuk Fakültesine bağlı İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü'nde iktisatla ilgili ek sertifika almak isteyen öğrencilere "İşletme İktisadı" isimli bir dersin okutulduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de işletme eğitiminin tarihsel süreç içerisinde 1937 yılında İstanbul

MİSYON SORUNSALI: İŞLETME ve MÜHENDİSLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Mission Problem: A Comparative Study On Business Administration and Engineering Education

Darülfünun'un kapatılmasından sonra, İstanbul Üniversitesi bünyesinde açılmış olan ve hukuk fakültesinde okutulan İşletme İktisadi isimli dersle başladığı bilinmektedir. İstanbul Üniversitesi bünyesinde 1936 yılında kurularak, 1937 yılında faaliyete geçen İktisat Fakültesi bünyesinde de "İşletme İktisadi", "İşletme İktisadi ve Muhasebe" ve "İşletme İktisadi ve Devlet Muhasebesi derslerinin yer aldığı görülmektedir. Yazında 1937 basım tarihli "Genel İşletme Ekonomisi" kitabının, Türkiye'de işletme eğitiminin ilk sistematik kitabı olduğu belirtilmektedir (Üsdiken, 2003: 125-127).

Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren izlenen liberal politikaların etkisiyle özel sektör değişim göstermiş, bu bağlamda çağdaş bilgiler ile donatılmış yöneticilere ihtiyaç duyulmuştur. Söz konusu ihtiyaçtan dolayı 1954 yılında İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü kurulmuştur. İşletme bilimi, İşletme İktisadi Enstitüsü ile iktisat ve muhasebe bilimlerine bağımlı olmaktan kurtulmuş, ayrı bir disiplin altında söz konusu bilim dallarını da içerisine alarak geniş yelpazeli bir kimlik kazanmıştır (Sargut, 1998: 81). Türkiye'de işletme eğitiminin Hitler Almanya'sından kaçarak Türkiye'ye sığınan bazı yabancı öğretim üyeleri tarafından başlatılması, ilk başlardaki işletme eğitiminin Alman ekolü çerçevesinde gelişmesini beraberinde getirmiştir (Yelkikalan ve Pazarcık, 2005: 7). Fakat söz konusu enstitü, Alman ekolünün etkisini azaltmış, vaka analizine dayanan eğitim modeliyle Amerikan ekolünün yerleşmesine katkı sunmuştur (Sargut, 1998: 80). Sanayileşme hareketleri gün geçtikçe gelişmekte olan Türkiye'de söz konusu alanlarda istihdam edilecek yönetici ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve iş hayatının beklentilerini karşılayabilmek yeterliliğine sahip liderlerin yetiştirilebilmesi amacıyla 1967 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağlı İşletme Fakültesi kurulmuştur (Oluç, 1972: 5).

Demokratikleşme sürecinin yaşandığı 1950li yıllardaki ekonomideki liberalleşme çabaları, yükseköğretimde önemli değişim ve dönüşümlerin yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Türkiye'de 1959 yılında TBMM tarafından çıkarılan yasa ile İktisadi ve Ticari İlimler Akademilerinin (İTİA) kurulduğu görülmektedir. 1960-1981 yılları arasındaki dönemde Türkiye'de İTİA'ların toplam sayısının altı olduğu bilinmektedir. Buna ilaveten 1960-1981 yılları arasındaki dönemde İTİA'ların yanı sıra Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Fakültesi, İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi ve İşletme Fakültesi de kurulmuş, İTİA'lara ilaveten bu fakültelerde de işletme eğitimlerinin verildiği görülmüştür. 1980'li yıllarda işletme eğitimi veren yükseköğretim kurumlarının sayısının on dokuz olduğu bilinmektedir (Sargut, 2009: 55).

Türkiye'de Yükseköğretimde 1980-2000 yılları arasındaki dönem YÖK dönemi olarak isimlendirilmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de 21. yüzyıla YÖK dönemi ile girildiğini söylemek mümkündür (Güvemli, 2003: 51). 1981 yılında çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu (YÖK), farklı yapılar içerisinde bulunan tüm yükseköğretim kurumlarını tek bir çatı altında toplamış ve tümünü üniversite olarak tanımlamıştır. YÖK kanunu kapsamında üniversiteleri eşgüdümlemek ve denetlemek amacıyla merkezi bir yönetim oluşturulmuş, bu bağlamda üniversitelere başta müfredat olmak üzere bazı kurallar getirilmiştir (Sargut, 2009: 58). Bu kurallar çerçevesinde Türkiye'de Yükseköğretimde YÖK (Yükseköğretim Kanunu) ile tüm yükseköğretim kurumları (fakülte, akademi, yüksekökol) birleştirilmiş ve tümü üniversite olarak tanımlanmışlardır. Yükseköğretimde YÖK dönemi ile kurulan devlet üniversiteleri özellikle 2006 yılından sonra işletme bölümlerinde kontenjan artırımını yapmış, aynı üniversite bünyesinde ikinci bir İİBF (İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi) veya farklı bir fakülte içerisinde işletme bölümleri açılmış, buna ilaveten örgün öğretim ve ikinci öğretime ek olarak açık öğretim ve uzaktan eğitim bölümleri içerisinde de işletme eğitimleri verilmiştir. Fakat zaman içerisinde beklenen kontenjan oranlarının dolmayışı nedeniyle daha önce açılmış olan uzaktan eğitim ve ikinci öğretim bölümlerine öğrenci alınmamaya başlanmıştır (Yelkikalan vd., 2019: 142).

2.2. Mühendislik Eğitimi

Yazında, bilimsel çalışmaların ve araştırmaların sonuçlarını toplumun istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için teknolojiye ve uygulamaya geçiren çalışmalar bütünü mühendislik kavramı olarak tanımlanır. Mühendislik eğitimi ile toplumun istek ve ihtiyaçlarına çözüm oluşturabilme niteliklerine sahip elemanlar yetiştirilmesi hedeflenir (Yelkikalan vd., 2010: 1556). Mühendislerin teknik ve yönetim becerilerinin eğitim süreçleriyle desteklenmesi önem teşkil etmektedir. Bir mühendis, diğer mühendisleri denetlemeyi ve yönetmeyi içeren bir pozisyona terfi ettiğinde, artık sadece bir mühendis değil, bir yöneticidir, çünkü tanımı gereği bir yönetici, başkalarının faaliyetlerini yöneten kişidir. Bu sorumluluğu üstlendiği anda, ilerlemesi artık yalnızca teknik yeterliliğine bağlı değildir, diğer kişiler aracılığıyla çalışma yeteneğinin daha fazlasını kullanmaya başlamalıdır. Mühendislik eğitimiyle, teknik yeterlilikler öğrencilere kazandırılrsa da mühendislik pozisyonlarında yönetici becerileri öğrencilere kazandırılmayan zayıflıklar arasındadır (Donnell, 1955: 13). Bu bağlamda yönetim ve liderlik becerileri, bir mühendisin kariyeri boyunca performansını artırmak için ihtiyaç duyduğu eğitimler yoluyla kazandırılmalıdır (Toner, 2004: 7).

Alanında uzman olan birçok mühendisin, bir şirketteki diğer çok önemli işlevlerin arkasındaki prensipleri

anlamak, takımları yönetmek ve müzakere etmek için gereken beceri ve bilgiye sahip olmadığı bilinmektedir. Başarılı bir yönetici olmak için, harika bir mühendis aynı zamanda iyi bir pazarlamacı, nitelikli bir muhasebeci, üst düzey bir hukuk yorumcusu, ihtiyatlı bir insan kaynakları uygulayıcısı olmak önem teşkil etmektedir. Genel çerçevede bir işletme eğitiminin değeri ifade edilen özelliklerle yorumlanmaktadır. Fakat ne yazık ki, işletme yönetimi ile ilişkili dersler bir mühendislik derecesinin müfredatında yer almamaktadır. Mühendislerin esnek olma, çeşitli projeleri üstlenme, insan gruplarını yönetme ve şirket lideri olma yeteneklerinin güçlü hale gelmesi onların kurum için değerli hale gelmesine olanak sunar (Vallabhaneni, 2002: 146). Mühendislik eğitiminde toplumun bugünkü ve yarın oluşacak gereksinimlerine çözüm oluşturabilecek niteliklere sahip elemanlar yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda mühendislik bölümleriyle öğrencilere kazandırılacak yetkinlikler arasında; yeniliklere uyum sağlayabilme, kendine güvenme, özgür düşünebilme, liderlik vasfına ve iletişim yeteneğine sahip olabilme, ekonomik, sosyal ve yasal çerçeveyi bir arada düşünebilen özelliklerin olması beklenmektedir (Özsoy, 2013: 78).

Mühendisliğin tarihinin insanlığın içerisindeki merak duygusu kadar eski olduğu söylenmekle birlikte ilk mühendislik uygulamalarına ilk uygarlıklarda rastlanmıştır. İlk tekerlekli araba Mezopotamya'da görülmüş, Sümerler Güney Mezopotamya'da, dünyanın ilk mühendislik uygulamalarını oluşturan kanallar, tapınaklar ve surlar inşa etmişlerdir (eski.jmo.org.tr, 2007: 24). Osmanlı'da mühendislik eğitiminin temeli medrese eğitimiyle başlamıştır. Akabinde Selçuklular zamanında kurulan Nizamiye Medresesi ise üniversite niteliğindeki eğitimin temelini oluşturmaktadır. Osmanlıda mühendislik eğitimi askeri donanmanın gelişmesini sağlayabilmek amacıyla 1773 yılında kurs niteliğinde Tersane Hennesanesi ve 1776 yılında Mühendishane-i Bahrî-i Hümayûn (İmparatorluk Deniz Mühendishanesi) kurulmuştur. 1846'da Darülfünun kurulmuş ve 1863'de ilk deneysel fizik dersi okutulmuştur. 1795 yılında kurulan Mühendishane-i Berrî-i Hümayûn (Kara Mühendishanesi) ve 1884 yılında Hendese-i Mülkiye Mektebi mühendislik okullarının temelini oluşturmaktadır (Kaya ve Kaya, 2019: 75). Okulun bünyesinde 1883 yılında Hendese-i (Mühendis) Mülkiye Mektebi açılarak 1909 yılında bu okul Mühendis Mekteb-i Alisi adını almıştır (TMMOB, 2006: 24). Mühendislik; tarih öncesi dönemden Rönesans'a kadar bilim-öncesi devrim, 18. ve 19. yüzyıllarda mühendisliğin teknik olarak ortaya çıktığı sanayi devrimi, ikinci dünya savaşı öncesi de elektriğin ve diğer mühendislik dallarının ortaya çıktığı dönem ikinci sanayi devrimi olarak sınıflandırılmaktadır (Alpaslan, 2011: 5).

Cumhuriyet'in ilk döneminde mühendislik alanıyla ilişkili eğitim veren kurumlar aşağıda sıralanmıştır (TMMOB, 2006: 24);

- 1924 yılında Zonguldak'ta Yüksek Maadin ve Sanayi Mühendis Mektebi (Zonguldak Yüksek Maadin Mühendisi Mekteb-Alisi),
- 1926 yılında Darülfünun Fen Fakültesi Makina-Elektrik Enstitüsü,
- 1928 yılında Mühendis Mekteb-i Alisi'nin adı Yüksek Mühendis Mektebi,
- 1933 yılında Darülfünun kaldırılarak yerine İstanbul Üniversitesi,
- 1933 yılında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü kurulmuş,
- 1944 yılında Yüksek Mühendis Mektebi'nin yeniden yapılanması ile İstanbul Teknik Üniversitesi,
- 1946 yılında kurulan Ankara Üniversitesi'ne 1948 yılında bağlanarak Ziraat Fakültesi adını alan bu Enstitünün bünyesinde; Tabii İlimler, Ziraat, Veteriner, Ziraat Sanatları ve Orman bölümleri yer almıştır.

Yükseköğretimde YÖK dönemi ile kurulan devlet üniversitelerinin mühendislik bölümlerinin sayıları artmış ve günümüze kadar farklı mühendislik isimleriyle değişim ve dönüşüm geçirmiştir.

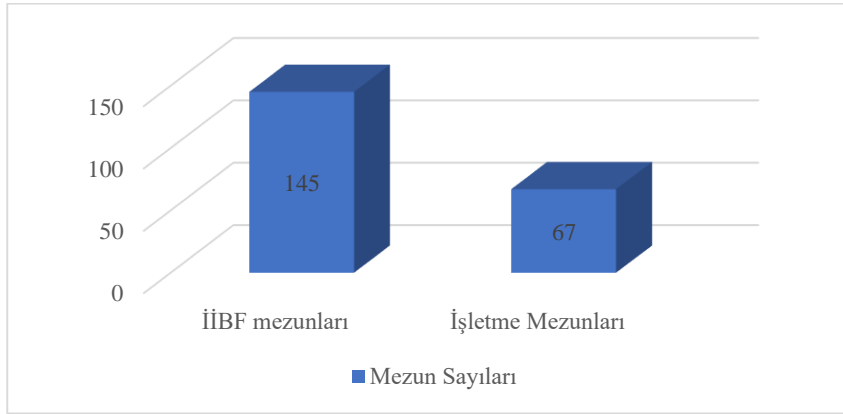
2.3. Yönetici Yetiştirme Misyonu Bağlamında İşletme Eğitimi

Üniversiteler bünyesinde verilen işletme eğitimleriyle uygulama yapabilme becerisine sahip öğrencilerin yetiştirilmesi ve verilen eğitimlerle yönetim süreçlerinde beceri ve yetkinliklerin öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır (Simon, 1967: 2). Tarihsel süreçte Enderun Mektebi bünyesinde verilmiş olan yöneticilik davranışlarına ilişkin derslerde de işletme eğitiminin kökenlerinin başlangıcının varlığı görülmektedir. Onbirinci yüzyılda görev yapan pek çok yöneticinin Enderun Mektebi bünyesinde eğitim aldığı ifade edilmektedir. Enderun eğitimi almış kişiler veziriazamlık, kaptan paşalık, yeniçeri ağalığı, kapıcıbaşılık, mirahırlık, eyalet valilikleri, sancak beylikleri ve bunlara benzer görevlerde sarayın ve hükümetin yüksek dereceli memuriyet kadrolarına atanmışlardır. Enderun Mektebi bünyesinde verilmiş olan yöneticilik davranışlarına ilişkin dersler, işletme eğitiminin kökenlerinin başlangıcının tespiti açısından önem teşkil etmektedir (Ergin, 1977: 16-17, Cilt: 1-2).

MİSYON SORUNSALI: İŞLETME ve MÜHENDİSLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Mission Problem: A Comparative Study On Business Administration and Engineering Education

Zaman içerisinde üst düzey kamu yöneticilerinin yetiştirilmesi ihtiyacı, eğitim için yeni yapıların kurulması gerekliliğini beraberinde getirmiştir (Gürüz, 2004: 1). Bu kapsamda ticaret okulları ve üniversitelerden oluşan ikili yapı, özellikle 1930'lu yılların ortalarından sonra ticaret okullarının üst düzey yöneticiler ve ekonomistlerin yetiştirilmesinde ikincil hale gelmiştir (Kipping vd., 2004: 101). 1950'li yılların başlarında, Türkiye'nin geliştirebilmesi ve ilerleyebilmesi için yönetici eksikliğinden bahseden bir grup yabancı iktisatçı grubunun düşünceleri doğrultusunda, işletme eğitimi düşüncesine önem verildiği görülmektedir. Söz konusu nitelikli yönetici eksikliği sorununu karşılayabilmek amacıyla İstanbul Üniversitesi, Harvard Üniversitesi ve Ford Vakfının yardımıyla İktisat Fakültesine bağlı bir İşletme İktisadi Enstitüsü'nün kurulmasına karar verilmiştir (Oluç, 1972: 2). Demokratikleşme sürecinin yaşandığı 1950'li yıllardaki ekonomideki liberalleşme çabaları, yükseköğretimde önemli değişim ve dönüşümlerin yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda 1959 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçirilen bir yasa ile İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri (İTİA) kurulmuştur. 1960'lı yıllarla birlikte Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Fakültesi, İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi ve İşletme Fakültesi bünyesinde de işletme eğitimleri vermeye başlanmıştır (Yelkikalan vd., 2019: 17). Günümüzde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Fakültesi, İktisat Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilimleri Fakültesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Açıköğretim Fakültesi ve Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi bünyelerinde verilen işletme eğitimleri bünyesinde yönetici yetiştirme misyonu ekseninde eğitimler verilmektedir (Yelkikalan vd., 2019: 130). Ayrıca işletme alanında eğitim veren yüksek lisans ve doktora programlarıyla yönetici yetiştirme misyonu üstlenilmektedir. Şekil 1'de 2023 yılı Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu bünyesinde üst düzey yönetici (CEO) olarak görev yapan İİBF ve işletme bölümü mezunlarının dağılımı gösterilmiştir.

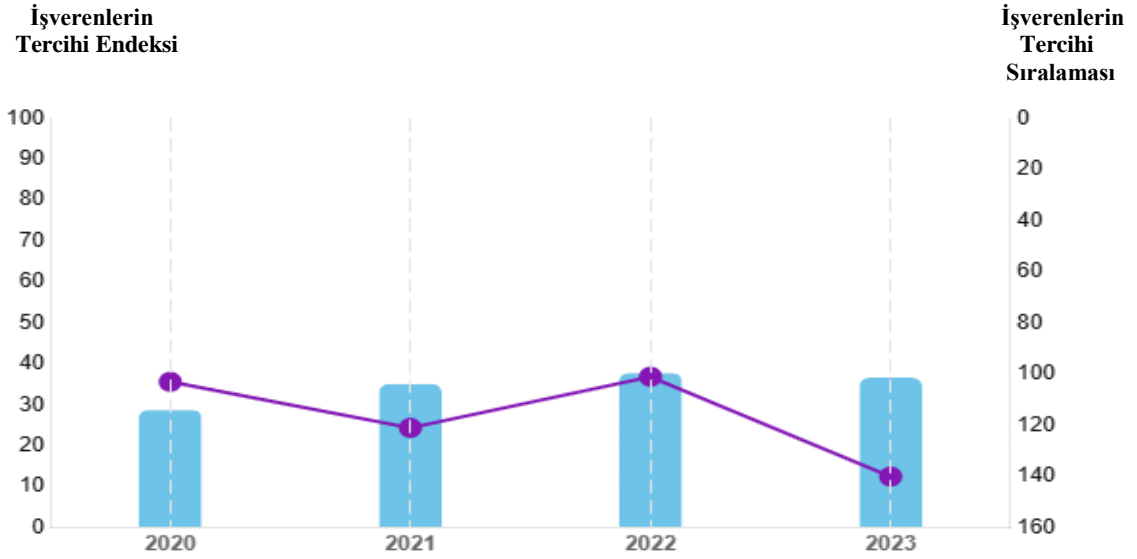

Şekil 1: 500 Büyük Sanayi Kuruluşu İçerisinde CEO Olarak Görev Yapan İİBF ve İşletme Bölümü Mezun Sayıları

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

*Özgeçmişine ulaşılan CEO'lar tarafından elde edilen verilerden oluşmaktadır.

2023 yılı 500 büyük sanayi kuruluşunda CEO olarak görev yapan İİBF mezunu 145 yönetici, işletme bölümü mezunu 67 yönetici olduğu belirlenmiştir. Bu durum üst düzey yönetici pozisyonunda görev yapan işletme bölümü mezunu CEO'ların yeterli sayıda olmadıklarını göstermektedir. Benzer şekilde tarihsel süreç içerisinde Türkiye'deki üniversitelerde işletme eğitimi veren bölümlerin yeterli düzeyde yönetici yetiştirme misyonunu gerçekleştiremedikleri de belirtilmektedir. Buna göre; Türkiye'deki en büyük 1000 firmada çalışan 4 üniversite mezununun 1'inin işletme mezunu olduğu, işletme bölümü mezunlarının daha çok muhasebe, insan kaynakları, pazarlama ve dış ticaret alanlarında istihdam edildikleri ve yönetim kadrosunda çalışan işletme mezunu sayısının yeterli düzeyde olmadığı ifade edilmiştir (Düzakın ve Yılmaz, 2009: 162). Buna ilaveten Benligiray ve Tez (2011: 59); Türkiye'deki üniversitelerde yer alan işletme bölümlerinin %70'i temel işletmecilik değerlerinden birine veya birkaçına odaklanırken, %29'unun bu değerlere hiç vurgu yapmadığını belirtmektedir. Şekil 1'de işletme bölümü mezunlarının işveren tercih endeksi sonuçları (kariyer.net) gösterilmiştir.

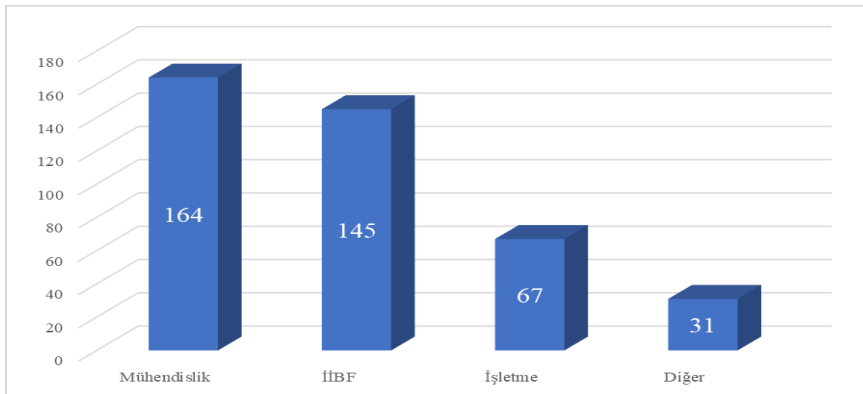
Şekil 2. İşletme Bölümü Mezunlarının İşveren Tercih Endeksi

Kaynak: Kariyer Net İşletme Endeksi

Şekil 2’de 2020-2023 yılları arasındaki işletme bölümü mezunlarının işverenler tarafından tercih puanları incelenmiş, söz konusu yıllarda işletme bölümü mezunlarının 40 puanın üzerine çıkamadığı görülmüştür. Ayrıca 2023 yılı diğer yıllara nazaran işletme bölümü mezunlarının tercih sıralamasında en düşük seviyede tercih edildiğini göstermektedir. Bu durum işletme bölümü mezunlarının işverenlerin tercih sıralamasında alt sıralarda yer almaları ve daha düşük düzeyde istihdam edilmeleriyle ilişkilendirilmektedir.

2.4. Yönetici Yetiştirme Misyonu Bağlamında Mühendislik Eğitimi

Mühendislik bölümlerinden mezun olan öğrenciler kendi işletmelerini kurduklarında veya bir işletmenin üst düzey yöneticisi olduklarında yönetim vasıflarını sağlamaları önemli bir gerekliliktir. Bu bağlamda mühendislik bölümlerinde verilen eğitimlerle işletme yönetimi, işletmelerde davranış, maliyet muhasebesi, finansal yönetim, üretim yönetimi, yöneylem araştırması gibi temel işletme dersleriyle mühendislik bölümü öğrencilerine yöneticilik bilgi ve becerisi kazandırabilmek önem teşkil etmektedir (Yüksel, 1996: 9). Dünyada meydana gelen değişim ve dönüşümler mühendislik eğitimine hem zorluklar hem de fırsatlar sunmaktadır. Mühendislik eğitimi, bu zorluklarla başa çıkmak için değişmektedir. Giderek daha fazla mühendislik programı, girişimcilik tabanlı eğitimleri ve yenilikçiliği mühendislik müfredatına dahil etmeye çalışmaktadırlar (Luryi vd., 2007: 10).

Şekil 3. 500 Büyük Sanayi Kuruluşu İçerisinde CEO Olarak Görev Yapan İİBF ve İşletme Bölümü Mezun Sayıları

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

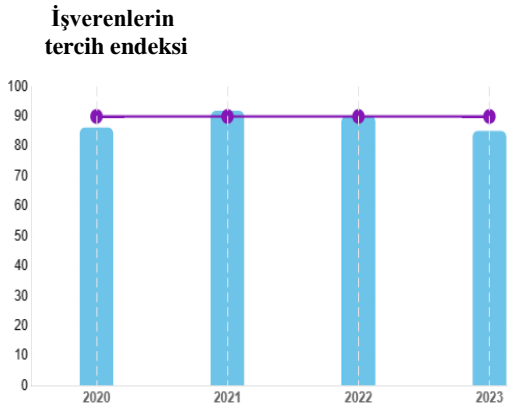
*Özgeçmişine ulaşılan CEO’lar tarafından elde edilen verilerden oluşmaktadır.

MİSYON SORUNSALI: İŞLETME ve MÜHENDİSLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

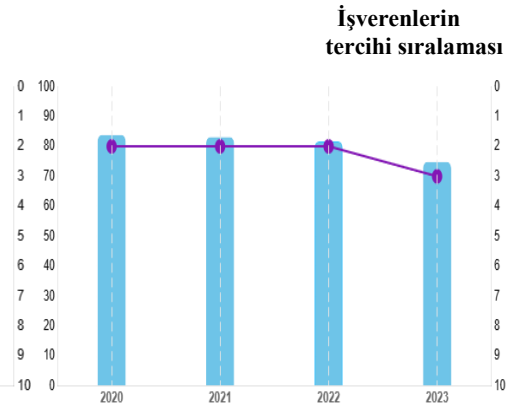
Mission Problem: A Comparative Study On Business Administration and Engineering Education

2023 yılı 500 büyük sanayi kuruluşunda CEO olarak görev yapanların bölümleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde; mühendislik mezunu 164 yönetici, İİBF mezunu 145 yönetici, işletme bölümü mezunu 67 yönetici ve diğer alanlardan 31 yönetici olduğu belirlenmiştir. Bu durum üst düzey yönetici pozisyonlarında sıklıkla mühendislerin tercih edildiğini vurgulamaktadır. Buna ilaveten yöneticilik pozisyonlarında işletme bölümü dışında İİBF bünyesinde yer alan iktisat, maliye, ekonometri, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler vb. bölümlerden mezunların yöneticilik pozisyonları sayıları da işletme bölümlerinden daha üst sıralardadır. Bu bağlamda üst düzey yöneticilik statüsünde görev yapan işletme bölümü mezunu CEO'ların yeterli sayıda olmadıklarını söylemek mümkündür.

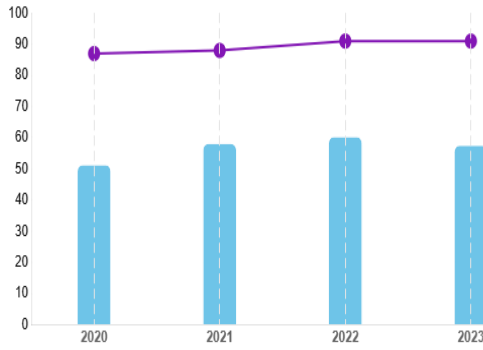
Üst düzey yönetici pozisyonlarının istihdamında sıklıkla tercih edilen mühendislik bölümü mezunlarının teknik ve yönetsel yeterlilikleri yazında yapılan pek çok araştırmayla belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda problem çözme yetkinlikleri, ekip çalışması ve liderlik, literatürde ifade edilen yeni mühendislik yeterliliklerinden sadece birkaçıdır. Fakat yapılmış araştırmalar mühendislik yeterlilikleriyle ilgili beceri boşluklarını açıkça ifade etmektedir. Yapılmış araştırmalar mühendislik öğrencilerinin gelecekteki ihtiyaçları için hem yönetim hem de liderlik yetkinliklerinin önemi konusunda hem fikirdir (Routhe vd., 2024: 555). Bu yetkinlikleri kazandırabilmek için mühendislik yönetimi, mühendislik yönetimi ve teknoloji vb. tezli ve tezsiz yüksek lisans programlarında günümüz işletme bölümlerinde verilen muhasebe, yönetim, örgütsel davranış, insan kaynakları, finans vb. eğitimler mühendislik bölümü mezunu öğrencilerine verilmektedir. Fakat bu eğitimlerin lisans dönemlerinde olduğu gibi sekiz yarıyıl yerine iki yarıyılık ders süreçleri ile sınırlı olması, beklenen yöneticilik bilgi ve becerilerinin kazandırılması hususunda yetersiz kalmaktadır. Yazında ifade edilen görüşler de söz konusu düşüncüyü desteklemektedir. Bu bağlamda Kandakatla vd. (2025); mühendislik bölümleriyle öğrenciler için kaliteli öğrenme deneyimleri yaratılması, eleştirel düşünme, problem çözme, yaşam boyu öğrenme, liderlik becerileri ve takımlarda çalışma yeteneği gibi daha derin öğrenme becerileri geliştirmelerinin sağlanması yönündeki çağrılarının arttığını belirtmektedir. Buna ilaveten mühendislik ders planlarının çok disiplinli, yenilikçi ve sonuç odaklı hale getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Söz konusu ifadeler mühendislik bölümlerinin lisans bölümlerinin yöneticilik, liderlik ve iletişim gibi yetkinlikler geliştirmeleri gerektiğini vurgulamakta, sadece edinilen teknik becerilerin mühendislik fakültelerinde yetersiz kaldığını belirtmektedir. Bölümlerin işverenler tarafından tercih edilebilirlik düzeyleri benzer şekilde online insan kaynakları portallarının verileriyle de açıklanabilmektedir. Webratings'ın açıkladığı rapora göre (2024); Türkiye'de online insan kaynakları alanının en çok tercih edilen sitesi olarak belirtilen Kariyer.net üzerinden işveren tercih endeksi bulguları elde edilmiştir. İşveren tercih endeksi sonuçları dikkate alındığında tercih sıralamasında ilk beş bölüm içerisinde yer alan bölümler aşağıda gösterilmiştir. Buna göre; Şekil 4'te matematik mühendisliğinin, Şekil 5'de işletme mühendisliğinin, Şekil 6'da bilgisayar mühendisliğinin, Şekil 7'de kontrol ve otomasyon mühendisliğinin ve Şekil 7'de endüstri mühendisliğinin 2020-2023 yılları arasında işveren tercih endeksi puanları gösterilmiştir.

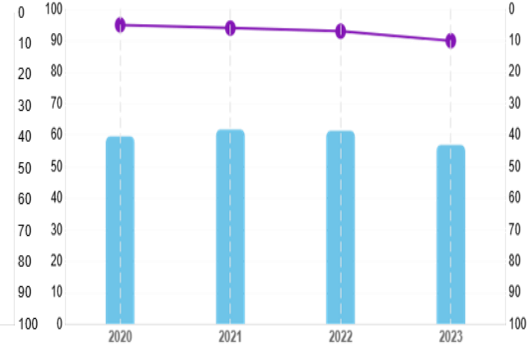
Şekil 4. Matematik Mühendisliği

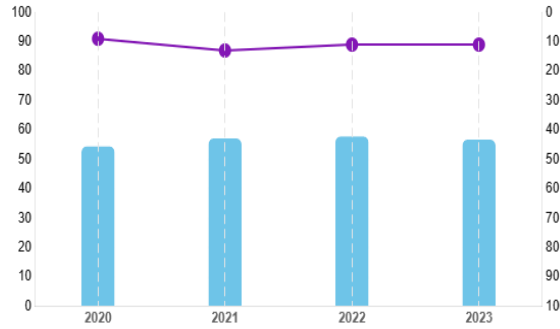
Şekil 5: İşletme Mühendisliği

Şekil 6: Bilgisayar Mühendisliği

Şekil 7: Kontrol ve Otomasyon Mühendisliği

Şekil 8: Endüstri Mühendisliği

Kaynak: Kariyer Net İşletme Endeksi

Şekil 4'te işveren tercih sıralamasında en fazla talep gören matematik mühendisliği bölümünün 2020-2023 yılları arasındaki tercih puanları gösterilmiştir. 2023 yılı itibariyle işverenler tarafından matematik mühendisliği bölümü 85.1 puan olarak işverenler tarafından öncelikle tercih edilen bölüm olmuştur. Akabinde Şekil 5'de gösterilen işletme mühendisliği bölümü 2023 yılı itibariyle 74.7 puan olarak işverenlerin ikinci sırada tercih ettiği bölümü göstermektedir. 2023 yılı itibariyle Şekil 6'da gösterilen bilgisayar mühendisliği bölümü 57.3 puanla 3. sırada, Şekil 7'de gösterilen kontrol ve otomasyon mühendisliği bölümü 56.9 puan olarak dördüncü sırada, Şekil 8'de gösterilen endüstri mühendisliği bölümü 56.6 puan olarak beşinci sırada işverenler tarafından tercih edilen bölümler olarak dikkat çekmektedir.

3. YÖNTEM

Araştırmada Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzuna göre (2024); İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Fakültesi, İktisat Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilimleri Fakültesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, bünyesinde eğitim veren işletme bölümlerinin misyon ifadeleri incelenmiştir. Benzer şekilde Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzuna göre (2024); Mühendislik Fakültesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Mühendislik Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Makine Fakültesi, İşletme Fakültesi ile Mühendislik ve Teknoloji Fakültesi bünyesinde eğitim veren endüstri mühendisliği bölümlerinin misyon ifadeleri incelenmiştir. Buna göre 2024 yılı itibariyle devlet üniversitelerinde 106 ve vakıf üniversitelerinde 79 olmak üzere toplam 185 üniversitedeki işletme bölümünde eğitim öğretim süreçleri yürütülmektedir. Benzer şekilde devlet üniversitelerinde 56 ve vakıf üniversitelerinde 55 olmak üzere toplam 111 üniversitedeki endüstri mühendisliği bölümlerinde eğitim öğretim hizmetleri devam etmektedir. Araştırmada 173 işletme bölümü ile 103 endüstri mühendisliği bölümünün misyon ifadeleri incelenmiştir. Endüstri mühendisliği ders planlarının işletme bölümüne yakınlığı sebebiyle, mühendislik fakülteleri içerisinde endüstri mühendisliği bölümü örneklem olarak tercih edilmiştir. Söz konusu üniversitelerin tümündeki misyon beyanlarının incelenememesinin nedeni; bazı üniversitelerde bölümler bazında misyon beyanları bulunmaması, fakülte bazında misyon ifadelerine yer verilmesidir.

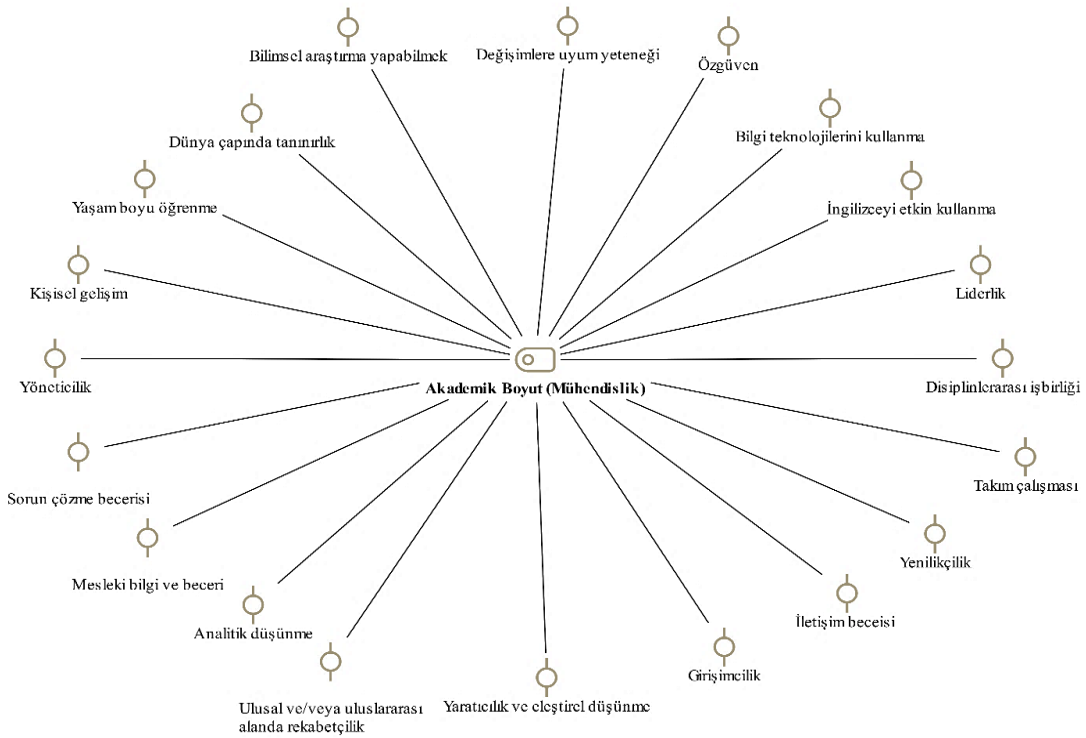
MİSYON SORUNSALI: İŞLETME ve MÜHENDİSLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Mission Problem: A Comparative Study On Business Administration and Engineering Education

Yazında Pearce ve David (1987) tarafından 8 boyutlu bileşenle analiz edilen misyon ifadeleri, daha sonra David (1989) tarafından 9 boyutlu olarak güncellenmiştir. Söz konusu boyutlar; müşteriler, ürünler/hizmetler, pazarlar, teknoloji, sürdürülebilirlik, büyüme ve karlılık hedefleri, felsefesi, benlik kavramı, arzu ettiği kamu imajı ve çalışanlara karşı sorumluluğu biçiminde isimlendirilmektedir (Pearce ve David, 1987: 109; David ve David, 2015: 177). Araştırmada David (1989) boyutları işletme ve mühendislik eğitimi misyon beyanlarına uyarlanmış, bu bağlamda çalışanlara karşı sorumluluk, arzu ettiği kamu imajı, öğrenciler, benlik, felsefe, sürdürülebilirlik ve büyüme, teknoloji, lokasyon ve hizmetler olmak üzere dokuz alt boyutta araştırılmıştır. Bu boyutlar çerçevesinde araştırmadan elde edilen veriler etik, ahlaki ve toplumsal boyut ile akademik boyut olmak üzere iki alt tema çerçevesinde gruplandırılmıştır. Verilerin elde edilmesi kapsamında araştırmada öncelikle nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan belge (doküman) incelemesi kullanılmıştır. Araştırmada misyon ifadelerinden elde edilen belge seti içerik analizine tabii tutulmuştur. Araştırmada tüm kodlama ve analiz işlemleri bilgisayar destekli nitel ve karma veri analizi programı olan MAXQDA Analytics Pro 2024 kullanılmıştır.

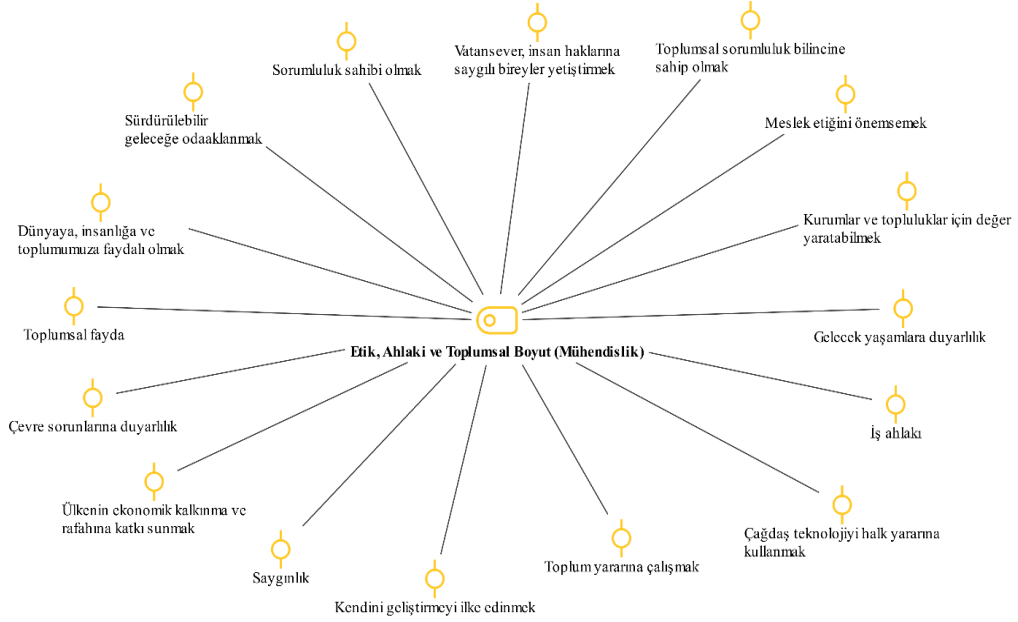
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

Şekil 8’de Endüstri Mühendisliği Bölümü’nün misyon ifadeleri akademik boyut çerçevesinde aşağıda gösterilmiştir.

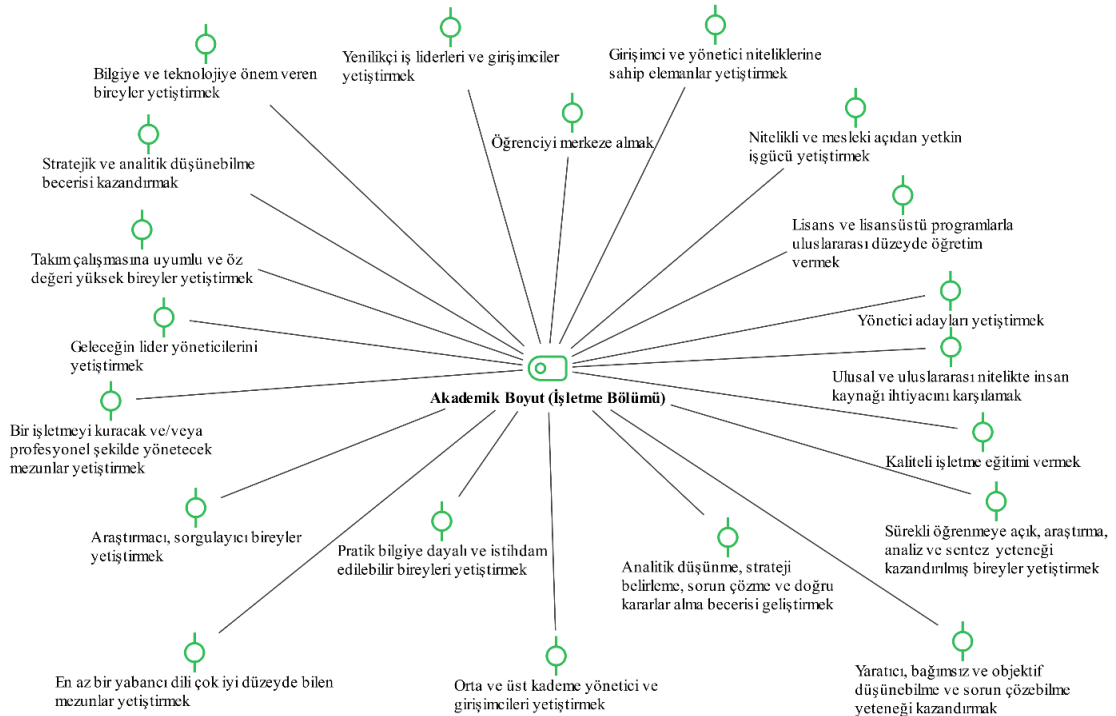
Şekil 9. Akademik Boyut (Endüstri Mühendisliği)

Şekil 9’a göre; bilimsel araştırma yapabilme, değişime uyum yeteneği, özgüven, bilgi teknolojilerini kullanma, İngilizceyi etkin kullanma, liderlik, disiplinler arası işbirliği, takım çalışması, yenilikçilik, iletişim becerisi, girişimcilik, yaratıcılık ve eleştirel düşünme, rekabetçilik, analitik düşünme, mesleki bilgi ve beceri, sorun çözme becerisi, yöneticilik, kişisel gelişim, yaşam boyu öğrenme ve dünya çapında tanınırlık kavramları endüstri mühendisliği bölümünün akademik boyut kapsamındaki misyon ifadelerini oluşturmaktadır. Şekil 10’da Endüstri Mühendisliği Bölümü’nün misyon ifadeleri etik, ahlaki ve toplumsal boyut çerçevesinde aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 10: Etik, Ahlaki ve Toplumsal Boyut (Endüstri Mühendisliği)

Şekil 10'a göre; vatansver ve insan haklarına saygılı olabilme, toplumsal sorumluluk bilinci, meslek etiği, değer yaratmak, gelecek yaşamlara duyarlılık, iş ahlakı, çağdaş teknolojiyi halk yararına kullanım, toplum yararına çalışmak, kendini geliştirmek, saygınlık, ülkenin ekonomik kalkınma ve refahına katkı sunmak, çevre sorunlarına duyarlılık, toplumsal fayda, dünyaya, insanlığa ve toplumumuza faydalı olmak, sürdürülebilir geleceğe odaklanmak ve sorumluluk sahibi olmak endüstri mühendisliği bölümünün etik, ahlaki ve toplumsal boyut kapsamındaki misyon ifadelerini oluşturmaktadır. Şekil 11'de İşletme Bölümü'nün misyon ifadeleri akademik boyut çerçevesinde aşağıda gösterilmiştir

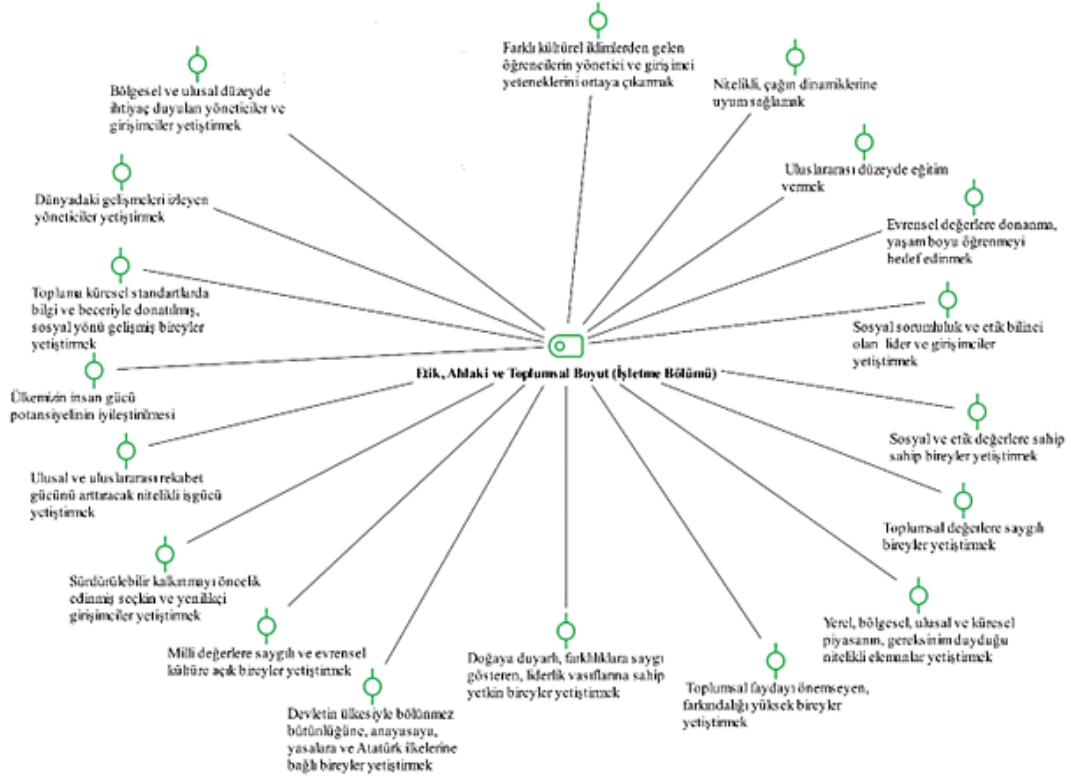
Şekil 10. Akademik Boyut (İşletme Bölümü)

Şekil 11'e göre; yenilikçi iş liderleri ve girişimcilik, öğrenci odaklılık, girişimci ve yönetici yetkinlikleri, yetkin

MİSYON SORUNSALI: İŞLETME ve MÜHENDİSLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Mission Problem: A Comparative Study On Business Administration and Engineering Education

işgücü, uluslararası düzeyde eğitim, yönetici adayları yetiştirme, ulusal ve uluslararası nitelikte insan kaynağı ihtiyacı karşılayabilme, kaliteli işletme eğitimi, sürekli öğrenmeye açık bireylerin yetiştirilmesi, yaratıcı, bağımsız ve objektif düşünebilme ve sorun çözebilme yeteneği kazandırma, analitik düşünme, strateji belirleme, orta ve üst kademe yöneticileri yetiştirme, pratik bilgi kazanımı sağlama, yabancı dil yeterliliği sağlama, araştırmacı, sorgulayıcı bireyler yetiştirme, bir işletmeyi kuracak veya yönetebilecek mezunlar yetiştirmek, geleceğin lider yöneticilerini yetiştirmek, takım çalışmasına uyumlu bireyler yetiştirmek, stratejik ve analitik düşünebilme becerisi kazandırabilmek ile bilgiye ve teknolojiye önem veren bireyler yetiştirmek işletme bölümünün akademik boyut kapsamındaki misyon ifadelerini oluşturmaktadır. Şekil 12’de İşletme Bölümü’nün misyon ifadeleri etik, ahlaki ve toplumsal boyut çerçevesinde aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 12. Etik, Ahlaki ve Toplumsal Boyut (İşletme Bölümü)

Şekil 12’ye göre; farklı kültürel iklimlerden gelen öğrencilerin yönetici ve girişimci yeteneklerini ortaya çıkarmak, nitelikli çağın dinamiklerine uyum sağlamak, uluslararası düzeyde eğitim vermek, evrensel değerlerle donanma ve yaşam boyu öğrenmeyi hedeflemek, sosyal sorumluluk ve etik bilinci olan lider ve girişimciler yetiştirmek, toplumsal değerlere saygılı bireyler yetiştirmek, yerel, bölgesel, ulusal ve küresel piyasanın gereksinim duyduğu nitelikli elemanlar yetiştirmek, toplumsal faydayı önemseyen farkındalığı yüksek bireyler yetiştirmek, doğaya duyarlı farklılıklara saygı gösteren, liderlik vasıflarına sahip yetkin bireyler yetiştirmek, devletin ülkesiyle bölünmez bütünlüğüne, anayasaya, yasalara ve Atatürk ilkelerine bağlı bireyler yetiştirmek, millî değerlere saygılı ve evrensel kültüre açık bireyler yetiştirmek, sürdürülebilir kalkınmayı öncelik edinmiş seçkin ve girişimci bireyler yetiştirmek, ulusal ve uluslararası rekabet gücünü artıracak nitelikli işgücü yetiştirmek, ülkemizin insan gücü potansiyelinin iyileştirilmesi, küresel standartlarda bilgi ve beceriyle donatılmış sosyal yönlü gelişmiş bireyler yetiştirmek, dünyadaki gelişmeleri izleyen yöneticiler yetiştirmek, bölgesel ve ulusal düzeyde ihtiyaç duyulan yöneticiler ve girişimciler yetiştirmek işletme bölümünün etik, ahlaki ve toplumsal boyut kapsamındaki misyon ifadelerini oluşturmaktadır.

5. SONUÇ

Yönetici becerilerinin eğitimle kazandırılması, bireylerin sadece teknik bilgiye değil, aynı zamanda stratejik, liderlik ve analitik yetkinliklere sahip olmalarını sağlar. Bu durum bir taraftan mezunların bireysel kariyer başarılarına katkı sunarken, diğer taraftan kurumların büyüme ve sürdürülebilirliklerinde önem teşkil eder. Dolayısıyla eğitim süreçlerinin niteliği, alanında yetkin yöneticiler yetiştirebilmede kritik öneme sahiptir. İşletme

ve endüstri mühendisliğinden mezun olan öğrencilerin eğitim öğretim süreçleri incelendiğinde her ikisinde yönetici yetiştirme misyonlarının benzer ve farklı yönler taşıdığı dikkat çekmektedir. İşletme eğitimleriyle stratejik kararlar alma, kaynakları verimli kullanma ve ekipleri yönetme yeteneklerine sahip yöneticiler yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda verilen işletme eğitimleriyle öğrencilere stratejik yönetim, finansal yönetim, pazarlama ve satış, insan kaynakları yönetimi ve girişimcilik gibi dersler verilmektedir. Endüstri mühendisliği mezunları ise sistem analizi ve süreç yönetimi konularında teknik bilgiye dayalı kararlar alan operasyonel liderler olarak yetiştirilmektedirler. Her iki bölüm de yönetici yetiştirmeyi hedeflerken, işletme bölümü daha çok organizasyon ve stratejik karar alma süreçlerine odaklanmakta, endüstri mühendisliği bölümü ise teknik analiz, süreç geliştirme ve sistem optimizasyonu konularına yoğunlaşarak öğrencilere teknik eğitimlerin verilmesine olanak sunmaktadır.

Yapılan araştırma kapsamında işletme bölümü mezunlarının misyon ifadeleri akademik, etik, ahlaki ve toplumsal boyut çerçevesinde incelenmiştir. Buna göre girişimci ve yönetici yetkinlikleri kazandırılması, bir işletmeyi kuracak ve yönetecek mezunlar yetiştirmesi, yenilikçi iş liderleri yetiştirilmesi, orta ve üst kademe yöneticiler yetiştirilmesi, geleceğin lider yöneticilerinin yetiştirilmesi ifadeleri akademik boyut kapsamında işletme bölümlerinin misyonları arasında üst düzey yönetici yetiştirilmesine katkı sunan ifadeler olarak dikkat çekmektedir. Buna ilaveten etik, sosyal sorumluluk sahibi, toplumsal fayda, milli değerlere saygılı olma, küresel standartlarda bilgi ve beceri sahibi olma, yerel, bölgesel, ulusal ve küresel nitelikteki girişimci ve yönetici adaylarının ve farklı kademe çalışanlarının yetiştirilmesi ifadeleri de işletme bölümünün etik, ahlaki ve toplumsal boyut çerçevesinde işletme bölümlerinin misyon ifadelerinde vurgulanmıştır. Benzer şekilde yapılan araştırma kapsamında endüstri mühendisliği bölümünden mezunların misyon ifadeleri de akademik, etik, ahlaki ve toplumsal boyut çerçevesinde incelenmiştir. Buna göre akademik boyut çerçevesinde; girişimcilik, yöneticilik ve liderlik kavramları mühendislik bölümü mezunlarının misyonları arasında üst düzey yönetici yetiştirilmesine katkı sunan ifadeler olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca toplumsal sorumluluk, iş ahlakı, vatansever ve insan haklarına saygılı olmak endüstri mühendisliği bölümünün etik, ahlaki ve toplumsal boyut kapsamındaki misyon ifadelerini oluşturmuştur. Her iki bölümün misyon ifadelerinde ortak olan unsurlar incelendiğinde akademik boyut kapsamında yöneticilik, girişimcilik ve liderlik kavramları dikkat çekmektedir. Her iki bölümün etik, ahlaki ve toplumsal boyut kapsamındaki misyon ifadelerinde yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanlardaki toplumsal sorumluluklara değinilmiş ve benzer misyon ifadeleri vurgulanmıştır. Akademik boyut kapsamında her iki bölümün misyonlarında yöneticilik, girişimcilik ve liderlik kavramlarında benzerlikler olduğu belirlenmiştir. Çalışmada Türkiye’de 500 Büyük Sanayi Kuruluşu içerisinde CEO olarak görev yapan yöneticilerin özgeçmişleri incelenmiş ve büyük çoğunluğunun mühendislik bölümü mezunu olduğu görülmüştür. Benzer şekilde daha önce yapılmış araştırmalar çerçevesinde işveren tercih endeksi değerleri (kariyer.net); işletme ve mühendislik bölümlerinin istihdam olanaklarında işverenler tarafından mühendislik bölümlerinin öncelikle tercih edildiğini göstermektedir. Buna ilaveten işveren tercih endeksi değerleri de dikkate alındığında işletme ve mühendislik bölümlerinin istihdam olanaklarında işverenler tarafından mühendislik bölümlerinin öncelikle tercih edildiğini göstermektedir. Yazında yapılan diğer araştırmalar da dikkate alındığında; işletmelerin çeşitli departmanlarında çalışan sayısı olarak işletme mezunlarının sıklıkla tercih edilmediği, buna ilaveten işletme bölümlerinin temel işletmecilik değerlerini aktarabilme hususunda yetersizlikleri ifade edilmiştir. Araştırma bulguları yöneticilik ve farklı kademe çalışanı olarak işletme bölümü mezunlarının, mühendislik bölümleri kadar sıklıkla tercih edilmediğini belirtmektedir. Bu durum işletme bölümünde verilen eğitimlerde misyon sorunsalı yaşandığını göstermektedir.

İşletme bölümlerinin mevcut ders planlarının staj olanakları dışında teorik derslerden oluşması sektörlerde orta ve üst kademelerde çalışan ve/veya yönetici olarak istihdam edilecek mezunların ilişkili sektörlerde tercih edilmeyişlerini beraberinde getirmektedir (Yelkikalan vd., 2019: 128) Benzer şekilde yazında yapılan araştırmalar incelendiğinde mühendislik bölümlerinin de işletme ağırlıklı derslerle desteklenmesi hususu vurgulanmaktadır (Routhe vd., 2024: 555). Yazında misyon ifadeleri örgütlerin varoluş nedenlerini açıklayan, biz kimiz, işimiz nedir sorusunun yanıtını ifade etmektedir. Misyonu yönetici, lider ve girişimci bireyler yetiştirmek olan işletme bölümlerinin sektörde istenilen istihdam oranlarına ulaşamaması, üniversitelerde verilen işletme eğitimlerinin kendi misyonlarını gerçekleştiremediklerini göstermektedir. Mühendislik bölümünden mezun olan öğrenciler işletme, mühendislik yönetimi, mühendislik ve teknoloji yönetimi gibi tezli ve tezsiz yüksek lisans programlarıyla işletme eğitimleri de alabilmekte, bu bağlamda mühendislikte edinmiş oldukları teknik becerilere ek olarak finans, muhasebe, insan kaynakları ve yönetim gibi çeşitli alanlarda bilgi ve becerilerini de geliştirebilmektedirler. Fakat yazında yapılmış araştırmalar mühendislik bölümlerinde de yönetim süreçleriyle ilişkili derslerin sınırlı olduğunu göstermektedir (Kandakatla vd. (2025). Buna ilaveten işletme bölümü mezunları farklı yüksek lisans programları ile teknik yetkinlikler kazanabilecekleri mühendislik alanlarında tezli veya tezsiz yüksek lisans yapamamaktadırlar. Söz konusu unsur dikkate alındığında tıpkı mühendislik bölümlerinin yüksek lisans

MİSYON SORUNSALI: İŞLETME ve MÜHENDİSLİK EĞİTİMİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ARAŞTIRMA

Mission Problem: A Comparative Study On Business Administration and Engineering Education

eğitimlerini işletme, mühendislik yönetimi, mühendislik ve teknoloji yönetimi gibi alanlarda yapabildikleri gibi, işletme bölümlerinin de mühendislik becerileri edinebilecekleri alanlarda yüksek lisans yapmalarına olanak sunulmalıdır. Buna ilaveten işletme bölümlerinin mevcut ders planları sekiz yarıyılık süreçte yönetim, pazarlama, muhasebe, finans ve pazarlama gibi alanlarla sınırlıdır. İşletme bölümünden mezun olan öğrenciler çoğunlukla bir ders bünyesinde almış oldukları üretim yönetimi dersi dışında, üretim süreçlerinin öğrenilmesine ilişkin herhangi bir eğitim almamakta hatta bir fabrikanın üretim sürecini dahi görmeden mezun olmaktadır. Fakat bu durum misyon ifadesi olarak belirtilen nitelikli yöneticiler yetiştirmek beyanıyla örtüşmemekte, işletme bölümlerinin vermekte oldukları eğitimlerin niteliksel değerinin sorgulanmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda işletme bölümünde verilen eğitimlerin sekiz yarıyılık ders planlarına mühendislik bölümlerinin üretim süreçlerinde verilen derslerin ilave edilmesi önerilmektedir. Buna ilaveten işletme bölümü mezunlarının da mühendislik bölümlerinde yüksek lisans yapabilmelerine olanak sunulması, hem mevcut misyon beyanlarına uygun hareket edilmesini beraberinde getirebileceği gibi mevcut işletme bölümlerinin de niteliksel değerini artırabilecek ve sektörde beklenen istihdam oranlarına ulaşılabilmesini sağlayabilecektir. Benzer şekilde sadece yüksek lisans programlarıyla değil, sekiz yarıyılık ders planları içerisine mühendislik bölümlerinin de işletme ağırlıklı dersleri daha sıklıkla müfredatlarına alabilmeleri, sektörde niteliksel değeri daha yüksek ve yönetim becerisi gelişmiş olan yöneticilerin de istihdamına zemin hazırlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- AKKUŞ-GÜVENDİ, M. (2019). “Prekarya Tartışmaları Kavram, Tanım ve Durum”. İnsan ve Toplum, 9 (4), 133-150.
- ALPASLAN, N. (2011). “Mühendislik Tarihi ve Felsefesi Üzerine Bir Araştırma”. Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1, 1-10.
- ATANUR BASKAN, G. (2001). “Türkiye’de Yükseköğretimin Geleceği”. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21 (1), 21-32.
- BENLİGİRAY, S. ve TEZ, H. Ö. (2011). “Üniversitelerin İşletme Eğitimi Veren Bölümleri Öğrencilerine Genel İşletmecilik Değerlerini Kazandırmayı Amaçlıyorlar Mı?”. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, 13 (2), 49-70.
- DAVID, F.R. ve DAVID, F.R. (2015). Strategic Management, 15th ed., London: Pearson Education.
- DAVID, F. R. (1989). “How Companies Define Their Mission”. Long Range Planning, 22, 90-97.
- DONNELL, J. C. (1955). “Engineers As Managers”. Journal of Petroleum Technology, September, 12-14.
- DÜZAKIN, D. ve YILMAZ, Ö. (2009). İşletme Mezunlarının İş Hayatındaki Yeri ve İşletme Eğitimi: 1000 Büyük Sanayi Kuruluşunun İşletme Mezunlarından Beklentileri Üzerine Araştırma. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(1), 149-164.
- ERGİN, O. (1977). Türk Maarif Tarihi, Cilt: 1-2, Eser Matbaası: İstanbul.
- ERGİN, O. (1977). Türk Maarif Tarihi, Cilt: 3-4, Eser Matbaası: İstanbul.
- GÜRÜZ, K. (2004). Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim Tarihçe ve Bugünkü Sevk ve İdare Sistemleri, İkinci Baskı, Cem Ofset.
- GÜVEMLİ, O. (2003) İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri Tarihi. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- KANDAKATLA, R., KULKARNİ, S. and AUER, M.E. (2025). Academic Leadership in Engineering Education: Learnings and Case Studies from Educational Leaders Around the Globe (Lecture Notes in Networks and Systems), Springer.
- KIPPING, M., ÜSDİKEN B. and NÚRİA P. (2004). “Imitation, Tension, and Hybridization: Multiple ‘Americanizations’ of Management Education in Mediterranean Europe”. Journal of Management Inquiry, 13 (2), 98-108.
- LURYI, S., TANG, W., LIFSHITZ, N., WOLF, G., DOBOLI, S., BETZ, J.A., ... and SHAMASH, Y. (2007, October). Entrepreneurship in Engineering Education. 37th Annual Frontiers in Education Conference- Global Engineering: Knowledge without Borders, Opportunities without Passports, 1-7.
- OLUÇ, M. (1972). “İşletme Fakültesinin Kuruluş ve Gelişmesi”. İşletme Fakültesi Dergisi, 1 (1), 1-11.

- ÖZKUL, A. S. (2012). “19. Yüzyıl Türk Yükseköğretiminde İşletme Eğitimi”. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (16), 223-241.
- ÖZSOY, A. (2013).” Mühendislik Eğitimine Çalışan Mühendislerin Bakışı ve İşyeri Eğitimi Modeli”. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 17 (1), 77-85.
- PEARCE, J., DAVID, F. (1987). “Corporate Mission Statements: The Bottom Line”. Academy of Management Executive, 1 (2), 109-116.
- ROUTHE, H. W., HOLGAARD, J.E., and KOLMOS, A. (2024). “Students’ Learning of Management And Leadership In Engineering Education-A Literature Review”. European Journal of Engineering Education, 49 (3), 540-576.
- SARGUT, A.S. (2009). “Türkiye’de İşletme Yönetimi Eğitiminin Kurumsal Çerçevesi: Çeşitlilikten Eşbiçimliliğe”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 4 (1), 51-63.
- SARGUT, A.S. (1998). “İşletme Yönetimi (İçinde: Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Sosyal Bilim: Sosyal Bilimler II)”. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayını.
- SIMON, H.A. (1967). “The Business School a Problem in Organizational Design”. The Journal of Management Studies, 4 (1), 1-16.
- TMMOB (2006). TMMOB ve Mühendislik Eğitimi, TMMOB Mühendislik Eğitimi Sempozyumu, 18-19 Kasım 2005, Ankara.
- TONER, M.C. (2004). Engineers as Managers and Leaders, CELM Engineering Leadership Conference 2004, Sydney, Australia, 1-8.
- ÜSDİKEN, B. (2003). “Türkiye’de İş Yapmanın ve İşletmenin Akademikleştirilmesi 1930-1950”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58 (1), 119-147.
- VALLABHANENI, R. (2002). “Do Great Engineers Make Good Managers?”. Engineering Management Journal, August, 146-146.
- YELKİKALAN, N., AYDIN, E. ve ERDEN AYHÜN, S. (2019). Eğitim 4.0 Ekseninde Türkiye’de İşletme Eğitiminin Dünü, Bugünü ve Yarını. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- YELKİKALAN, N., ERDEN, S. ve AYDIN, E. (2010). Üniversitelerin Mühendislik Bölümlerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılaması Üzerine Ampirik Bir Araştırma, 2. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi, 29 Nisan-2 Mayıs, Antalya, 1553-1576.
- YELKİKALAN, N. ve PAZARCIK, Y. (2005). “İşletme Eğitiminde Global Perspektif: ÇOMÜ Biga İİBF Örneği”. Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (5), 1-20.
- YÜKSEL, O. (1996). Yönetici İnşaat Mühendisine Doğru. 1. Yapı İşletmesi Kongresi, 18-19 Ekim, İzmir.
- Mühendislik Tarihi,
https://eski.jmo.org.tr/yayinlar/dergi_goster.php?kodu=265&dergi=D%DDSKORDANS%20DERG%DD S%DD (2007). Diskordans Dergisi, Sayı: 5, 24-27.
- Türkiye’nin Online İnsan Kaynakları’nı Kariyer.net temsil ediyor (2024). <https://www.kariyer.net/kariyer-rehberi/turkiyenin-online-insan-kaynaklarini-kariyer-net-temsil-ediyor/> Erişim tarihi: 12.10.2025.
- Üniversite ve Bölüm Endeksi, <https://www.kariyer.net/en-iyi-universiteler/universiteler-bolumler>, Erişim Tarihi: 10.10.2025.
- Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (2024), <https://www.osym.gov.tr/TR,29532/2024-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-yuksekogretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>, Erişim tarihi: 10.10.2025.

TÜRKİYE'DE TASARRUF-YATIRIM İLİŞKİSİNİN KIRILMALI EN KÜÇÜK KARELER YÖNTEMİ İLE ANALİZİ*

The Analysis of the Savings-Investment Relationship in Türkiye With Least Squares Breakpoint Method

ÖZET

Tasarruf ve yatırım, ekonomik büyümenin ve sürdürülebilir kalkınmanın temel unsurlarıdır. Tasarrufların artması, ekonomiye daha fazla fon sağlanmasına ve yatırımların finanse edilmesine olanak tanır. Yeterli tasarrufların olmadığı durumlarda ise yatırımların finansmanı zorlaşır ve bu da ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler. Dolayısıyla, tasarruf oranlarının yüksek olduğu ülkelerde, yatırımların sürdürülebilirliği ve ekonomik büyüme potansiyeli de genellikle yüksektir. Bu çalışmada Türkiye ekonomisi için 1974-2021 yılları arasında tasarruf-yatırım ilişkisinden hareketle ülkede sermaye hareketliliğinin derecesi ölçülmeye çalışılmıştır. 1989 yılının Türkiye için finansal anlamda bir dönüşüm yılı olarak kabul edilmesi durumunda kırılmalı EKK test sonuçları 1989 öncesi dönem için sermaye hareketsizliğini, 1989 sonrası dönemde ise sermaye hareketliliğinin var olduğu bulgusunu ortaya koymuştur. Çalışmada bu bulgular, F-H hipotezini destekleyici yönde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Liberalizasyon, Feldstein-Horioka Çelişkisi, Sermaye Hareketliliği, Tasarruf ve Yatırım İlişkisi.

Ahmet DURMAZ

durmaz3417@gmail.com

ORCID: 0009-0001-7988-0412

Feyza ARICA

feyzarica@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5552-347X

ABSTRACT

Savings and investment are important elements of economic growth and sustainable development. An increase in savings allows more funds to be provided to the economy and investments to be financed. In the absence of sufficient savings, however, financing investments becomes difficult, which adversely affects economic growth. Therefore, in countries with high savings rates, the sustainability of investments and the potential for economic growth are generally high. This study attempts to measure the degree of capital mobility in Türkiye based on the savings-investment relationship between 1974 and 2021 for the Turkish economy. If 1989 is accepted as a year of financial transformation for Turkey, the results of the broken EKK test confirm the F-H results for the pre-1989 period, while it is found that there is no linear savings-investment relationship in the post-1989 period.

Keywords: Financial Liberalization, Feldstein-Horioka Puzzle, Capital Mobility, Saving and Investment Relationship

* Makale, 26.08.2024 tarihinde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tezli İktisat Yüksek Lisans programı öğrencisi Ahmet Durmaz tarafından yüksek lisans tezi olarak sunulan "Tasarruf-Yatırım Eşbütünlüşmesi: Türkiye İçin Ekonometrik Bir Analiz" başlıklı çalışmadan türetilmiştir.

1. GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler açısından ekonomik büyüme uzun vadede ülkelerin yaşam standartlarını artırmalarının en güçlü aracıdır. Günümüz dünyasında zenginlik ve yoksulluğun giderek belirginleşmesiyle birlikte, ekonomik büyüme, ekonomistler ve araştırmacılar arasında en fazla tartışılan konulardan biri haline gelmiştir.

Bu süreçte, gelişmekte olan ülkeler kalkınmalarını sürdürebilmek için dış finansal kaynaklara başvurmuşlardır. Ayrıca, gelişmiş ülkeler kendi sermayelerini artırmak ve finansal serbestleşmeye yönelik politikalar izlemek suretiyle uluslararası sermaye hareketlerini hızlandırmışlardır.

Ülkelerdeki finansal serbestleşme, iletişim teknolojisindeki yenilikler ve bilgi teknolojisindeki hızlı gelişmeler, küreselleşmeyi hızlandırmış, finansal piyasalardaki etkinliği artırmış ve işlem maliyetlerini düşürmüştür. Bu gelişmeler, küresel sermaye akımlarının öneminin artmasına ve ulusal ekonomiler üzerindeki etkilerinin kapsamlı bir şekilde ele alınmasına yol açmıştır.

Tasarruf-yatırım ilişkisi, ekonomik büyüme ve kalkınmanın temel dinamiklerinden biri olarak kabul edilir. Bu ilişki, genellikle tasarrufların yatırımlara dönüşmesi sürecine dayanır ve ülkelerin ekonomik performansı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Tasarruflar, finansal sistem aracılığıyla yatırıma dönüştürüldüğünde, ekonomik büyüme için gerekli olan sermaye oluşumu sağlar. Yatırımlar fiziksel sermaye (makinalar, binalar, altyapı) veya beşeri sermaye (eğitim, sağlık) gibi alanlara yapılan harcamalardır. Yatırım, üretkenliği artırarak uzun vadeli ekonomik büyüme yaratır.

Klasik iktisatçılar, tasarrufların yatırım için bir kaynağı temsil ettiğini ve tasarruf-yatırım dengesinin faiz oranları aracılığıyla sağlandığını savunur. Keynesyen yaklaşıma göre, yatırımlar ekonomik büyümenin motorudur ve tasarruflar, gelir ve talep tarafından belirlenir. Yani, yüksek tasarruf oranları, her zaman yatırımlara dönüşmeyebilir çünkü talep eksikliği yatırımları sınırlayabilir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde tasarruf oranları genellikle düşüktür. Bu durum, yatırımların finansmanı için dış tasarruflara (dış borçlanma veya doğrudan yabancı yatırım) bağımlılığa neden olabilir.

2000'li yıllardan itibaren, Türkiye'nin tasarruf oranlarındaki düşüş, cari açık ve dış borçlanma ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum, sürdürülebilir ekonomik büyüme açısından riskler yaratmıştır.

2020 sonrası dönemde, tasarrufları artırmaya yönelik politikalar ve yerel finansal sistemin güçlendirilmesi bu dengeyi iyileştirmeyi hedeflemiştir. Bu önemden hareketle çalışmada, Türkiye ekonomisi için 1974-2021 yılları arasında tasarruf-yatırım ilişkisi ile sermaye hareketliliğinin derecesi ölçülmeye çalışılacaktır. Türkiye için finansal anlamda bir dönüşüm yılı olarak 1989 yılı kabul edilecek olup iki ayrı dönem için tasarruf-yatırım ilişkisi değerlendirilecektir.

Çalışmanın ele aldığı dönemle birlikte, 1989 yılını kırılma dönemi olarak ele alıp analize dahil etmesi ve kullanılan metot ile ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1980'lerden itibaren küreselleşme süreci, bölgesel piyasalar arasındaki bağlantıları güçlendirmek ve uluslararası arenada entegrasyonu sağlamak amacıyla önemli adımlar atmıştır. Bu gelişmeyle birlikte, sanayileşmiş ülkelerin büyük bir kısmı finansal piyasalarını serbestleştirmek için gerekli ekonomik politikaları uygulamaya başlamıştır.

Finansal piyasaların küreselleşmesi, uluslararası sermaye akımlarının emtia akımlarından ayrılarak, arbitraj kazançları peşinde koşan sermaye hareketlerinin ortaya çıkmasına neden olmuş, ayrıca bu sermaye akımları gelişmekte olan ülkelerdeki yükselen piyasalara daha fazla yönelmiştir.

Küresel boyutlara ulaşan sermaye hareketleri, kendisinden kaynaklı sorunların da boyutunun artmasına yol açmıştır. Günümüzde sermaye akımlarının makroekonomik istikrarsızlıkla ilişkilendirildiği ve sık sık yaşanan finansal krizlerin nedeni olarak görüldüğü düşünülmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde (GOU) meydana gelen dış açıklar, yaşanan krizlerin olumsuz etkilerinin artmasına neden olmuştur. Bu krizler, ekonomi politikalarında köklü değişikliklere neden olmuş; birçok ülke, sermaye finansmanının önündeki handikap olarak görülen korumacı politikaları terk ederek serbest ve özgürlükçü politikalar benimsemiştir. Gelişmiş ülkeler devlet müdahalesini azaltmış, bu uygulama gelişmekte olan ülkeler için de krizi aşmak adına bir model olarak görülmüştür.

TÜRKİYE’DE TASARRUF-YATIRIM İLİŞKİSİNİN KIRILMALI EN KÜÇÜK KARELER YÖNTEMİ İLE ANALİZİ

The Analysis of the Savings-Investment Relationship in Türkiye with Least Squares Breakpoint Method

2.1. Sermaye Hareketliliğine İlişkin Önerilen Yaklaşımlar

Sermaye akışlarının ekonomik etkilerine ilişkin literatürde üç yaygın yaklaşım bulunmaktadır:

a) Neo-Klasik Dış Ticaret Teorisi ve Küreselleşme: Neo-klasikler, sermayenin serbest dolaşımının ve sermaye hareketlerindeki engellerin ortadan kaldırılmasının, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarına katkıda bulunabileceğini savunur. Bu süreç, sermayenin dünya genelinde marjinal verimliliğini eşitleyerek, kaynakların optimal şekilde dağılımına ve genel refahın üst seviyelere çıkmasına neden olacaktır (Kazgan, 2000: 173).

b) McKinnon-Shaw ve Finansal Serbestleşme: McKinnon ve Shaw’ın finansal liberalizasyon teorisince; finansal serbestleşmenin olmadığı piyasalarda hükümetler, faiz oranlarını kontrol ederek, yüksek rezervler ve seçici kredi politikaları ile sermaye piyasalarının etkinliğini sınırlamaktadır.

Bu tür piyasalarda, hükümetler senyoraj yoluyla gelir sağlarken, faiz politikası aracılığıyla ekonomik büyümeyi destekleyebilir. McKinnon ve Shaw, bu finansal düzeni “finansal baskı” olarak tanımlamış ve finansal serbestleşmenin sistemin daha verimli çalışmasını sağlayabileceğini ileri sürmüştür. Buradaki anahtar unsur negatif faiz oranlarıdır.

Finansal serbestleşme, reel faiz oranlarının yükselmesine yol açarak tasarrufları artırır ve bu da yatırımları ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi teşvik eder. Faiz oranlarının arttığı bir finansal serbestleşme ortamında, finansal araçlar, yatırımcılar ve tasarruf sahipleri arasındaki etkileşim daha yoğun hale gelir.

c) Yeni Yapısalcılar: Yeni yapısalcılar, finansal serbestleşmenin kayıt dışı para piyasalarının rolünü azalttığını belirtir. Kayıt dışı para piyasaları, para otoritelerinin denetimi dışında faaliyet gösteren, borç alan ve verenlerin serbestçe işlem yaptığı piyasalardır. Resmi piyasalarda ise, kurumlar belirli bir zorunlu karşılık yükümlülüğü altındadır ve bu durum, piyasaya sağlanan kaynak miktarını kısıtlar.

Bu nedenle, finansal serbestleşme teorisinin önerdiği çıktı ve gelir artışı gerçekleşmeyecek, aksine azalacaktır. İkinci olarak yapılan eleştiri ise finansal serbestleşme sonucunda sektörler arasındaki ilişkide meydana gelebilecek problemler ve firmaların işletme sermayesi maliyetinin artmasıdır.

2.2. Uluslararası Sermaye Hareketliliğinin Ölçülmesi

2.2.1. Feldstein ve Horioka Yaklaşımı ile Ölçüm

Feldstein ve Horioka (1980) yatırım-tasarruf ilişkisini kullanarak ülkelerin sermaye hareketliliklerinin mertebesini belirlemeye yönelik bir makale yayınlamışlardır. Çalışmalarındaki tasarruf-yatırım ilişkisi (1.1) no’lu denklemle modellenmiştir:

$$(I/Y)_i = a + b(S/Y)_i \quad (1.1)$$

Denklemden I/Y Ülke içindeki Yatırımların GSYH içindeki payını, S/Y Ülke içi Tasarrufların GSYH içindeki payını ve i ilgili ülkeyi temsil etmektedir.

Feldstein ve Horioka (1980) analizlerinde 16 OECD ülkesini örneklem olarak zaman dönemi olarak ise 1960-1974 periyodunu seçmiştir. Feldstein ve Horioka (1980)’ya göre (1.1) numaralı regresyonda b katsayısı eğer sıfır olursa, uluslararası sermaye hareketliliğini b katsayısının bir olması, durumunda ise sermayenin hareketsiz olduğunu dolayısıyla ülkenin dışa kapalı bir ekonomi yapısına sahip olduğunu ifade edeceğini savunmuşlardır.

Feldstein ve Horioka, 15 yıllık veri setinde 16 OECD ülkesinin brüt yurtiçi tasarruf-yatırım ilişki katsayısını (b) araç değişkenler yöntemi ile 0.887 olarak tahmin etmişlerdir. Bu katsayı, 0.05 anlamlılık seviyesinde sıfırdan anlamlı derecede farklı bulunmuştur.

Ampirik sonuçlara dayanarak, Feldstein ve Horioka, 1960-1974 döneminde OECD ülkelerinde uluslararası sermaye hareketliliğinin mevcut olmadığını ifade etmişlerdir.

2.2.2. Alternatif Sermaye Hareketliliği Ölçüleri

Feldstein-Horioka paradoksunun savunucuları, yüksek tasarruf-yatırım ilişkisinin sermaye hareketsizliği anlamına gelmediğini ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle, ekonomistler sermaye hareketliliğine ilişkin alternatif ölçütler aramaya başlamışlardır. Obstfeld (1985), sermaye piyasalarının entegrasyonuna ilişkin iki yaklaşım ortaya atmıştır. İlki, farklı ülkelerdeki varlık getirilerinin karşılaştırılabilirliği ile ilgilidir. Sermaye piyasalarının tam olarak entegre olması durumunda, tüm ülkelerdeki varlık getirilerinin eşitleneceğini savunmaktadır (Obstfeld, 1985).

İkinci yaklaşım ise, Feldstein ve Horioka'nın (1980) ve Feldstein'in (1983) cari işlemler hesabının uzun dönemler boyunca düşük değerli olmasının nedeninin uluslararası sermayenin serbest dolaşımını engelleyen birtakım regülasyonlardan kaynaklandığını kanıtlamaya çalışmasıdır.

Ghosh (1995), cari hesabın varyansına odaklanmıştır. Sermayenin tamamen hareketli olması durumunda, bireylerin beklenmedik bir değişikliklerle karşılaşmaları halinde tüketimlerini düzeltmek için kolayca borçlanma imkanına sahip olduklarını belirtmiştir. Bu durumda cari işlemler hesabının varyansının yüksek olacağı anlamına gelir.

Montiel (1994), 1985-1990 yılları arasında 48 ülke için sermaye hareketliliğini belirlemek amacıyla F-H ilişkisi yerine açık faiz paritesi testlerini kullanmıştır. Bu çalışmada, yerli ve yabancı faiz oranları arasındaki farkın döviz kurları ile dengeleneceği varsayılmıştır. Çalışma sonucunda, 32 ülkede ortalamadan sapmalar sıfırdan farklı bulunmuştur.

Feldstein-Horioka hipotezini Türkiye ekonomisi için ele almış olan çalışmalardan bazılarını değinirsek;

Yavuz (2005), 1962-2003 yıllarını kapsayan çalışmasında, Türkiye'deki tasarrufların yurtiçi yatırımlar üzerindeki etkisini analiz etmek için F-H'nin regresyon denklemini kullanmış, aynı zamanda eşbütünleşme testi ve hata düzeltme modeli ile ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen bulgular, yurtiçi tasarruflar ile yatırımlar arasında güçlü bir bağlantı olduğunu, ancak tam sermaye hareketliliğinin bulunmadığını ortaya koymuştur.

Benzer şekilde, Bolatoğlu (2005), 1970-2003 döneminde yurtiçi tasarruflar ile yatırımlar arasında eşbütünleşik bir ilişki tespit etmiştir. Ancak, sermaye hareketliliğinin eksikliğine dair çıkarım yapmanın bu verilerle yeterince güçlü olmadığını belirtmiştir. Esen ve diğerleri (2012), 1975-2009 dönemini inceledikleri çalışmalarında, yurtiçi tasarruf oranı ile yatırım oranı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, ancak sermaye hareketliliği arttıkça bu ilişkinin zayıfladığını ARDL modeli ile tespit etmişlerdir.

Gürüş (2013), 1968-2012 yıllarını ele aldığı analizinde, tasarruf ve yatırımlar arasında eşbütünleşik bir ilişkinin bulunduğunu ampirik olarak desteklemiştir. Arısoy (2013), Türkiye ekonomisinin 1962-2010 dönemi için gerçekleştirdiği ARDL analizi sonucunda, uzun dönemde tasarruflar ile yatırımlar arasında güçlü bir ilişki olduğunu ve sermayenin tam anlamıyla hareketli olmamakla birlikte kısmen hareketli bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir.

Demir ve Cergibozan (2017) ise Türkiye Ekonomisi için Feldstein-Horioka hipotezi 1962-2015 dönemi için Johansen Eşbütünleşme testi, ARDL Sınır Testi ve Markov Rejim Değişim Modeli aracılığıyla analiz etmişlerdir. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar, Türkiye'deki tasarruf-yatırım ilişkisinin hem dönemler arasında farklılık gösterdiğini hem de sermaye hareketliliğinin bu ilişkiye önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. 2001 sonrası dönemde Türkiye'de küresel sermaye hareketliliğinin daha önceki dönemlere kıyasla oldukça arttığı ve bu açıdan bir kırılma yaşandığı gözlenmiştir. Tüm bu sonuçlar, Feldstein-Horioka Hipotezi bağlamında, Türkiye Ekonomisinin aradan geçen yıllar itibarıyla dışa açılma eğiliminin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Akkoyunlu (2019) tasarruf-yatırım ilişkisini ele alan Feldstein-Horioka paradoksunu Türkiye ekonomisi için 1950-2017 yılları arası dönemi 1950-1989 ve 1990-2017 zaman aralıklarına bölerek test etmiştir. Sonuçlar 1950-1989 dönemi için sınırlı sermaye hareketliliğini; 1990-2017 dönemi için ise mükemmel sermaye hareketliliği yönünde gerçekleşmiştir.

Yıldız (2023) ise F-H regresyonunu Türkiye'de 1980-2021 dönemine ait yıllık veriler kullanarak ARDL Sınır Testi ve Toda-Yamamoto Granger Nedensellik Analizi ile tahmin etmeye çalışmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ele alınan dönemde Feldstein-Horioka Paradoksunun Türkiye için geçerli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şeyranlıoğlu (2023) F-H paradoksunu incelemek adına Türkiye'de 1990-2021 dönemi yıllık verileri ile RALS-EG eşbütünleşme testini uygulamıştır. RALS prosedürüne dayalı olan ekonometrik bulgularda, Türkiye'de uzun dönemli tasarruf-yatırım ilişkisinin var olduğu ve yurt içi tasarrufların yatırımların yaklaşık %69'unu karşıladığı tespit edilerek, FH hipotezinin geçerliliği kabul edilmiştir.

3. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TASARRUF VE YATIRIMLAR

3.1 Data Seti ve Model

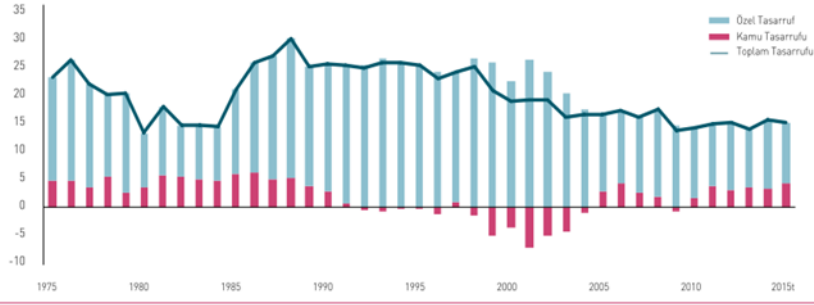
1970'li yıllarda, birçok gelişmekte olan ülkenin yaşadığı ekonomik bunalım ve borç krizleri, ekonomik liberalleşmenin ekonomik kalkınma ile eşdeğer olduğu görüşünün yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Bu dönemde, finansal liberalizasyon, dış borçlarını ödemekte zorlanan ve dış kaynak bulmada güçlük çeken ülkelerin iç

TÜRKİYE'DE TASARRUF-YATIRIM İLİŞKİSİNİN KIRILMALI EN KÜÇÜK KARELER YÖNTEMİ İLE ANALİZİ

The Analysis of the Savings-Investment Relationship in Türkiye with Least Squares Breakpoint Method

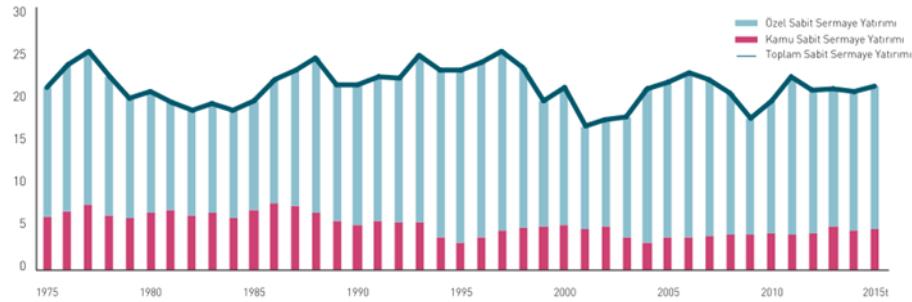
kaynaklarını artırıp daha verimli kullanmaları ve krizden çıkmaları için en etkili yöntem olarak önerilmiştir (Kazgan, 1985: 381-391).

1970'li yılların ikinci yarısında Türkiye ekonomisinde başlayan ekonomik bunalım, artan enflasyon oranıyla birlikte yurtiçi tasarrufları olumsuz yönde etkilemiş ve tasarrufların yatırıma dönüşme oranında düşüşe neden olmuştur. 1978-1980 yılları arasındaki borç krizi döneminde ise bu oranlarda belirgin düşüşler yaşanmıştır. Yurtiçi tasarrufların GSYH içindeki payı 1977 yılında %21,3 iken, bu oran 1980 yılında %12,8'e düşmüştür (Şekil 1). Benzer bir durum Şekil 2'de görüldüğü üzere yatırımlar için de geçerli olmuş, sabit sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payı 1977'de %25 iken 1980'de %20,3'e düşmüştür (TCMB, 2015).

Şekil 1: Türkiye'de Yurtiçi Tasarruflar (1975-2015)

Kaynak: TCMB, 2015.

Şekil 2: Türkiye'de Yurtiçi Yatırımlar (1975-2015)

Kaynak: TCMB, 2015.

1980'lerin başında dünya genelindeki ekonomik sistemlerin finansal serbestleşmeye geçişiyle birlikte, Türkiye ekonomisinde de 1980'lerden itibaren büyük bir istikrar ve yapısal reform süreci başlamıştır. Bu dönüşüm süreci, 1981'de ticaretin serbestleştirilmesi ile başlamış, 1989'da 32 sayılı Karar ile konvertibiliteye geçiş sağlanmış ve uluslararası sermaye hareketleri tamamen serbestleştirilerek liberalleşme süreci hızlandırılmıştır (Şahin, 2000: 182-192).

Bu dönemde uygulanan liberalleşme politikalarının temel hedefi, yatırım artışı ile toplam tasarrufları artırarak ekonomik büyümeyi Türkiye'nin dış rekabet gücünü daha ileri seviyelere çıkarmak olmuştur.

Türkiye'de finansal serbestleşme ile birlikte faiz politikalarında yaşanan ciddi ve etkili değişiklikler, ekonomik birimleri finansal tasarruf araçlarına yönlendirmiş ve özel sektör tarafından yapılan finansal tasarrufların da artmasına neden olmuştur (TCMB, 2015).

1980-1988 yılları arasında yurtiçi tasarruflar ve sabit sermaye yatırımları önemli ölçüde artmıştır (TCMB, 2015).

1989 yılında sermaye hareketleri tamamen serbest bırakılmış ve kambiyo rejiminde liberalizasyon sağlanmıştır. Buna göre, yurt içindeki kişiler için kambiyo işlemleri serbest bırakılmış, yurt dışındaki kişilerin Türkiye'de menkul kıymet, devlet tahvili ve hazine bonosu alıp satmaları ve bunların getirilerini yurt dışına transfer etmeleri serbest hale getirilmiştir. Aynı şekilde, yurt içindeki kişilerin yurt dışında bu tür faaliyetlerde bulunmaları da serbest bırakılmıştır (TCMB, 2015).

Bu dönemde kamu sektörünün tasarruf ve yatırımlar arasındaki makas genişlemiş ve ortaya çıkan bu makasın Merkez Bankası parası ile kapatılması enflasyonun artmasına neden olmuştur. Uluslararası piyasalarda yaşanan sorunlar nedeniyle yabancı sermaye Türkiye'den çıkmış ve ülke likidite sıkışıklığı yaşamıştır.

2001 krizinin ardından, enflasyonu hedeflenen düzeylere indirmek ve ekonomik stabilizasyonu sağlamak amacıyla "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP)" hayata geçirilmiştir. Bu program, mali disiplinin sağlanması, yapısal reformların uygulanması, enflasyonun tek haneli rakamlara çekilmesi ve ekonominin daha dengeli bir büyüme yapısına kavuşturulması açısından ciddi bir etkiye neden olmuştur. Bu süreçte, cari açık Türkiye için büyük bir problem haline gelmiş ve cari açığın artmasında yetersiz yurtiçi tasarruflar etkili bir etmen olmuştur. Ayrıca, hanehalkı tüketim harcamalarındaki artış, özel sektör tasarruf oranının düşmesine neden olmuştur. Özel tasarruflardaki bu düşüş, kamu tasarruflarındaki artıştan daha fazla olduğu için toplam yurtiçi tasarruf oranı düşmüştür (Şekil 3).

2009 yılında bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar desteklenmeye başlanmış, 2012 yılında ise stratejik yatırımlar teşvik edilmiştir. Yurtiçi tasarrufları artırmak amacıyla uygulanan başlıca stratejiler şunlardır:

- Bireysel emeklilik sisteminde 2013 yılında yapılan reformlarla daha fazla katılımcının sisteme dahil olması ve bireysel tasarrufların artırılması hedeflenmiştir. Bu reformlarla sistem sadeleştirilmiş, primlere %25 devlet katkısı eklenmiş, işveren katkı paylarına teşvikler getirilmiş ve tasarruf bilincini artırmaya yönelik kampanyalar başlatılmıştır.
- Makro ihtiyati tedbirler kapsamında, "Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelik"te yapılan değişikliklerle yurtiçi tasarrufların artırılması amaçlanmıştır. Bu değişiklikler arasında kredi kartı limitlerinin gelir düzeyinin dört katı ile sınırlandırılması, kart limitlerinin birey talebi olmadan artırılmasının yasaklanması, taksit sınırlamaları ve ödenmemiş asgari ödemelerin nakit kullanıma kapatılması bulunmaktadır.

Yurtiçi tasarrufları artırmak için planlanan politikalar şunlardır:

- Gerekirse yeni politikalarla makro ihtiyati politikaların güçlendirilmesi,
- Tasarrufların artmasını sağlayacak vergi politikalarının uygulanması,
- Uzun vadeli finansal araçlara yatırım teşvikleri,
- Tasarrufların üretken yatırımlara yönlendirilmesi,
- Atıkların azaltılması,
- Bireylerin finansal ürün çeşitliliği ve tasarruf bilincini artırmaya yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması.

4. EKONOMETRİK UYGULAMA

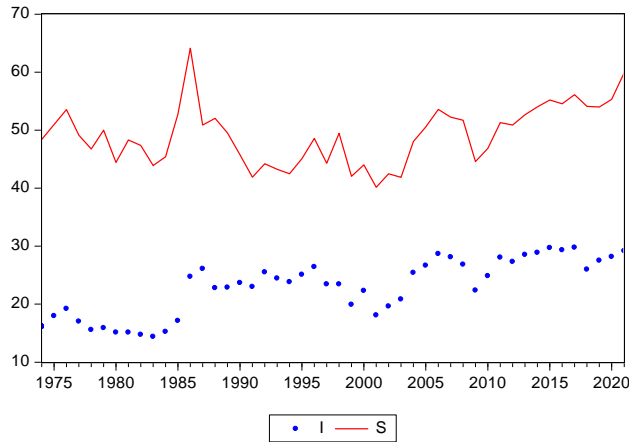
4.1 Data Seti ve Model

Türkiye Ekonomisinde verilerin ulaşılabilirliği dikkate alındığında 1974-2021 yıllık verileri ile tasarruf-yatırım ilişkisinin araştırıldığı çalışmada yurtiçi tasarrufların GSYH içindeki payı ve yurtiçi yatırımların GSYH içindeki payı kullanılmıştır.

Çalışmadaki veriler Dünya Bankası'nın veri tabanından elde edilmiştir. Şekil 3, çalışmada kullanılan serilerin zaman serisi grafiklerini göstermektedir.

TÜRKİYE’DE TASARRUF-YATIRIM İLİŞKİSİNİN KIRILMALI EN KÜÇÜK KARELER YÖNTEMİ İLE ANALİZİ

The Analysis of the Savings-Investment Relationship in Türkiye with Least Squares Breakpoint Method

Şekil 3: Tasarruf ve Yatırımların Zaman Serisi Grafiği

4.2. Yöntem ve Bulgular

Çalışmada tasarruf-yatırım ilişkisi VAR modeli çerçevesinde ele alınmıştır. VAR modeli, zaman serisi analizlerinde yaygın olarak kullanılan modellerden biridir. Eşanlı denklem sistemlerinde içsel ve dışsal değişkenlerin ayrımı gibi zorlukların üstesinden gelmek amacıyla geliştirilen VAR modelleri, bu sorunları çözmektedir. Yapısal modele herhangi bir kısıt denklemi koymaksızın dinamik bağlantıları sunabilmeleri nedeniyle VAR modelleri, zaman serisi analizlerinde sıkça tercih edilmektedir (Tarı ve Bozkurt, 2006: 20).

İki değişkenli VAR modeli, geleneksel olarak aşağıdaki şekilde gösterilebilir (Özgen ve Güloğlu, 2004: 105):

$$I_t = \alpha_1 + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} I_{t-i} + \sum_{i=1}^p \beta_{2i} S_{t-i} + v_{1t}$$

$$S_t = \phi_1 + \sum_{i=1}^p \delta_{1i} I_{t-i} + \sum_{i=1}^p \delta_{2i} S_{t-i} + v_{2t}$$

I ve S nin bağımlı değişken olduğu denklemlerde yer alan p, gecikme uzunluğunu, v ortalaması sıfır olan, kendi gecikmeli değerleriyle kovaryansı sıfır ve varyansı sabit olan normal dağılım gösteren rassal hata terimlerini göstermektedir.

Varyans Ayırıştırması ile istatistiksel şokların değişkenler üzerindeki etkileri incelenir ve bu sayede bir değişkenin şoklarının diğer değişkenler tarafından ne kadar açıklandığı belirlenerek, değişkenler arasındaki ekonomik ilişkiler daha net bir şekilde ortaya konulabilir (Tarı ve Bozkurt, 2006: 21).

Zaman serisi analizlerinde olduğu gibi VAR analizinde de, öncelikle verilerin durağan olup olmadığının kontrol edilmesi gereklidir. Ekonometrik analizlerde, durağan olmayan zaman serileri genellikle problemli olarak kabul edilmektedir. Granger ve Newbold (1974)'a göre sahte regresyon probleminin üstesinden gelebilmek için analizlerde değişkenler arasında anlamlı ilişkiler kurulabilmesi için değişkenlerin durağan olması şarttır.

Çalışmada ele alınan dönem zarfı Türkiye ekonomisi açısından birçok yapısal değişikliklerin meydana geldiği dönemi temsil ettiği için çalışmada yapısal kırılmaları dikkate alan Zivot ve Andrews (1992)'in yaklaşımı kullanılmıştır.

Zivot ve Andrews (1992) yaklaşımında üç model sonuçlarına yer verilmektedir. Model 1, ortalamadaki; Model 2 eğimdeki ve Model 3 hem ortalamadaki hem de eğimdeki kırılma zamanını ve etkisini ortaya koymaktadır. Zivot ve Andrews sınaması için sıfır hipotezi birim kök varlığını, alternatif hipotez ise durağanlığı ifade etmektedir. Testler sonucunda sıfır hipotezinin reddedilememesi durumunda, serinin durağan olmadığına karar verilmekte ve serinin birinci dereceden farkı alınarak birim kök sınamasına devam edilmektedir.

Tablo 1, tasarruf ve yatırım verilerine ait yapısal kırılmalı birim kök testi sonuçlarını göstermektedir. Tablo 1'e göre yapısal kırılmalar dikkate alındığı durumda tasarrufların (S) düzeyde durağan değişken, yatırımların (I) ise düzeyde birim köklü, birinci farkında ise durağan değişken olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1: Zivot ve Andrews (1992) Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	MODEL 1			MODEL 2			MODEL 3		
	Düzyey	Birinci Fark	Sonuç	Düzyey	Birinci Fark	Sonuç	Düzyey	Birinci Fark	Sonuç
I	-3.45 (0.72)	-7.04 (0.00)	I(1)	-3.04 (0.67)	-6.69 (0.00)	I(1)	-3.48 (0.81)	-7.36 (0.00)	I(1)
S	-6.66 (0.00)		I(0)	-4.43 (0.06)		I(0)	-6.40 (0.00)		I(0)

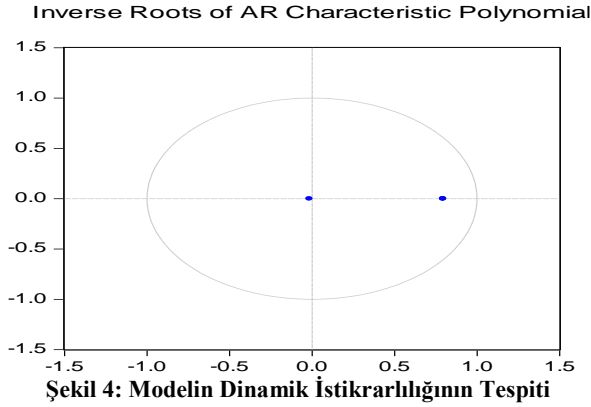
Değişkenlerin durağan oldukları halleri tespit edildikten sonra analizde optimum gecikme uzunluğunun bulunması gerekmektedir. Tablo 2'ye göre uygun gecikme sayısının 1 olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Optimal Gecikme Uzunluğu Tespiti

Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-222.6148	NA	118.0916	10.44720	10.52911	10.47741
1	-203.0097	36.47458*	57.17291*	9.721380*	9.967129*	9.812005*
2	-201.1377	3.308623	63.22609	9.820358	10.22994	9.971399
3	-198.4981	4.419786	67.60782	9.883632	10.45705	10.09509
4	-195.7265	4.382973	72.06518	9.940768	10.67801	10.21264

* Seçili bilgi kriterine göre gecikme sayısını göstermektedir

Gecikme uzunluğunun 1 olduğu varsayımı altında kurulan VAR(1) Modelinin dinamik istikrarlılığı ise Şekil 4'de tespit edilmiştir. Şekil 4'de görüldüğü üzere Otoregresif ters kökler birim çember içinde yer aldığından VAR(1) modelinin stabil olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 3'teki bulgulara göre modelin otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarını içermediği görülmektedir.

Tablo 3: Otokorelasyon ve Değişen Varyans Test Sonuçları

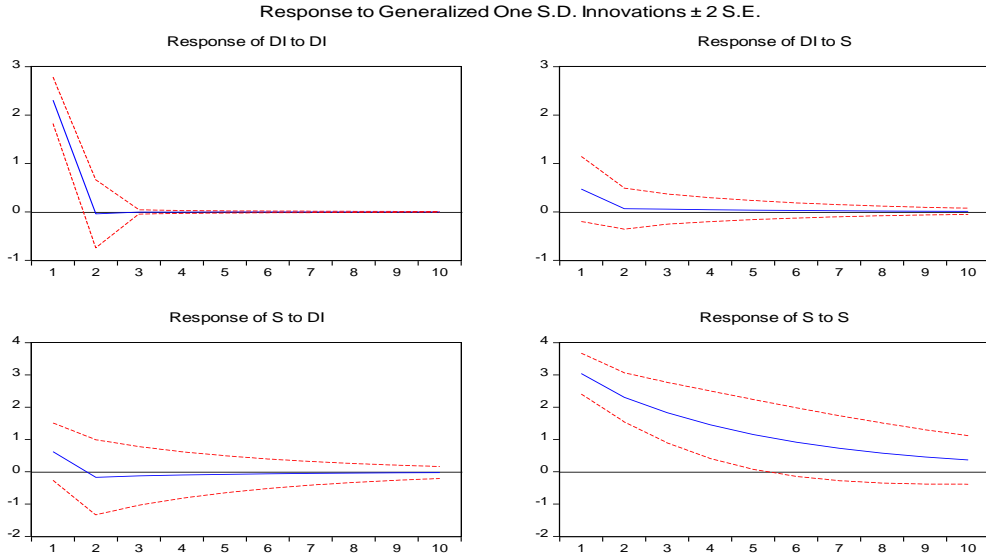
VAR Otokorelasyon LM Test		
Lags	LM-Stat	Prob
1	3.334656	0.5035
2	1.325995	0.8569
VAR Değişen Varyans Test		
Chi-sq istatistiği	Serbestlik derecesi	Olasılık değeri
64.40	12	0.8980

Tasarruf ve yatırımlar arasındaki dinamik etkileşim VAR analizinden elde edilen etki-tepki fonksiyonları ile ortaya konulabilir. Bir makroekonomik büyüklüğün üzerinde en etkili değişken varyans ayrıştırması ile tespit edildikten sonra bu değişkenin politika aracı olarak kullanılabilirliği etki-tepki fonksiyonları ile ortaya konulabilir (Özgen ve Güloğlu, 2004: 100).

TÜRKİYE'DE TASARRUF-YATIRIM İLİŞKİSİNİN KIRILMALI EN KÜÇÜK KARELER YÖNTEMİ İLE ANALİZİ

The Analysis of the Savings-Investment Relationship in Türkiye with Least Squares Breakpoint Method

Şekil 5, analizde yer alan değişkenlerin her birinde meydana gelen bir standart sapmalı şoka karşın diğer değişkenlerce bu şoklara verilen tepkileri göstermektedir. VAR analizinde değişkenlerin durağan hallerine yer verildiği için Şekil 5'te DI, Yatırım değişkeninin birinci farkını temsil etmektedir.

Şekil 5: Genelleştirilmiş Etki-Tepki Fonksiyonları

Şekil 5'e göre tasarruflarda meydana gelebilecek bir standart sapmalı şoka karşın yatırımların bir dönem gecikmeli değeri ilk iki dönem pozitif tepki verirken, ikinci dönem ardından verdiği tepkiler zamanla anlamsızlaşmakta ve azalmaktadır. Aynı şekilde hareketle yatırımların bir dönem gecikmeli değerinde meydana gelebilecek bir standart sapmalı şoka karşın tasarrufların verdiği tepkiyi incelediğimizde ilk 1.5 dönem anlamlı ve pozitif olduğu, bu dönemden itibaren tepkinin giderek sıfıra yaklaştığı görülmektedir.

Tablo 4: Varyans Ayrıştırması Sonuçları

DI'nın Varyans Ayrıştırması			
Dönem	S.hata	DI	S
1	2.305086	100.0000	0.000000
2	2.306672	99.89378	0.106221
3	2.307418	99.82948	0.170515
4	2.307888	99.78894	0.211055
5	2.308185	99.76339	0.236606
6	2.308373	99.74728	0.252715
7	2.308491	99.73713	0.262872
8	2.308565	99.73072	0.269278
9	2.308612	99.72668	0.273317
10	2.308642	99.72414	0.275864
S'nin Varyans Ayrıştırması			
Dönem	S.hata	DI	S
1	3.040502	4.184594	95.81541
2	3.871569	2.782264	97.21774
3	4.313672	2.328717	97.67128
4	4.570578	2.123617	97.87638
5	4.725433	2.015818	97.98418
6	4.820545	1.954697	98.04530
7	4.879579	1.918544	98.08146
8	4.916448	1.896623	98.10338
9	4.939560	1.883131	98.11687
10	4.954082	1.874750	98.12525

Tablo 4, VAR modelinden elde edilen 10 dönemlik varyans ayrıştırması sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 4'e göre onuncu dönem itibariyle yatırımların bir dönem önceki değerinde meydana gelen değişimin yaklaşık % 0,27'si tasarruflarca, kalan %99'luk kısmı ise ele alınan tasarruf haricindeki değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Benzer şekilde Tablo 8'e göre onuncu dönem itibariyle tasarruflarda meydana gelen değişimin %1.87'si yatırımların bir dönem önceki değeri tarafından, kalan kısmı ise yatırımlar haricinde modele dahil edilmeyen diğer değişkenlerce açıklanmaktadır.

Durağan formlarında iki değişken arasında yapısal kırılmaları dikkate alan EKK tahmin sonuçlarının verildiği Tablo 5'e göre ise, 1989 yılının Türkiye'deki finansal dönüşüm yılı olarak kabul görmesi sonucu 1990 yılını kırılma yılı olarak belirlediğimizde ortaya çıkan iki ayrı regresyon sonuçlarından görüleceği üzere finansal dönüşüm öncesi yani sermaye hareketlerinin serbestisine yönelik uygulamaların yapılmadan önceki durumunda tasarrufların yatırımlar üzerindeki etkisi pozitif ve sıfırdan anlamlı derecede farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç geleneksel F-H sonucu ile örtüşmektedir. Yani tipik F-H katsayısına göre bu dönem Türkiye'nin sermaye hareketlilik derecesinin düşük olduğu yılları temsil etmektedir.

1990-2021 dönemini temsil eden Regresyonda ise tasarruf ve yatırımlar arasında doğrusal bir ilişkinin varlığına rastlanılmamaktadır. Bu sonuçlar İngiltere ekonomisi temelli tasarruf-yatırım ilişkisinde anlamsız etki bulan Bayoumi ve Rose (1993) çalışmasıyla örtüşürken, aynı zamanda Amornthum (2003) tarafından öne sürülen F-H'deki gibi tam sermaye hareketliliği altında tasarruf ve yatırımın ilişkisiz olduğu hipotezini kabul etmek için gereken varsayımlardan biri olan küçük ülke varsayımını da doğrulamaktadır. Çünkü bu varsayıma göre, örnek ülkeler dünya faiz oranları üzerinde bir etkiye sahip olamayacak kadar küçük ise tasarruf-yatırım arasında herhangi bir ilişki ortaya çıkmayacaktır.

Tablo 5: Bai ve Perron (2003)'ün Kırılmalı EKK Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: I				
Kırılmalı En Küçük Kareler Yöntemi				
Kırılma Tarihi: 1989				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık değeri
1975 - 1989				
C	-1.923665	0.626955	-3.068265	0.0037
S	0.564460	0.187062	3.017494	0.0043
1990 - 2021				
C	-0.018360	0.265352	-0.069191	0.9452
S	0.008262	0.083424	0.099030	0.9216
R-kare	0.131678	Mean dependent var		0.012616
S.E. of regression	0.097849	Akaike bilgi kriteri		-1.729524
F-ist.	2.173591	Durbin-Watson stat		2.028336
Prob(F-statistic)	0.08			

5. SONUÇ

2000'li yıllardan itibaren Türkiye'de toplam yurtiçi tasarruf oranlarındaki belirgin düşüş, yatırımların büyük ölçüde dış tasarruflarla finanse edilmesine yol açmıştır. Yurtiçi tasarrufların artırılması, sürdürülebilir ve yüksek büyüme sağlamak ve dış kaynak bağımlılığını azaltmak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Ulusal tasarruflar, mevcut yatırım projelerinin devamlılığını sağlamak, yeni yatırımlar için gerekli finansmanı temin etmek ve ekonomik büyümeyi istikrarlı ve yüksek seviyede tutmak için gereklidir. Ayrıca, yüksek ulusal tasarruflar, ülkenin dış finansman ihtiyacını azaltır ve ekonomik şoklara karşı dayanıklılığı artırır. Bu nedenle, Türkiye için 2000'li yıllardan sonra, yurtiçi tasarrufların artırılması ve bu tasarrufların finansal sisteme kazandırılarak üretken yatırımlara dönüştürülmesi kritik bir hedef haline gelmiştir.

Yüksek büyüme rakamlarına ulaşmak için uluslararası tasarruflara bağımlı olmak doğru bir büyüme modeli değildir. Bu bağlamda Türkiye'nin hedeflediği istikrarlı büyümeye ulaşması için ulusal tasarruflarını artırması gerekmektedir. Tasarruf açığı probleminin etkilerinin büyük ölçüde hissedilmesi 2001 yılında gerçekleşmiştir. Ulusal tasarruf düzeyi Türkiye'de sürekli azalan bir seyir izlemektedir. Bu azalmanın 2001 yılından önceki nedeni kamu tasarruf açıklığından, 2001 yılından sonraki nedeni ise özel tasarruf açıklıklarından kaynaklanmıştır.

Bu çerçevede, ulusal tasarrufların artırılması için finansal ürün ve hizmetlere yönelik farkındalığın artırılması, finansal piyasalardaki risklerin düşürülmesi, hane halkı ve işletmelerin finansal ihtiyaçlarının belirlenmesi, kadın girişimcilerin finansmana erişiminin sağlanması, bankacılık sektöründe küçük tasarruflara yönelik ürünlerin

TÜRKİYE’DE TASARRUF-YATIRIM İLİŞKİSİNİN KIRILMALI EN KÜÇÜK KARELER YÖNTEMİ İLE ANALİZİ

The Analysis of the Savings-Investment Relationship in Türkiye with Least Squares Breakpoint Method

sayısının artırılması, tasarrufları teşvik eden ve tüketim alışkanlıklarını şekillendiren kamu spotlarının hazırlanması önemlidir (Özcan ve Peker, 2018).

Bu çalışmada 1980 yılında Feldstein ve Horioka'nın OECD ülkeleri için yüksek sermaye hareketliliğini reddeden yatırım-tasarruf ilişkisinden yola çıkılarak Türkiye ekonomisi özelinde 1974-2021 yılları arası dönemde sermayenin hareketliliğinin derecesi ölçülmeye çalışılmıştır. Bu amaçla değişkenlerin durağanlıkları tespit edildikten sonra VAR (1) modelinin tahmin prosedürleri uygulanmış, etki tepki fonksiyonları ve Varyans ayrıştırması analizlerine yer verilmiştir. Bu analizlere göre dönem genelinde tasarrufların yatırımlara karşı çok büyük tepki vermedikleri ortaya konmuş olup, onuncu dönem itibarıyla yatırımların bir dönem önceki değerinde meydana gelen değişimin yaklaşık % 0,27'sinin tasarruflarca, kalan %99'luk kısmının ise tasarruf haricindeki değişkenler tarafından açıklandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Son olarak 1989 yılının sermaye hareketliliği açısından bir dönüşüm yılı olarak kabul edilmesi ve bu yılı kırılma yılı belirleyip zaman periyodunu ikiye bölerek tekrar kırılmalı EKK aracılığıyla tahmin edilmesi durumunda finansal dönüşüm öncesi tasarrufların yatırımlar üzerindeki etkisinin pozitif ve sıfırdan anlamlı derecede farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç geleneksel F-H sonucu ile örtüşmektedir. Yani tipik F-H katsayısına göre bu dönem Türkiye'nin sermaye hareketlilik derecesinin düşük olduğu yılları temsil etmektedir. 1990-2021 dönemini temsil eden Regresyonda ise tasarruf ve yatırımlar arasında doğrusal bir ilişkinin varlığına rastlanılmamaktadır. Bu sonuçlar İngiltere ekonomisi temelli tasarruf-yatırım ilişkisinde anlamsız etki bulan Bayoumi ve Rose (1993) çalışmasıyla örtüşürken, aynı zamanda Amornthum (2003) tarafından öne sürülen F-H'deki gibi tam sermaye hareketliliği altında tasarruf ve yatırımın ilişkisiz olduğu hipotezini kabul etmek için gereken varsayımlardan biri olan küçük ülke varsayımını da doğrulamaktadır. Aynı zamanda bu çalışmanın, Türkiye ekonomisini ele alan Demir ve Cergiboza (2017) ve Güriş (2013)'e benzer şekilde kısmi sermaye hareketliliği bulgusuyla örtüştüğü ve 1989 yılını kırılma yılı olarak kabul ederek finansal serbestleşmeyi de göz önünde almasıyla literatürden farklılaşarak katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKKOYUNLU, Ş. (2020). Revisiting the Feldstein-Horioka Puzzle for Turkey. *Journal of Applied Economics*, 23 (1), 129-148. <https://doi.org/10.1080/15140326.2020.1711592>.
- AMORNTHUM, S. (2003). Two Decades Of The Feldstein-Horioka Puzzle: Has The Puzzle Been Solved Yet?. Research Paper For Econ 662, University Of Hawai'i At Manoa.
- ARISOY, İ., (2013). Türkiye’de Yatırım, Tasarruf ve Sermaye Akışkanlığının Analizi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14 (1), 69-80.
- BOLATOĞLU, N. (2005). Türkiye’de Yurtiçi Yatırım ve Yurtiçi Tasarruf Oranları Arasındaki İlişki. *Ekonomik Yaklaşım*, 16 (56), 19-32.
- BAI, J., PERRON, P. (2003). Computation and Analysis of Multiple Structural Change Models, *Journal of Applied Econometrics*, 6, 72-78.
- BAYOUMI, T.A. and ROSE, A.K. (1993). Domestic Savings and Intra-National Capital Flows. *European Economic Review*, 37, 1197-1202.
- DEMİR, C. ve CERGİBOZAN, R. (2017). Türkiye Ekonomisi için Feldstein-Horioka Hipotezinin Geçerliliği: Eşbütünlüşme ve Markov Rejim Değişim Yaklaşımı. *Ege Akademik Bakış*, 17 (1), 89-104.
- ESEN, E., YILDIRIM S. ve KOSTAKOĞLU, S. F. (2012). Feldstein-Horioka Hipotezinin Türkiye Ekonomisi İçin Sınanması: ARDL Modeli Uygulaması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7 (1), 251-267.
- FELDSTEIN, M. and HORIOKA, C. (1980). Domestic Saving and International Capital Flows. *Economic Journal*, 90, 314-329.
- FELDSTEIN, M. (1983). Domestic Saving and International Capital Movements in the Long Run and Short Run. *European Economic Review*, 129-151.
- GHOSH, A. R. (1995). International Capital Mobility Amongst the Major Industrialised Countries: Too Little or Too Much?. *The Economic Journal*, 105 (428), 107-128.

- GRANGER, C. W. and NEWBOLD, P. (1974). Spurious Regressions in Econometrics. *Journal of Econometrics*, 2 (2), 111-120.
- GÜRİŞ, B., (2013). Türkiye’de Feldstein-Horioka Hipotezinin Geçerliliğinin Sınanması: ADL Eşik Değerli Koentegrasyon Testi. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 2 (2), 47-55.
- KAZGAN, G. (1985). *Ekonomide Dışa Açık Büyüme*, Altın Kitaplar Yayınevi.
- KAZGAN, G. (2000). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. Remzi Kitabevi, 9. Basım.
- MONTIEL, P. (1994). Capital Mobility in Developing Countries: Some Measurement Issues and Empirical Estimates. *World Bank Economic Review*, 8 (3), 311-350.
- OBSTFELD, M. (1985). Capital Mobility in the World Economy: Theory and Measurement. *Carnegie Rochester Conference Series in Public Policy*, 24, 55- 104.
- ÖZCAN, B. ve PEKER, A. E. (2018). “Özel Tasarrufun Belirleyenleri: Türkiye Örneği”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28 (2), 179-197.
- ÖZGEN, F. B. ve GÜLOĞLU, B. (2004). Türkiye’de İç Borçların İktisadi Etkilerinin VAR Tekniği ile Analizi, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 31, 93-114.
- ŞEYRANLIOĞLU, O. (2023). Feldstein-Horioka Hipotezinin Türkiye Ekonomisi İçin Sınanması: RALS Yaklaşımından Kanıtlar. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 8 (3), 498-518. <https://doi.org/10.30784/epfad.1312312>
- TARI, R. ve BOZKURT, H. (2006). Türkiye’de İstikrarsız Büyümenin Var Modelleri ile Analizi (1991.1-2004.3). *Ekonometri ve İstatistik*, 12-28.
- TCMB, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2015). *Tasarruf - Yatırım Dinamikleri Ve Cari İşlemler Dengesi Gelişmeleri*, ISBN (basılı): 978-605-4911-34-9 ISBN (elektronik): 978-605-4911-35-6.
- YAVUZ N. (2005), Feldstein-Horioka Yaklaşımına Göre Türkiye’de Tasarruf Yatırım İlişkisi ve Hata Düzeltme Analizi (1962-2003). *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 47, 107-123.
- YILDIZ, Ş. (2023). Feldstein-Horioka Paradoksu’nun Türkiye için Geçerliliğinin Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (87), 683-697. <https://doi.org/10.17755/esosder.1175133>
- ZİVOT, E. and ANDREWS, D.W.K. (1992). Further Evidence on the Great Crash, The Oil-Price. *Journal of Business and Economic Statistic*, 10 (3), 251-270.